

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

CESTOVNÍ RUCH V AFRICE A NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

**TOMÁŠ DROBÍK – TOMÁŠ HOCH – KATEŘINA
RUDINCOVÁ**

OSTRAVA, 2012

**Tato publikace byla podpořena projektem CZ.1.07/2.2.00/15.0449
„Inovace sociální geografie na Ostravské univerzitě směrem ke zvýšení uplatnitelnosti
absolventů na trhu práce ve znalostní ekonomice, jež je spolufinancován Evropským sociálním
fondem a státním rozpočtem České republiky a v rámci programu Podpora vědy a výzkumu
v Moravskoslezském kraji 2012**

Recenzenti: RNDr. Jaroslav Koutský, Ph.D.
Mgr. Tomáš Boruta

Název: Cestovní ruch v Africe na Blízkém východě
Autoři: Tomáš Drobík, Tomáš Hoch, Kateřina Rudincová
Vydání: 1. vydání, 2012
Počet stran: 163
Typ: e-kniha

© Tomáš Drobík, Tomáš Hoch, Kateřina Rudincová
© Ostravská univerzita v Ostravě

ISBN 978-80-7464-149-7

OBSAH:

Úvod.....	5
1 Základní charakteristiky turismu do zemí „třetího světa“ – pozitiva, negativa a vymezení regionu Blízkého východu a Afriky	7
1.1 Poznání a turismus	7
1.2 Turismus dnes	13
1.3 Fyzickogeografická charakteristika regionu	18
1.4 Základní humánně geografická charakteristika regionu	28
2 Cestovního ruch v regionu Blízkého východu	31
2.1 Statistická data pro cestovní ruch v regionu Blízkého východu	31
2.2 Lokalizační faktory cestovního ruchu v regionu Blízkého východu.....	34
2.3 Selektivní předpoklady pro turistický ruch v regionu Blízkého východu.....	36
2.4 Realizační předpoklady cestovního ruchu v regionu Blízkého východu	43
2.5 Příklady cestovního ruchu ve vybraných zemích Blízkého východu	44
3 Cestovní ruch v regionu severní Afriky	51
3.1 Lokalizační předpoklady v regionu severní Afriky.....	51
3.2 Realizační předpoklady v regionu severní Afriky.....	58
3.3 Selektivní předpoklady v regionu severní Afriky	64
3.4 Významné atraktivity cestovního ruchu v oblasti severní Afriky.....	67
3.5 Cestovní ruch v severní Africe ve statistických datech.....	70
3.6 Významné turistické atraktivity ve vybraných zemích regionu severní Afriky.....	74
4 Cestovní ruch v regionu západní a střední Afriky	80
4.1 Přírodní a klimatické podmínky v regionu západní a střední Afriky	80
4.2 Kulturní předpoklady pro turistický ruch v regionu západní a střední Afriky	85
4.3 Realizační a selektivní předpoklady pro turistický ruch v regionu západní a střední Afriky.....	88
4.4 Cestovní ruch ve vybraných zemích západní Afriky	89
5 Cestovní ruch v regionu východní Afriky	97
5.1 Lokalizační předpoklady v regionu východní Afriky	97
5.2 Realizační předpoklady v regionu východní Afriky	104
5.3 Selektivní předpoklady v regionu východní Afriky	109
5.4 Cestovní ruch ve východní Africe ve statistických datech	114
5.5 Turistické atraktivity ve vybraných zemích východní Afriky	118
6 Cestovní ruch v regionu jižní Afriky	123
6.1 Podmínky a předpoklady cestovního ruchu v regionu jižní Afriky	125
6.2 Cestovní ruch v jednotlivých zemích regionu jižní Afriky	127
Závěr.....	155

Úvod

Turistický ruch se obecně pojí s příjemnými, zajímavými či až romantickými představami. Ostatně veškerý marketing cestovních kanceláří je založen na geografických imaginacích krásných míst přírody, architektury, nakupování, zábavy či nevšedních zážitcích.

Oblast Blízkého východu a Afriky se naproti tomu v Evropě obvykle spojuje s diametrálně odlišnými fenomény, než jakými jsou cestování, cestovní ruch či odpočinek. Velmi často se spíše setkáváme se spojováním tohoto velkého a lidnatého regionu s ryze negativními fenomény, hladem, chudobou, nebezpečím, nemocemi, konflikty, zaostalostí atd. Dochází tak k relativně paradoxním situacím, kdy lidé hovoří o situaci v daném regionu, o kultuře a společenské situaci s velkým despektem, ale země uvedené oblasti jsou velmi častým cílem masové turistiky a poněkud paradoxně také populární destinací dobrodružné poznávací turistiky.

V tomto ohledu se budeme snažit jednak současnou situaci turistického ruchu regionu Blízkého východu a Afriky popsat, ale také, což považujeme za přínos oproti tradičnímu pojetí obdobných textů, se budeme zabývat obecnou realitou regionu, která má přímý či nepřímý vliv na současný turistický ruch a možnosti jeho rozvoje. V tomto směru se hodláme, kromě výčtu klasických turistických atraktivit v jednotlivých regionech, či předkládání nejrůznějších statistických dat, zaměřit rovněž na kulturní specifika, ekonomickou realitu či na velmi důležitou bezpečnostně-politickou situaci jednotlivých států. Naším cílem tedy bude nejenom seznámit čtenáře s poměrně úzkým tématem cestovního ruchu, ale též tuto problematiku vložit do mnohem širšího, ale také pochopitelnějšího kontextu.

Dalším bodem bude propojení destinací cestovního ruchu se zdrojovými oblastmi, ze kterých přijíždějí turisté. Nemělo by se totiž zapomínat, že turismus není pouze objektem zkoumání, ale také, a to v poslední době se vzrůstající intenzitou, i předmětem změn v zemích Blízkého východu a Afriky. Dle našeho názoru je právě onen vztah mezi zeměmi zdrojovými (často situovanými na globálním Severu) a cílovými (obvykle na globálním Jihu), charakterizován velmi složitým předivem vzájemné nerovnosti, závislosti či podmíněnosti. V průběhu jednotlivých kapitol se této záležitosti budeme věnovat a budeme zdůrazňovat tento do jisté míry globálně-systémový rozměr. Nejprve se zaměříme na určitou regionalizaci velmi

složitého regionu a základní fyzicko-geografické vymezení. Následně budeme zmiňovat charakteristiky cestovního ruchu v jednotlivých regionech, které budeme prolínat s politicko-společensko-kulturními charakteristikami.

1 Základní charakteristiky turismu do zemí „třetího světa“ – pozitiva, negativa a vymezení regionu Blízkého východu a Afriky

Region Blízkého východu a Afriky je bezesporu příliš rozsáhlý a heterogenní na to, abychom o něm mohli hovořit jako o celku. V této oblasti se nenabízí jednoznačná a jednoduchá regionalizace na základě fyzicko-geografických charakteristik, kulturní či etnické odlišnosti a z tohoto důvodu jsme přistoupili k pragmatické metodologii, kdy jsme brali v potaz jakési „přirozenější regionální celky“, které jsme identifikovali na základě lokalizace, ale s výrazným přihlédnutím ke společným dějinným charakteristikám a uvažované propojenosti.

Došlo tak k vytipování regionů, v rámci kterých se budeme cestovním ruchem zabývat. Jedná se o asijskou část Blízkého východu, vymezenou na severu jižní tureckou hranicí a západní hraní Íránu. Jde zde o převážně arabský region, včetně státu Izrael (Jordánsko, Sýrie, Libanon, Izrael, Irák, Kuvajt, Katar, Bahrajn, Saudská Arábie, SAE, Omán, Jemen). Další region jsme vyčlenili jako severní Afriku a jedná se o pruh zemí od Egypta až po Maroko. Jmenovitě jde o Egypt, Súdán, Libyi, Tunisko, Alžírsko, Maroko a Mauretánii, tedy opět vesměs země evropské klientele velmi dobře známé, vyjma Súdánu. Dále se budeme zabývat třemi regiony subsaharské Afriky; těmi je region států západní Afriky (skupina států od Mauritánie až po Angolu), východoafrické státy (Etiopie, Jižní Súdán, Somálsko, Uganda, Keňa, Tanzanie, Rwanda, Burundi a ostrovy v Indickém oceánu) a státy jižní Afriky (JAR, Lesotho, Svazijsko, Namibie, Botswana, Zimbabwe, Mosambik, Zambie a Malawi).

1.1 Poznání a turismus

Každý z výše vymezených regionů se vyznačuje zcela jedinečnou kombinací fyzicko-geografické složky, specifické kultury a společenského uspořádání. I když pravděpodobně případ severní Afriky a Blízkého východu je výjimkou, kdy zejména Egypt je složité vymezit. Každopádně zde nalezneme velké množství odlišností, které nemohou být překryty povrchním konstatováním, že se jedná o islámský svět, arabský svět, či poté zjednodušené konstatování, že je to „Afrika“. A právě i v tomto směru turismus, se všemi možnými negativními aspekty, které v sobě obsahuje, plní vedle stránky rekreační i funkci poznání, která je jaksí s cestovním ruchem originálně spojena. Poznání v tomto směru má dvě základní roviny:

- a) získání informací o jednotlivých zemích a následný výběr konečné destinace
- b) vlastní empirická zkušenost s destinací, která je zásadním způsobem konfrontována s předchozí zkušeností cestovatele, jeho/její představou a hodnotami, jež si cestovatel s sebou „bere do batohu“, a skrze něž po dobu své cesty cizí místo hodnotí

V prvním případě dochází k získávání znalostí zejména zprostředkovaně, a to s využitím:

- a) marketingových a PR materiálů cestovních kanceláří a agentur (katalogy, web, placené PR články referující o destinacích, reklamní letáky, billboardy, veletrhy cestovního ruchu), nebo oficiálních reprezentací jednotlivých států přes ambasády, konzuláty, turistická centra, turistické agentury států (v případě České republiky tuto roli zajišťují CzechTourism a česká centra)
- b) mediálních sdělení (cestovatelské reportáže z turistických míst, filmové výstupy z expedic, dokumentární filmy, reportáže z oblasti politického, kulturního či společenského dění atp.)
- c) studia (četba cestopisů, získávání informací z novin, časopisů, webu atp.)
- d) sdílení zkušeností na sociálních sítích, v blozích, přímým setkáním, instrukcemi, besedou s cestovatelem, debatou v rodině, v okruhu přátel atp.

V tomto směru můžeme hovořit o určitých geografických imaginacích, jež si vytváříme (nebo jsou nám utvářeny), a které rozhodují o konečném výběru destinace ze strany turisty (samozřejmě pokud se nerozhodujeme primárně podle ceny). Geografické imaginace jsou konceptem, s nímž přichází humánní geografie v období 70. let 20. století, kdy nastává rázný odklon od objektivistického a behavioralistického proudu, který se zabýval člověkem pouze jako objektem studia v prostoru a aproximoval jeho chování a rozhodování. Nový přístup v humánní geografii, imaginární geografie (někdy je chápáno v plurálu a ne singuláru), se snažila dospět k poznání vnitřních motivů jednání společnosti, a tudíž byla nucena se zaměřit na rozhodovací procesy, jež člověk neustále podstupuje. Základním postulátem daného přístupu se stalo přesvědčení, že se člověk rozhoduje na základě určitých představ prostoru, místa a kvalit společnosti, která se na určitých místech vyskytuje.

V případě Blízkého východu a Afriky si musíme připustit, že geografické imaginace, které jsou v naší společnosti o tomto velkém regionu běžně rozšířeny, jsou značně komplikované. Na jedné straně se nám před očima míhají obrazy exotiky, krásy, zajímavosti, historie, nedotčené přírody a na druhé straně jsou však konfrontovány s obrazy chudoby, divokosti,

zaostalosti, nebezpečí, špíny či nestability. Na jedné straně nás do těchto oblastí lákají cestovní kanceláře a na straně druhé nás před nimi politici a bezpečnostní komentátoři varují.

V této souvislosti můžeme nabídnout některé dosti známé a ve společnosti rozšířené názory. Zde máme na mysli jednak známou Huntingtonovu civilizační teorii, kde „islám má krvavé hranice“ a soupeří se Západní a Čínskou civilizací (Huntington 2001), ale také Kaplanovo varování o blížící se anarchii, kterou popisuje zejména na příkladu Západní Afriky, ale referuje zde o mnoha islámských zemích Blízkého východu (Kaplan 1994), či v neposlední řadě Barnettovo podobné zjištění o „neintegrující se propasti“ (Barnett 2004), která nebude participovat na chodu světa a měla by být izolována. Společně s Afrikou, jihovýchodní a střední Asií a částí Jižní Ameriky je sem kompletně zařazen i Blízký východ. V tomto ohledu jsou velmi rozdílné aktuální doporučení k cestám z Ministerstva zahraničních věcí ČR a materiálů cestovních kanceláří. Pro názornost si můžeme v tomto ohledu udělat srovnání v případě Egypta.

Egypt: Aktuální doporučení k cestám

„Ministerstvo zahraničních věcí ČR stále nedoporučuje individuální turistiku po území Egypta mimo oblast Káhiry, Alexandrie a turistických oblastí v Horním Egyptě (Luxor, Asuán, plavba po Nilu). Upozornění pro Sinajský poloostrov MZV ČR v souvislosti zejména se zvýšenou hrozbou teroristických útoků, ale i únosů a trestné činnosti, v jejichž důsledku mohou být ohroženy životy, zdraví či majetek českých občanů, nedoporučuje cestovat do severní části Sinajského poloostrova včetně turistického letoviska Taba. Při pobytech v turistických letoviscích v jižní části Sinajského poloostrova MZV nedoporučuje cesty českých občanů mimo tato letoviska. V oblasti Sinajského poloostrova a zejména v jeho severní části se od počátku roku 2011 výrazně snížila bezpečnost. Negativními faktory jsou zejména pronikání nelegální migrace, pohyb ozbrojených skupin, pašování zbraní a pronikání extrémistů z pásma Gazy. I nadále nelze vyloučit možnost vzniku předem neohlášených stávek a pouličních demonstrací a s tím spojených rizik pro české občany. Ministerstvo zahraničních věcí ČR proto doporučuje občanům během jejich pobytu v Egyptě vyhybat se jakýmkoliv shromážděním či sročením občanů. MZV ČR připomíná občanům, kteří hodlají cestovat do Egypta, možnost registrace v systému DROZD, který je k dispozici na webové stránce www.mzv.cz v kapitole "Cestujeme". MZV ČR po dohodě s Asociací cestovních kanceláří ČR a Asociací českých cestovních kanceláří a agentur též doporučuje klientům cestovních

kanceláři v Egyptě dbát za všech okolností doporučení vedoucích svých zájezdů“ (MZV 2012c).

Egypt- Země Faraonů

„Moře je průzračné, zářivě modré a místy temně azurové. Jeho barvy oživují tisíce druhů rybek, korálů, podmořské jeskyně a vraky lodí. Egypt neoplývá jen podmořskými krásami. Tato země učaruje každému návštěvníkovi tajemnými chrámy a pyramidami obklopenými tajemstvími, ze kterých se tají dech. ...dnešní Egypt vám nabízí nespočetné možnosti, jak strávit vaši dovolenou. Máte chuť na potápění v Rudém moři nebo plavbu po Nilu ke starověkým chrámům a hrobkám? Toužíte se vykoupat v azurovém moři nebo zažít dobrodružství při pouštní jízdě na velbloudech? S tím vším na vás čeká Egypt!“ (CK BlueStyle 2012)

Joanne Sharp identifikuje „turismus jako jeden nejdůležitějších prostředků mediace poznání jiných kultur a také jinakosti. A to nejen cestováním samotným, ale také reklamou na cestování jako takové“ (Sharp 2009). Velmi zajímavou úvahu, jak se dozvídáme o vzdálených a do jisté míry neznámých místech bez toho, abychom přímo na místě byli přítomni, nabízí Derek Gregory v eseji „Performing Cairo“, Performace Káhiry (Gregory 2005). Gregory, jeden z nejvlivnějších současných politických a humánních geografů současnosti, se snaží ukázat prvky performativity¹ na příkladu města, které je v naší mysli bezesporu velmi záhadným místem a zejména jím bylo v 19. století. Gregory uvádí celou řadu příkladů cestopisů, především pak z pera autora Edwarda Lanea. Ty se staly v tehdejší Anglii 19. století bestsellery a vytvořily dominantní představu o Káhiře, a to s celkovou její topografií doprovázenou zážitky Edwarda Lanea, ale také komentáři, hodnocením či spojováním s legendárními Příběhy tisíce a jedné noci. Ještě dlouhou dobu po vydání jeho cestopisů, procházeli Angličané a ostatní Káhirou a identifikovali jednotlivá místa těchto slavných příběhů, identifikovali se s jejich hrdiny/hrdinkami a toužili vlastnit i materiální artefakty těchto příběhů v podobě suvenýrů. Edward Lane tak vytvořil pro Angličany Káhiru preformovanou představami jednak o zvycích a životu Egyptanů, ale také skrze pohádky o

¹ Koncept performativity je originálně použit feministickou filozofkou Judith Butler (1993), která se zamýšlí nad faktem, že patriarchální řád je vystaven a udržován na celé šíři jednotlivých „performací“ ženského a mužského těla, resp. co je chápáno jako ženská/mužská role, jak by mělo vypadat ženské/mužské chování, jak by mělo vypadat ženské/ mužské tělo atp. Performativita se liší od imaginací svoji dynamičností, neustálou změnou, kdy jakási „imaginace“ ženy/muže či přeneseně místa/státu/prostoru se stává manipulovanou proměnnou. Butler a poté celá řada dalších myslitelů se pak nutně ptá, kdo jsou oni manipulátoři. V našem případě pak manipulátoři imaginací v cestovním ruchu.

krásné Šeherezádě a Hárúnu ar-Rašídovi. A to podotýkáme zejména z toho důvodu, že celá historie Tisíce a jedné noci se odehrává v Bagdádu na dvoře abbásovských chalífů, kdy chalífa Hárún ar-Rašíd vládl v letech 786 – 809 a Káhira v té době navíc ani neexistovala, jelikož byla založena až roku 969. Do tohoto arabského města se cestovatelé nadále vydávali a chtěli jej takové i vidět a zažít. Základní poznatky a postřehy Lanea vtělené do knihy „Modern Egyptians“, Moderní Egypťané, se navíc staly jakousi základní literaturou pro cestovatele a cestovní průvodce celého 19. století a začátku 20. století. A také to, co dnes chtějí vidět dnešní turisté – pyramidy, bazar, citadelu, centrální mešitu, zahrady v oblasti Šubra atp. – bylo původně vyzdvíženo právě Lanem jako to, co je „nezbytné vidět“.

V tomto směru je i docela populární cestovní ruch v oblastech, kde se měly odehrávat slavné filmy nebo místa, kde se opravdu natáčely. Obojí je velmi často zdůrazněno v průvodcích a itinerářích cestovních kanceláří.

Tabulka č. 1 - Lokality, ve kterých se natáčely slavné velkofilmy

Ouarzazate v Maroku – filmy Lawrence z Arábie (David Lean), Ježíš Nazaretský (Bernard Bertolucci)
El-Džem v Tunisku – film Gladiátor (Ridley Scott)
Tataouine v Tunisku - Hvězdné války (George Lucas), Život Briana (Terry Jones)
Botswana a Jižní Afrika – Bohové musí být šílení I a II (Jamie Uis)

Již několikrát jsme hovořili, že způsob prezentace je pro turistický ruch velmi důležitý. Každá země tedy „sází“ na určitou strategii, přičemž ale v regionu se stále obecně mísí romantika s dobrodružstvím, jak ukazuje tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 - Slogany turistického ruchu označující vybrané země v regionu

Gambia – The Smiling Coast of Africa (Usměvavé pobřeží Afriky)
Tunisia – The Jewel of Mediterranean (Klenot Středomoří)
Beauty has an address – Oman (Krása má svoji adresu)
Zambia – Let's Explore (Objevte!)
Ethiopia- a Tourist Paradise; 13 Months of Sunshine (turistický ráj; 13 měsíců slunečního svitu)
Egypt – where it all begins (kde to všechno začíná)
South Africa – Leave ordinary behind (zanechte všeho obyčejného)

Nejen slogany ale fungují, některé státy se předhánějí o to, kdo vytvoří zajímavější logo, billboard či prezentuje atraktivnější ženskou/mužskou tvář, a to i přesto, že se to k jejich kultuře a mentalitě poněkud nehodí. Viz příklad islámského Egypta, pro který propaguje turistický ruch hollywoodská hvězda Celina Jaitley, turistická velvyslankyně Egypta, a v oficiálním logu turistického Egypta je použit staroegyptský symbol života, tedy falický symbol, který jistě s islámem není slučitelný.

Celina Jaitley a propagace muslimského Egypta

Zdroj: <http://www.indicine.com/images/gallery/bollywood/events/celina-jaitley-at-egypt-tourism-event/28078-11-large.jpg>

Pokud již získáváme zkušenosti a přehled o vzdálených místech prostřednictvím vlastní zkušenosti, dochází nutně ke konfrontaci mezi našimi očekávanými, předpoklady a realitou.

Tyto zkušenosti, zážitky, případné problémy, milá či nemilá překvapení se strukturují do dalšího, mnohem niternějšího vědění a dochází i k určitým hodnotovým soudům vůči dané destinaci, přičemž velmi důležitou roli hrají právě očekávání, se kterými jsme do destinace přijeli. Zpětně tak nastávají korekce předpokladů a imaginací, jež jsou následně reprodukovány ve zdrojové zemi. Problematickými faktory v této souvislosti mohou být zejména krátká doba pobytu, a tudíž i povrchnost poznání; cestování do pouze vybraných a pro turisty připravených míst, čímž dochází k odtrženosti od místního dění; dále jednostranný popis ze strany průvodce a neschopnost interpretovat dění v dané společnosti v širších souvislostech kulturní, ekonomické a společenské specifičnosti.

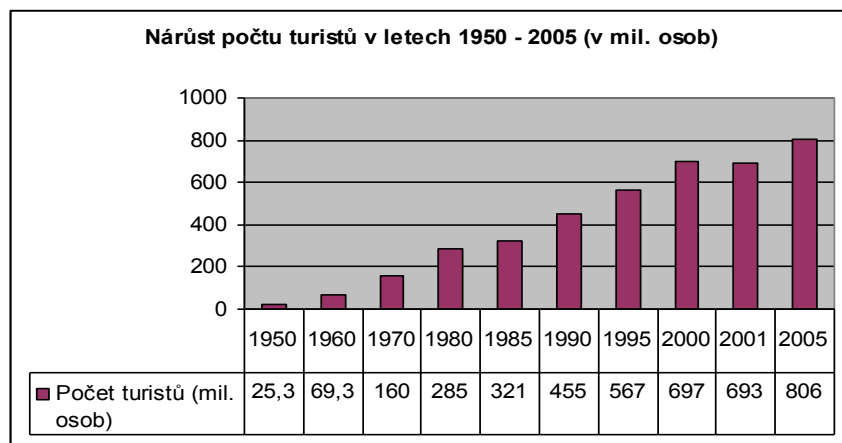
1.2 Turismus dnes

Masový mezinárodní turismus, jak jej známe dnes, souvisí s určitými zásadními změnami ve společnosti, které také zapříčinily utvoření turistických míst, turistické kultury, turistické infrastruktury a komplexního turistického průmyslu. Po většinu času bylo cestování náročnou, nákladnou a také dosti nebezpečnou aktivitou, pro kterou již musely existovat velmi zásadní důvody, přičemž není divu, že prvními „turisty“ byli náboženští poutníci mířící ke svatým místům a také se cestovalo ze zdravotních důvodů (lázně, čistý vzduch atp.). Až později se cestování stává kratochvílí a odpočinkem (Williams 2009: 27).

Turismus tak souvisí se sociálními změnami ve společnosti, zejména pak s emancipací střední třídy a změnou atmosféry světové politiky po druhé světové válce. Dochází tak ke změně postavení turismu ve společnosti. Původně se jednalo vesměs o záležitosti luxusní, kdy jen opravdu velmi bohatí mohli cestovat do jiných zemí, a to obvykle na delší dobu, než je tomu nyní. Dnes se naopak turismus přesunul do oblasti spotřební záležitosti. Nově nastala situace, která umožňovala jednak utratit nárazově větší část příjmů, ale také cestovat v relativně příznivém politickém prostředí, o čemž svědčí i následující graf.²

Graf č. 1 - Celosvětový nárůst počtu turistů v letech 1950 - 2005

² Graf také velice dobře zobrazuje určitou volatilitu cestovního ruchu, kdy po útocích z 11. září 2001 nastává do jisté míry bezprecedentní meziroční pokles počtu turistů.

Zdroj: Williams 2009

Ruku v ruce s nárůstem možné mobility se rovněž ustavuje celý globální průmysl cestovního ruchu, ve kterém si spotřebitelé nejen kupují rekreaci a odpočinek, ale také poznání jinakosti, atraktivnosti či společenskou prestiž, a který zpětně remodeluje život v zemích, jež se stávají cílem masového turismu. Dochází pak k plánovanému rozvoji turistického ruchu, vyhodnocování vhodných lokalizačních faktorů, kladení důrazu na selektivní předpoklady a cílené rozvíjení realizačních faktorů.

Lokalizační předpoklady turistického ruchu - jedná se o ty charakteristiky území, které mají potenciál přilákat turisty. Zejména je to zajímavé fyzicko-geografické prostředí, zvláštní přírodní scenérie, materiální i nemateriální kultura, historické dědictví. V tomto případě jde velice často o kombinaci i výše zmíněných charakteristik.

Selektivní předpoklady turistického ruchu jsou řadou vzájemně se provazujících faktorů, jež dále rozhodují o výběru destinace mezi konkurujícími si regiony. Zde musíme zmínit politickou stabilitu v zemi, bezpečnostní situaci, ekonomickou vyspělost, cenovou hladinu, strukturu ekonomiky a v neposlední řadě i to, zda se jedná o stát přátelský či nepřátelský vůči našemu státu.

Co se realizačních předpokladů turistického ruchu týká, zde se již rozhoduje o úrovni poskytovaných služeb a způsobu koordinace cestovního ruchu. Zde je nutné zmínit propagaci země, řízení turismu například skrze certifikace, plánování rozvoje turistických destinací, práce na turistické infrastruktuře atp.

Dále turismus zcela jistě souvisí s rozvojem dopravních systémů, které nejen že umožnily rychlejší a komfortnější cestování, ale právě i dobré formy spojení stály za vznikem turistických regionů masivního turismu, a to i v oblastech mnohem vzdálenějších, hustě zalidněných a ekonomicky vyspělých regionů.

V neposlední řadě rovněž nesmíme zapomenout na celkový systém turistického podnikání, který z turistického ruchu učinil ruku v ruce s dopravní, ubytovací a zábavní infrastrukturou silné hospodářské odvětví, jež se podílí na globální tvorbě HDP dokonce 9 %. V roce 2011 vytvářel sektor turistického ruchu celosvětově 6,3 bilionu USD, bylo v něm zaměstnáno 255 milionů lidí (3,5 % obyvatel světa), zahrnoval 347 miliard investic (5 % světových investic) a podílel se 1,2 biliony USD na celosvětovém exportu v roce 2011 (World Travel and Tourism Council: Travel & Tourism 2011). Právě ona reklama na turistické destinace, na samotné cestování a poznávání posouvá sektor cestovního ruchu neustále dopředu, a to se všemi pozitivními a negativními důsledky, které toto obsahuje. Turismus se silně zapojuje v procesech globalizace tím, že je jí jednak modifikován, ale také globalizaci do určité míry usměrňuje. Můžeme to vidět na několika pozitivních a negativních případech.

Pozitivní příklady:

- je to prostředek rozšiřování mezinárodní integrace
- spouštěč modernizace, ekonomického rozvoje a prosperity v rozvojových zemích
- prostředek pro regeneraci postižených regionů a regionální rozvoj v rozvinutém světě
- turismus se může stát určitým valem proti homogenizaci lokálních kultur ze strany globalizace, a to prostřednictvím ochrany určitých prostor
- rozšiřuje globální povědomí o mezinárodním porozumění a míru

Negativní rozměry:

- potenciální zhoršování fyzického prostředí
- znečištění vzduchu a vody, zintenzívnění dopravy
- znehodnocení sídelních celků proudem turistů, znehodnocení životního prostředí pro život původních živočichů
- petrifikace tradic, hodnot a chování pro turistickou performaci, jakási udržovaná kýčovitost
- kulturní eroze aktivovaná turistickým průmyslem tváří tvář přílivu turistů

Pokud odstoupíme od sledování dopadů na úrovni regionu či lokality a pohlédneme na problematiku z mnohem širší perspektivy, spatříme mnohem komplikovanější propojení mezi turismem na jedné straně a ekonomickou a politickou závislostí na straně druhé. V tomto ohledu Sharp (2009) dále identifikuje několik problematických aspektů, které se spojují s cestováním turistů do zemí tzv. globálního Jihu.

Země globálního Jihu se snaží vymanit ze závislosti na ekonomicky vyspělých zemích, velmi často jejich bývalých kolonizátorech. Dlouhodobě se snaží suplovat zejména závislost na poptávce po základních surovinách doporučeným příklonem k budování infrastruktury cestovního ruchu. Avšak ani tato aktivita v žádném případě neodpoutává třetí svět ze závislosti, ale nechává státy nejen v nejistotě z poklesu ekonomiky Severu a omezení odběru surovin, ale také v nejistotě ze změny image země jako cílové destinace. Takovým případem může být i jen izolovaný výskyt exotické nemoci, změny politického pořádku či jen virtuální nebezpečí terorismu. Rovněž je nutno zmínit fakt, že na turistickém průmyslu se podílí transnárodní korporace, které se snaží si zejména zvyšovat zisky ze svého podnikání. Jednak dochází u touroperátorů k tlaku na snižování ceny poskytovaného ubytování v cílových zemích, přičemž mnohdy jsou poskytovatelé nuceni pracovat jen s minimálním ziskem nebo jsou zejména redukovány mzdové náklady obsluhujícího personálu. Dalším případem jsou velké řetězce hotelů, které jsou ale ponejvíce vlastněny zahraničním kapitálem, které navíc zisky alokují do svých mateřských zemí. V obou případech tak sice určitá část finančních prostředků zůstává v turistické destinaci, a také dochází k určitému rozvoji regionu, ale v mnoha případech nedává možnost kvalitnímu rozvoji místních komunit.

Hovořili jsme též i o reklamě na turistické destinace, jež mají přilákat co možná nejvíce turistů, a to často za co nejnižší cenu. Toto jsou velmi často případy i turistických destinací Blízkého východu, kdy se v hotelích, restauracích či v přidružených aktivitách zaměstnávají ekonomičtí migranti, a to za co nejnižší mzdy, bohužel, někdy i bez nároku na mzdu.

Odstupme však od uvažování nad neosobními systémy cestovního ruchu, které se vždy tak nějak týkají lidí jiných, než jsme my. Měli bychom začít uvažovat i o určité etice v turistickém ruchu v ruce s vědomím možných negativ, které způsobuje náš pobyt v cizích, často rozvojových zemích. Do popředí se dostávají úvahy nad tzv. udržitelným turistickým ruchem. Ten v první řadě dbá na dodržování co nejšetrnějšího provozu hotelů (a to i luxusních) a turistické infrastruktury s tím, že je pouze okrajově dotčen komfort hostů

(například ručníky nejsou měněny každý den, na toaletách jsou úsporná splachovadla, na sprchách jsou namontovány úsporné hlavice, odpad je tříděn atp.). Dále dochází i ke změně uvažování nad způsobem zaměstnávání hotelových pracovníků, kdy přednost dostávají místní obyvatelé a postupně se také začínají vyskytovat tzv. fair hotely, kde se management dohodl se zaměstnanci a odbory na férovém přístupu, který nebude zaměstnance diskriminovat. Tato snaha také vede k určité ochraně místních tradic a zvyků, přičemž mnohem více pak může být akcentován zážitek z pobytu v odlišné kultuře. Turisté si poté s balíčkem služeb nakupují i „dobrý pocit“ ze svého pobytu.

První případ péče o životní prostředí se v regionu daří relativně úspěšně zavádět (pro provozovatele je totiž i finančně výhodné šetřit vodou a energiemi a v současnosti se jedná i o velmi dobrý marketingový produkt) a také zde v regionu nalezneme již řadu zelených hotelů. Ačkoliv jsou fair hotely zatím fenoménem zejména v západní Evropě, vyskytují se i v regionu Blízkého východu a Afriky. Příkladem aplikace obou přístupů jsou dva hotely - Feynan Ecolodge, který nabízí exkluzivní možnost udržitelného turismu v aridní oblasti obývané beduínskými kmeny v Jordánsku a Umlani Bushcamp v Krugerově parku.

Obrázek č. 2 a 3 - Feynan Ecolodge Hotel

Obrázek č. 4 a 5 - Umlani Bushcamp

Zdroje: <http://www.feynan.com/index.html> a <http://www.umlani.com/index.html>

V posledních patnácti letech představuje problematika udržitelného cestovního ruchu celosvětově jedno z nejvýznamnějších paradigmat v geografii cestovního ruchu. Výzkumná témata se soustředí na objasnění rostoucího významu, podstaty a principů dlouhodobě „udržitelného“ cestovního ruchu a jeho úlohy v dlouhodobě „udržitelném rozvoji“ lokality či regionu (Vystoupil, Šauer 2008, cit. in Novák 2008).

Tabulka č. 3 - Ekonomické, ekologické a sociální přednosti trvale udržitelného cestovního ruchu

Ekonomické zisky a výhody			
návštěvník		hostitel	
Konkurenceschopné podniky i celý průmysl cestovního ruchu		Vytváření pracovních příležitostí a vznik různorodé ekonomiky	
Kvalitní produkt (s odpovídající cenou)		Ekonomická stabilita a nárůst bohatství (vysoké tržby a příjmy)	
Ekologické zisky a výhody		Sociální zisky a výhody	
návštěvník	hostitel	návštěvník	hostitel
Nedotčená příroda a krajina	Uchování a péče o přírodní a kulturní hodnoty	Klid, odpočinek, vnitřní pohoda a duševní stimulace	Nabídka pracovních příležitostí (např. lepší zařazení, rovnost šancí)
Aktivity nepoškozující přírodní a kulturní bohatství	Produkce a spotřeba šetrná k životnímu prostředí	Osobní kontakt a mezikulturní výměna (jež vede k míru, porozumění a vzdělání)	Jednota celé společnosti a sociální spravedlnost

Zdroj: Vystoupil, Šauer 2008: 25. cit. in Novák 2008

1.3 Fyzicko-geografická charakteristika regionu

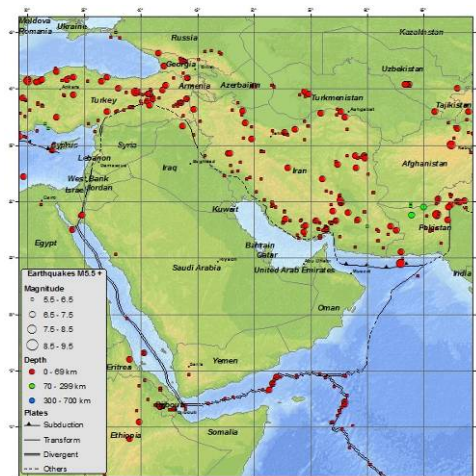
Abychom mohli fundovaně hovořit o cestovním ruchu, zejména o přírodních lokalizačních faktorech, potřebujeme nejprve představit určité fyzicko-geografické charakteristiky, které turistický ruch velmi silně podmiňují v podobě lokalizačních předpokladů. V tomto směru nejprve přistoupíme k charakteristice Blízkého východu a severní Afriky a posléze se přemístíme do západní, střední, východní a jižní Afriky. Pro lepší názornost přikládáme k této kapitole fotografie ilustrující přírodní podmínky v jednotlivých regionech.

Blízký východ a severní Afrika vykazují ve svém geologickém složení a krajinné morfologii podobné rysy, stejně tak můžeme hovořit o podobném podnebí a biotě. Oba regiony se z geologického hlediska modelovaly třetihorním vrásněním, jež bylo způsobeno převážně pohybem litosférických desek a jejich vzájemnou interakcí. Oblast Blízkého východu a severní Afriky tak byla vyvrásněna na základě kolize africké a eurasijské desky, přičemž

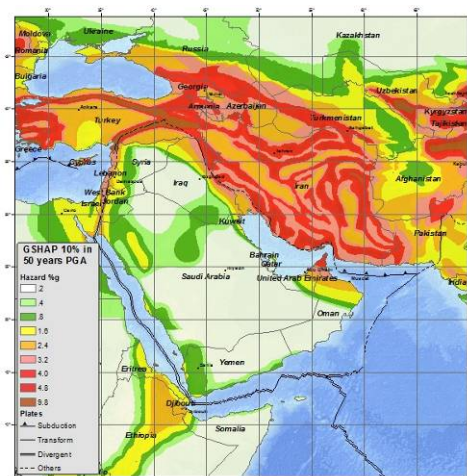
oblast Blízkého východu, zejména oblast Arabského poloostrova a Íránu, byla ovlivněna i tlakem Indoaustalské desky, čímž dochází k utvoření specifického útvaru, Arabské desky, která je vymezena jednak moři – Rudé moře, Perský (Arabský) záliv, Arabské moře; a suchozemskou hranici lemují pohoří Taurus v Anatolii a Zagros v Íránu (Šindler, Baar 1988).

I přes blízkost zlomových linií nelze region Blízký východ nazvat ryze seizmicky aktivní oblastí. Podle oficiálních vyjádření reprezentantů Dubaje je oblast klasifikována jako ta, kde ze strany zemětřesení nehrozí žádné nebezpečí (i když obrázky níže ukazují něco jiného). Silná zemětřesení v Íránu za posledních 100 let (silnější než 7 stupňů Richterovy škály) byla vzdálena jen 500 km, silnější než 5,5 jen asi 200 km. Z preventivních důvodů je v regionu zaveden předpis, že výškové budovy (vyšší než 4 patra) musí bez problémů vydržet zemětřesení o síle 5,5 stupňů Richterovy škály. Otázkou je dodržování těchto stavebních předpisů v regionu, kde se staví nesčetné množství výškových budov, či zda v této oblasti nemůže dojít k silnějším seizmickým jevům.

Mapa č. 1 - Velká zemětřesení v oblasti Mapa č. 2 - Pravděpodobnost seizmických jevů

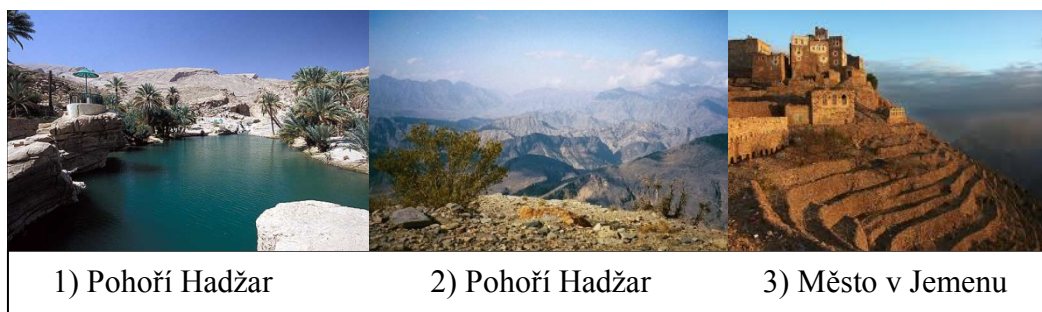

Zdroj: U.S. Geological Survey 2012

Oblast z klimatického hlediska volně navazuje na aridní oblast Sahary. Z pohoří, která se nalézají na okrajích Arabského poloostrova, jsou nejvýznamnější pohoří Al Hadžar al Gharbi a Al Hadžar aš-Šarqí na severu Ománu, Hidžáz a Asír na jihozápadě Saudské Arábie a v jihozápadní části Jemenu, kde nejvyšší hora Nabí Šu'ajb nedaleko hlavního města Sanaá dosahuje výšky 3760 m n. m. Celá horská a nížinná oblast se vyznačuje velice suchým kontinentálním podnebím. Vyšší úhrn srážek se vyskytuje až na jihu, a to pouze 500 až 700 mm/rok. Výjimkou z hlediska srážek jsou pohoří Ománu. Jejich severovýchodní svahy jsou

totiž pod vlivem sezónních monzunových dešťů přicházejících z Arabského moře a jsou tak pokryty bujnými lesy.

1) Pohoří Hadžar

2) Pohoří Hadžar

3) Město v Jemenu

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.easyvoyage.co.uk/oman/the-hajar-mountains-2663>
- 2) http://www.virtualtourist.com/travel/Middle_East/Oman/Al_Hajar_al_Gharbi-1805039/Things_To_Do-Al_Hajar_al_Gharbi-TG-C-1.html
- 3) <http://globalpolicyinbrief.blogspot.cz/2010/04/media-coverage-misrepresents-yemens.html>

Region je samozřejmě charakteristický zejména rozsáhlými pouštními oblastmi. Ve vnitrozemí Arabského poloostrova se nacházejí pouště Nafúds s červeným pískem, dále písكو-štěrková poušť Dahná a největší poušť regionu a též největší souvislá poušť světa Rub-al-Chálí. Další, Negevská poušť, oblasti se nalézají na jihu Izraele.

1) Poušť Dahná

2) Hidžáz

3) Negevská poušť

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.wildlifearchives.com/index.php?post/2006/10/30/13-ad-dahna-desert>
- 2) <http://www.nationalgeographicstock.com/ngsimages/explore/explore.jsf> (ID 417342)
- 3) http://www.treearth.com/gallery/Middle_East/Israel/Southern/Beer_Sheva/photo65797.htm

Druhou částí oblasti je Mezopotámie, což je cca 1200 km dlouhý a max. 400 km široký pás rozkládající se podél středního a dolního toku Eufratu a Tigridu. Mezopotámii lze rozdělit na dvě podoblasti: pahorkatinou polopouštní plošinu Horní Mezopotámii a nížinatou Dolní Mezopotámii (Babylonská nížina), která je charakteristická maršemi a vodními kanály. Na severu v Kurdistánu již nížina přechází do horských oblastí pohoří Taurus.

Zdroje obrázků:

- 1) <http://stephenfoote.files.wordpress.com/2010/11/sf02473.jpg>
- 2) <http://shanebauer.net/site.php/blog/comments/P10/>
- 3) <http://www.flickr.com/photos/60731319@N00/36160957/>

Třetí oblastí Blízkého východu je oblast Levanty, tedy oblasti přiléhající Středomořskému moři a charakterizované spíše středomořským typem klimatu. Z ortografického pohledu se jedná o pahorkatinu (Golanské výšiny) a hornatinu (Libanon a Antilibanon), rozeklanou nesčetnými údolními s krátkými vodními toky (Jordán, Orontes, Litání).

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.jerusalemshots.com/Jerusalem-219en-10540.html>
- 2) <http://www.lebanon-tourism.gov.lb/env/Bekaa/images/popup/1.htm>
- 3) <http://friday-lunch-club.blogspot.cz/2009/03/wadi-qadishah-lebanon-from-josh-landis.html>

Afrika

Co se týče Afriky, je tvořena relativně kompaktním africkým štítem, který však zejména ve své východní části doznává pozvolného štěpení (Madagaskar, východní Afrika). V rámci tohoto geologického podkladu můžeme ale identifikovat množství fyzicko-geografických regionů.

Severní Afriku můžeme rozdělit do tří oblastí. Na západě se rozkládá série pohoří Antiatlasy, Vysoký Atlas, Střední Atlas, Malý Atlas, které jsou od sebe odděleny plošinami a náhorními rovinami (Marocká meseta, Plošina šotů). Sem patří zejména státy Maroko, Alžírsko a

částečně i Tunisko. Na východě k tomuto regionu přináleží pobřežní, středomořský pás, charakterizovaný pouze mírným zvrásněním a zejména pobřežními nížinami v Tripolisku, Barce, Kyrenaice a dolním Egyptě. Pobřežní oblasti se vyznačují suchým středomořským klimatem. Třetí je oblast saharská. Ta je charakteristická zejména svojí plošinatostí a rovinatostí (Tademaitská plošina, plošina Kordofán, plošina Air). Tyto plošiny jsou narušovány pohořími Ahaggar, Tibesti, Dárfúr, Tassili a pánvemi, jako například Bodélé či Tidikelt. Celá oblast je také rozdělována nepravidelným systémem údolí (wádí), občasných řek, které se zaplňují jen v období nepravidelného vlhka.

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.rediscover.co.uk/Morocco-other.htm>
- 2) <http://cecilimages.photoshelter.com/image/I00007dFo3OXK7OI>
- 3) <http://www.wunderground.com/wximage/marcellomorocco/1>

V rámci Sahary se nachází celá řada dílčích pouští, jako například Núbijská poušť, Libyjská poušť, Velký západní Erg, Velký východní Erg, poušť Uarán atd.

Klasifikace pouští:

1. hamada – skalnatá, balvanitá poušť
- 2.serir – oblázková poušť → nižší části tektonických pánví
3. reg – šterkovitá poušť → svahy tektonických kotlin
4. erg – písčité poušť → písčné duny (ty zaujímají jen 20 % všech pouští)
5. sebkha – ploché deprese zaplněné jíly se slanou kůrou (spíše typ reliéfu typický pro oblast Sahary, často doprovázené tzv. šotty, slanými vysychajícími jezery)

Zdroje obrázků:

- 1) http://morningstar2008.narod.ru/photoalbu_nagorie-ahaggar.html
- 2) <http://www.willgoto.com/1/145564/liens.aspx>
- 3) <http://picasaweb.google.com/lh/photo/poZ-tVvTWK7ufLSTeTvgWg>

Dalším specifickým regionem je Sahel nebo také Súdán, tedy oblast, která se rozprostírá jižně od komplexu saharských pouští napříč celým kontinentem, ohraničená v rozmezí 10°-20° s. z. š. Jako oblast přechodu mezi Saharou a vlhkým tropickým pásem trpí zejména vysokými teplotami a relativně častými suchy. Z fyzicko-geografického hlediska se oblast vyznačuje rozsáhlými plošinami a rovinami pokrytými občasnou suchomilnou vegetací.

Zdroje obrázků:

- 1 a 2) <http://oceanworld.tamu.edu/resources/environment/book/desertificationinsahel.html>
- 3) <http://www.rfi.fr/emission/20120114-une-crise-alimentaire-sahel>

Dále na jihozápad se rozprostírá oblast Guinejského zálivu, na západě Súdánská (Hornoguinejská) vysočina s nejvyšším vrcholem Loma (1948 m). Dále na východ poté pokračují nížiny dolních toků řek Niger, Volta, Bandama, Sassandra, Komoé a řada dalších, převážně kratších toků. Na jihovýchodě se reliéf mění a vystupuje zde Baučská náhorní plošina s nejvyšší horou Jos (1781 m), která dále východně postuje do vulkanických plošin a nižší vysočiny Dárfúr (Džabal Marra 3088 m) a Kordofánu. Tento pás pak končí bažinatější oblastí Sudd, jež je zdrojnicí řeky Nil.

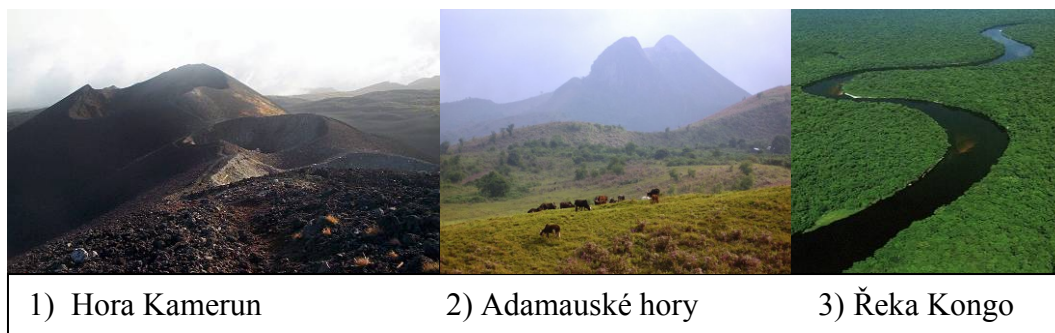

1) Hornogunejská vysočina 2) Baučská náhorní plošina 3) oblast Dárfúru

Zdroje obrázků:

- 1) http://www.aprilwrites.com/ecotour/eco_tour_itinerary.html
- 2) <http://sb.westfordk12.us/pages/6mweb/6mss/travelpages/1/1Kyle9/1Kyle9.html>
- 3) <http://petewiggins.wordpress.com/2008/02/01/an-interview-with-fred-noy/>

Ústřední část Afriky zaujímá Konžská pánev, která tvoří rozsáhlou mělkou sníženinu. Konžská pánev je poklesové území již od prvohor, na jejímž dně spočívají uloženiny někdejšího obrovského vnitroafrického jezera, po kterém zůstaly rozsáhlé bažiny. Po stranách je Konžská pánev obklopena náhorními plošinami a pohořími. Adamauské pohoří lemuje pánev na severozápadě a je tvořeno rozsáhlými vulkanickými příkrovy. Průměrná výška oblasti je 1000 až 1500 m n. m.; nejvyšším vrcholem je vulkán Kamerunská hora (4070 m). Kamerunská linie, na níž se vázal vulkanismus, pokračuje i v moři a vznikly na ní ostrovy Bioko, Princův ostrov, Svatý Tomáš a Pagalu. Náhorní plošina Azande lemuje severní okraj pánve. Azande je dokonalým příkladem zarovnaného povrchu. Nadmořská výška plošiny je cca 900 m a plošina vytváří rozvodí mezi povodím Konga, Čadského jezera a Nilu. Východ Konžské pánve je lemován pohořími Mitumba a Bleus, což jsou hory s vysokými srážkovými úhrny dosahující až 3 000 m n. m. Jihovýchod Konžské pánve je ohraničen plošinou Katanga, která je rozlámána výběžky východoafrického riftu. Rostlinnými formacemi jsou hlavně savany a parková krajina. Jih Konžské pánve je ohraničen plošinou Lunda. Její zarovnaný povrch je zbrzděn toky severojižního směru. Většina Lundy je kryta světlými suchými lesy, jenom na severu, kde více prší, jsou ještě tropické pralesy; na jihu se již šíří savany. Na západě plošiny Lunda se nachází masiv Bié (2620 m). Masiv se vyznačuje radiální říční sítí - do všech stran z něj stékají významné řeky (například Cunene, Cuanza, Cubango). Západní okraj Konžské pánve je lemován Dolnoguinejskou vrchovinou, která se skládá ze zarovnaných povrchů, z nichž vystupují izolované masivy. Vrchovina je proříznuta řekou Kongo, která zde vytváří 32 vodopádů a činí tak Kongo nesplavnou.

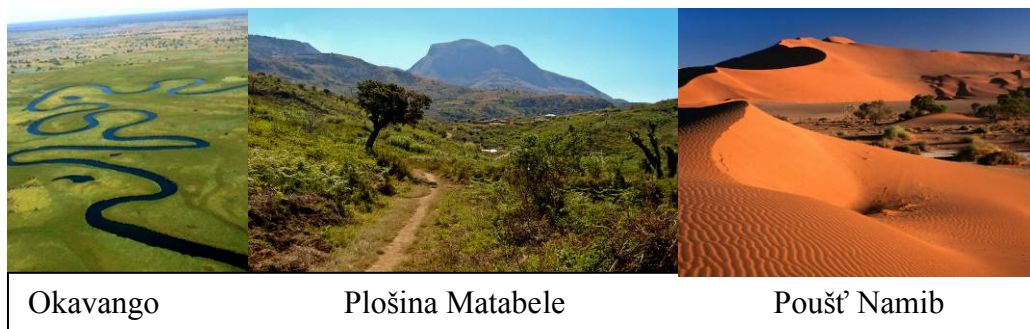

Zdroje obrázků:

- 1) http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Mount_Cameroon_craters.jpg
- 2) <http://ngaoundere.e-monsite.com/pages/adamaoua-la-region-la-plus-proche-du-paradis.html>
- 3) http://free-extras.com/images/congo_river-12320.htm

Povrch jižní Afriky je tvořen rozsáhlou náhorní plošinou. Ta uprostřed poklesla, čímž se vytvořila centrální bezodtoká Kalaharská pánev, okolní plošiny dosahují 1200 až 1800 m a některé masívy i 3500 m. Kalaharská pánev se vyznačuje pouštním a polopouštním charakterem. Na severu Kalaharské pánve se nachází bezodtoká jezera (například Ngami), slané pánve s bažinami (například Etoša a Makarikari) a zejména vnitrozemská bažinatá delta řeky Okavango.

Západní pobřeží je pokryto pouští Namib (šterkovitá severní část a písčná jižní část), která na východě přechází v polopoušť. Na východě je pánev lemována náhorní plošinou Matabele, reliéf je tvořen zarovnanými povrchy lemovanými vrcholy Inyangani (2592 m) a Monte Binga (2438 m), dále pak plošina padá na východ zlomovým svahem k Mosambické nížině.

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.okavangotours.com/countries/botswana/okavango-delta/>
- 2) <http://www.traildino.com/trace/continents-Africa/countries-Mozambique/>
- 3) <http://www.gulfislandsguide.com/travel-posters/lonely-planet-subjects/landscapes/deserts/-/cat-66302/>

V nejjižnější části jižní Afriky se tyčí Kapské hory, což je vrásno-zlomové pohoří, které tvoří antiklinální hřbety Lange Berge a Zwart Berge. Na západním pobřeží je nejznámějším pohořím Kapských hor pískovcové Cedar Berge dosahující 2200 m n. m. Mezi oběma

větvemi Kapských hor se na pobřeží u Kapského Města nachází Stolová hora (Tafelberg, 1087 m). Dračí hory (Drakensberg Mountains) na jihovýchodě dosahují výšky skoro 3500 m n. m. Pro značnou nadmořskou výšku je podnebí dosti studené (v zimě zde i sněží); na horách se rozkládají velká travnatá prostranství, na západním předhůří se vyskytuje také step.

Na severovýchodě, a to v pásu od řeky Limpopo až po Lesotho, se rozšiřuje oblast tzv. Veldů. Nízký Veld se nachází mezi řekou Limpopo a hřbetem Witwatersrand a je hustě zatravněný. Střední Veld, který místy klesá až pod 600 m, je prostoupený až 2000 m vysokými hřbety a rozkládá se v oblouku řeky Limpopo na severozápadě Transvaalu. Díky teplému klimatu a malému množství srážek jsou zde rozšířeny křoviny. Vysoký Veld (1200 m) se nachází v Oranžsku a jižním Transvaalu.

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.skrz.sk/Foto-stolova-hora-a8-15966-sk.htm>
- 2) http://1.bp.blogspot.com/_oEXecq-DBk/SPRggh0UcHI/AAAAAAAAABuU/JuVNL1R3bOM/s1600-h/drakens+berge+1.jpg
- 3) Foto autoři

Východní region Afriky se dělí na severní Etiopskou vysočinu s pohořím Ahmara a na jižní východoafrickou náhorní plošinu. Etiopská vysočina se vyznačuje velmi členitým reliéfem, hlubokými údolím, vysokohorskými plošinami, stolovými horami, vulkanickými kužely atp. Pohoří Ahmar je od Etiopské vysočiny odděleno Etiopským příkopem, riftem, na jehož dně se nachází soustava sladkých a slaných jezer vzniklých přehrazením řek lávou. Etiopská vysočina klesá směrem k Rudému moři a vytváří Afarskou pánev (Danakilsko), která je unikátní tím, že se nalézá na rozhraní Arabské, Somálské a Africké litosférické desky. Z tohoto důvodu je území pokryto vysokým počtem sopek a vulkanických útvarů. Charakteristické pro tuto oblast je jednak suché podnebí, ale zejména extrémně vysoké teploty. Je to nejteplejší oblast na zeměkouli. Na východě navazuje na pohoří Ahmar velmi suchá Somálská tabule (Ogaden), která stupňovitě klesá k Indickému oceánu.

fš

Zdroje obrázků:

- 1) <http://allfrigginpics.blogspot.cz/2010/03/dallol-volcano-ethiopia.html>
- 2) <http://www.historyfiles.co.uk/KingListsAfrica/AfricaEthiopia.htm>
- 3) <http://www.flickr.com/photos/45554217@N04/galleries/72157622931404659>

Jižní část východní Afriky tvoří Východoafrická náhorní plošina, která je rozdělena do dvou až tří základních riftových linií. V západní části riftu se nachází soustava jezer Malawi, Tanganika, Kivu, Rutanzige a Albertovo jezero, ve východní části pak Eyasi, Naivasha až k jezeru Turkana a dále rift pokračuje severně do Etiopie. Jednotlivé rifty jsou lemovány množstvím pohoří. Na západě se potkáme s úzkým pásem hor Ruwenzori, jehož vrcholy (kolem 5000 m n. m.) jsou stále trvale zaledněny, a to i díky vysokým srážkovým úhrnům, kdy prší 300 dní v roce. Jižněji pak pás hor pokračuje vulkanickým horstvem Virungy.

Na východní větvi riftu se nalézají nejvyšší vrcholy Afriky, které jsou spíše ohromnými sopečnými kužely, než součástí kompaktního horského masivu; jde o Kilimandžáro (vrcholy Kibo, Mawenzi a Shira), aktivní sopku Mount Meru a severněji pak Mount Kenya. V severní Tanzanii se nachází také množství kráterů, například Ngorongoro.

Mezi oběma rifty je nehluboká Ugandská pánev, jejíž nejnižší místa jsou zaplněna jezery Ukerewe (Viktoriným) a Kyoga. Obecně však má charakter plošiny 1000 až 1500 m vysoké a tvarově je značně jednotvárná. Na podnebí severu má vliv ohromná vodní plocha jezera Ukerewe, zatímco jih je dost suchý.

Zdroje obrázků:

- 1) <http://www.mountkenyacimbing.com/mountainclimbing/naromoruroute.html>
- 2) <http://www.listsofworld.com/wp-content/uploads/2010/09/lake-victoria.jpg>
- 3) <http://www.zuruafricasafaris.com/ngorongoro.php>

1.4 Základní humánněgeografická charakteristika regionu

Jihozápadní Asie a severní Afrika

Tento region byl tradičně křižovatkou mezi Evropou, Asií a Afrikou a jako takový se stal centrem vzdělanosti, kultury a ekonomiky již od počátku středověku, kdy je zde datován vznik nejstarších civilizací – Sumerské (cca 3500 př. n. l.) a Egyptské (cca 3000 př. n. l.). Až do období cca 500 př. n. l. udávaly tyto civilizace charakter celé oblasti a zejména v oblasti Egypta lze toto slavné období dokumentovat formou nesčetných architektonických památek. Bohužel, hmotné dědictví Sumerů se dochovalo pouze minimálně. Jako křižovatka se oblast ukázala být evidentní i díky řeckému vlivu, který nastává v období po roku 500 př. n. l. O expanzi řecké kultury se zasloužil zejména Alexandr Makedonský ve 4. století př. n. l. a poté i římscí vládci, a to jak Západořímské říši, tak zejména Byzance. I tato epocha pak zanechala v oblasti velmi silný architektonický odkaz. Paralelně s řeckou kulturou se vyvíjely i kultury semitské (židovská a arabská), kdy zejména arabská se dostává do popředí v celé oblasti se vznikem a expanzí islámského náboženství. Tato kultura se tak stala konstitutivní pro celý region, i když musíme upozornit na velmi silný akcent kultury perské, turecké, ale také helénské a židovské, jejichž příměsi lze nalézt v celém regionu. Do rozvoje regionu, který se stal od 8. do 13. století bezpochyby centrem světové vzdělanosti, osudově zasáhly mongolské vpády, které v polovině 13. století vyvrátily již slábnoucí Abbásovský chalífát a zapříčinily tak politické rozdrobení regionu. V 16. století dosahuje největšího rozmachu a moci Osmanská říše, která si podmaňuje téměř celé jižní a východní Středomoří a rozsáhlé oblasti Levanty a Iráku. Postupně tato sjednocující síla

Istanbulu ochabuje a přes období evropských kolonií a protektorátů se od 50. let formuje současné uspořádání zemí v regionu. Toto dnešní uspořádání v sobě však dodnes nese určitý odkaz koloniální minulosti, ale také, a to bychom měli zdůraznit, i velmi silné dědictví Studené války, ve které se odehrávalo soupeření mezi USA a SSSR o vliv v tomto regionu.

Ačkoliv se může zdát, že oblast Blízkého východu je kulturně či etnicky jednodušší (sunnitský islám a Arabové), vyskytují se zde nejrozmanitější ostrovy odlišnosti; jmenujme zejména Židy v Izraeli, šíitské sekty v Sýrii, Libanonu, Iráku, křesťany v Egyptě, Sýrii a Libanonu či nejrozmanitější berberské kmeny. Tato pestrost velmi cenně přispívá k atraktivitě regionu.

Subsaharská Afrika

Subsaharská Afrika se vyznačuje několika centry, ve kterých se rozvinuly mohutné říše, jež svou mocí a rozlohou směle stály bok po boku říším na severu Afriky a Blízkého východu. V žádném případě nelze tedy tvrdit, jak se bohužel v minulosti dělo, že dějiny subsaharské Afriky začínají až s příchodem „bílých Evropanů“, tedy Portugalců v 15. století.

Nejstarší centrum konsolidovaných politických říší se nachází v oblasti dnešní Etiopie, a to v době 1000 př. n. l. Tehdy - dle Bible - zde dochází ke sňatku Menelika, potomka krále Šalamouna, s Královnou ze Sáby (dnešní Jemen). Vrcholu dosahuje tento region za Aksumské říše, jejíž panovníci již v roce 324 přijímají křesťanství. Vedle nich ale i dále žijí animisté a relativně početné kmeny sefardských židů, které se však z velké části vystěhovaly do Izraele po roce 1948. Etiopské císařství bez vážnějších problémů trvalo až do druhé poloviny 19. století, kdy bylo okupováno Itálií a v roce 1936 si Itálie z Etiopie vytvořila svou kolonii. Osvobození se Etiopie dočkala v roce 1941, a to Velkou Británií.

V oblasti západní Afriky musíme zmínit zejména říši Ghana, Mali a Songhai, které na sebe časově a z velké části také územně navazovaly, a to již od 10. století. Jejich ekonomika a kultura vzkvétaly zejména díky kontrole subsaharského obchodu se zlatem a solí. V oblastech dnešního Čadského jezera se pak od 9. – 10. století vynořila rozsáhlá říše Kánem, jež byla do jisté míry konkurentem říše Ghany a Mali, ale specializovala se převážně na obchod s otroky. Od 15. století postupně ovládli říši Kánem vládci Bornu a až do 19. století jsou tyto oblasti pod vládou soustátí Kánem Bornu.

Na samostatnost musely uvedené státy čekat přes relativně dlouhé období kolonialismu, kdy se Francie prosazuje jako dominantní velmoc v oblasti Sahary a Sahelu, zatímco v pobřežních oblastech Guinejského zálivu to byla Velká Británie a Belgie. Na východním pobřeží Afriky se kromě Velké Británie omezeně prosazuje i Itálie a Francie a také Německo. Všechny kolonizované státy zanechaly v regionu velmi silný otisk, a to v kultuře, jazyce, ekonomice a politice. Uvedené země na sebe své bývalé kolonie velmi silně navázaly a určitá supremace bývalých koloniálních velmocí je stále více či méně patrná dodnes.

Jižní Afrika

V dávné minulosti je zde zaznamenána expanze bantuského obyvatelstva z rovníkových oblastí, které zatlačovalo původní obyvatelé (Sany a Khoisy) stále na jih. Mimoto tu dochází k panství říše Velké Zimbabwe, ze které se dochovalo jen pramálo artefaktů a usuzuje se, že její rozvoj lze datovat již od 10. do 15. století. V 17. století do oblasti dnešního Kapska dorazili Nizozemci vedeni Janem van Riebeeckem a začíná první okupace daného území. Později sem pronikají malé počty francouzských velmožů, Hugonotů, jež po zrušení Ediktu nantského, zaručujícím náboženskou svobodu, opouštějí Francii. V neposlední řadě se začínají prosazovat také Angličané, ale ti až na konci 18. století. Zejména se tak dělo v reakci na Napoleonské války a obsazení Nizozemí francouzskou armádou, kdy převládly obavy z výrazného strategického vlivu Francie na území jižní Afriky. Britská nadvláda v oblasti je charakterizována neustálými boji s domorodými Xhosi a také častými neshodami s potomky Nizozemců, Búry. Obojí vyvrcholí Búrskými válkami mezi Brity a Búry. Po britském vítězství se země dostává plně do správy Spojeného království. Od 16. století do oblasti Jižní Afriky pronikali Portugalci (Mosambik, Angola), kteří v těchto zemích také zanechali svůj výrazný kulturní otisk (Hulec 1997).

2 Cestovní ruch v regionu Blízkého východu

2.1 Statistická data pro cestovní ruch v regionu Blízkého východu

Základní statistické údaje o cestovním ruchu v tomto makroregionu nabízejí nepřehledné množství dat, ke kterým ale vždy musíme přistupovat kriticky a pohlédnout na některé nesrovnalosti, jež za prezentovanými čísly stojí. Následující tabulka představuje počet turistů, kteří dorazili do zemí Blízkého východu a Afriky.

Tabulka č. 4 - Podíl jednotlivých regionů na počtu příježdějících turistů (v %)

Region	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2005
Evropa	66,5	72,5	70,5	68,4	63,5	57,8	54,8
Amerika	29,6	24,1	23	18,9	18,8	18,4	16,6
Východní a jižní Asie, Pacifik	1	1,3	3,6	7,8	12,1	16,6	19,3
Afrika	2,1	1,1	1,5	2,5	3,4	3,9	4,6
Blízký východ	0,9	1	1,4	2,4	2,1	3,3	4,8

Zdroj: Boniface, B. G., Cooper, C. 2009a

Co se týče samotného turismu v oblasti Blízkého východu, tak základní celosvětový trend růstu koreluje i se situací v jednotlivých státech našeho regionu. Zejména pro korektní interpretaci dat si však musíme dát pozor na to, co vlastně daná charakteristika znamená a jakou metodikou byla data pořízena.

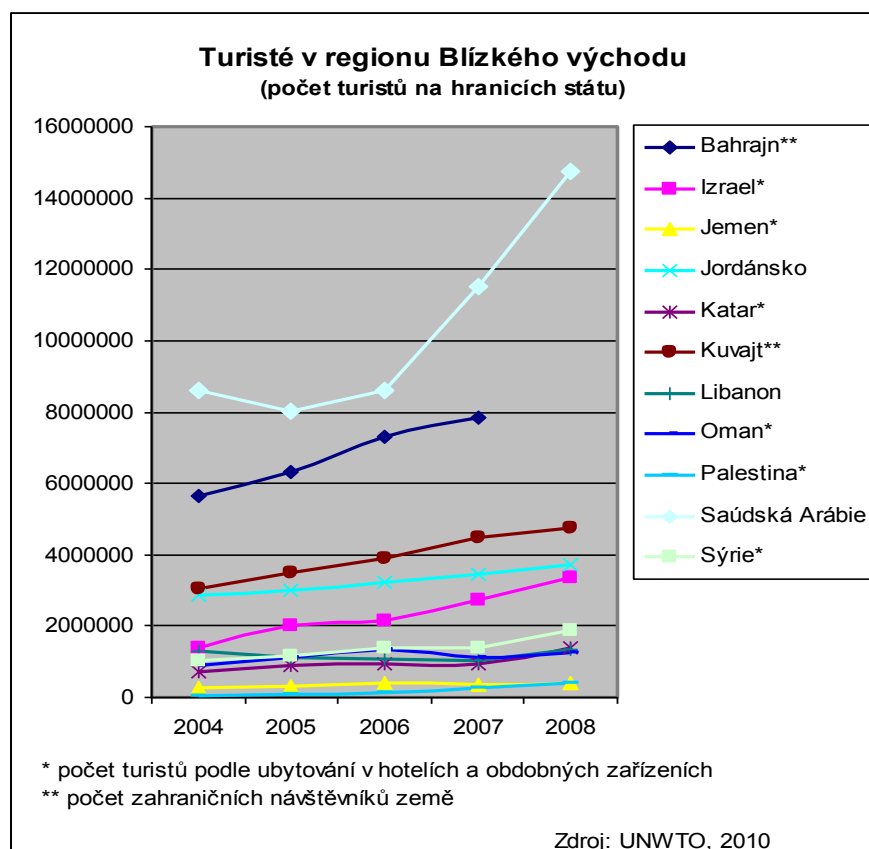
Tabulka č. 5 - Turisté v regionu Blízkého východu (počet turistů na hranicích státu)

	2004	2005	2006	2007	2008
Bahrajn**	5667331	6313232	7288716	7833609	...
Izrael*	1373700	2004700	2131300	2747500	3373000
Jemen*	273732	336070	382332	379390	404497
Jordánsko	2852803	2986589	3225409	3430954	3728726
Katar*	732454	912997	945970	963573	1404850
Kuvajt**	3056093	3474267	3899105	4481616	4735910
Libanon	1278469	1139524	1062625	1017072	1332533
Oman*	908466	1114498	1336441	1124068	1273441
Palestina*	56011	88360	122616	264168	387143
Saúdská Arábie					
Sýrie*	8599430	8036613	8620465	11530834	14757444
	1046603	1149302	1408549	1406615	1868653

* počet turistů podle ubytování v hotelích a obdobných zařízeních, ** počet zahraničních návštěvníků země

Zdroj: UNWTO, 2010

Graf č. 2 - Turisté v regionu Blízkého východu v letech 2004-2008

Turismus v tomto regionu dnes zaujímá pouze cca 5 % (s Afrikou 10 %, viz tabulka výše) na celosvětovém podílu turistů, ale zaznamenává stabilní růst. I přes globální ekonomickou krizi se regionu daří navyšovat objem tohoto ekonomického odvětví a stále je v něm zaměstnáno více a více pracovníků. Zejména se jedná o fakt, že dlouhodobě byl tento sektor v oblasti Blízkého východu dosti poddimenzován, přestože má velmi dobré přírodní a kulturní lokalizační předpoklady turistického ruchu. Až v posledních dvou desetiletích se začíná turistický průmysl rozvíjet cíleně a nespolehá se pouze na svoji orientální image. Důležitost sektoru tedy bezesporu roste, což ilustrují grafy níže. Ty také ukazují i předpoklad velmi pozitivního trendu do budoucnosti.

Graf č. 3 - Ekonomický objem sektoru (mld. dolarů) a Graf č. 4 - Počet pracovníků v sektoru (v tis.)

Zdroj: WTTC 2012

Oblast, ve které žije pouze cca 100 milionů obyvatel³, má v současné době velmi dobré předpoklady pro další růst turistického ruchu, i když se zde nachází několik limitujících faktorů. O nich se zmíníme v následující části.

³ Region Blízkého východu má nejmenší počet obyvatel ze všech prezentovaných regionů, čímž je natě limitován zejména z pohledu turismu ze sousedních a blízkých zemí. Zároveň je i nejmenší - co se týče rozlohy - ze všech sledovaných regionů.

2.2 Lokalizační faktory cestovního ruchu v regionu Blízkého východu

Přírodní bohatství

Region nabízí odlišné klima od většiny evropských a severoamerických zdrojových zemí, a tudíž i zcela odlišné přírodní útvary modelované exogenními vlivy, zejména sluncem a větrem. Oproti Evropě tak region nabízí velmi stálé podnebí středomořského typu Levanty a subtropické suché podnebí Arabského poloostrova, jež je do jisté míry pokračováním Sahary. To umožňuje přilákat turisty primárně na přímořský turismus, ale ten navíc kombinovat i s pobytem v horských oblastech (zejména pohoří Libanon a Antilibanon, Golanské výšiny, jižní oblouk pohoří Taurus v Kurdistánu či horské systémy na jihu Arabského poloostrova) nebo krátkodobým pobytem v poušti, čehož využívají zejména Kuvajt, SAE, Omán a Izrael.

Co se týče horských oblastí, ty se stávají vítaným útočištěm místních obyvatel před letními horky ve městech. V Libanonu bylo dokonce založeno i několik středisek zimních sportů. Například skiresort Mzaar je srovnatelný se Špindlerovým mlýnem (nemá ale černou sjezdovku kategorie FIS) a plánovaný nový resort Sannine Zenith by se s 59 km sjezdovek měl vyrovnat i některým alpským střediskům. Navíc libanonská střediska mohou nabídnout to, o čem se rakouským, německým, švýcarským a drtivě většině italských a francouzských středisek může jen zdát. Tím je výhled z vrcholů kopců na moře, které je vzdáleno asi 20 km. I z tohoto je možno pochopit, proč se Libanonu dlouhou dobu, ještě před občanskou válkou v letech 1975 – 1990, říkalo „Švýcarsko Blízkého východu“. Obecně však pouště a hory nabízejí výborné podmínky pro dobrodružnou a outdoorovou turistiku. Potenciál turismu tak utváří i horská „ozdravovací“ letoviska Taai'z v Saúdské Arábii, Kasab v Sýrii a al-Ain ve Spojených arabských emirátech, která dnes slouží zejména domácím klientům.

Historické a kulturní bohatství

Region je v tomto směru mimořádně bohatě obdařen nespočetnými a starobylými památkami, a to jak z islámské, tak i předislámské éry. Vedle starobylé architektury starověku a středověku se zde nachází množství architektonických skvostů koloniální sféry (úřednické čtvrti), které demonstrují prolnutí evropských architektonických standardů 19. a 20. století s místními styly. V současnosti oplývá region také občasnými „výstřelky stavební módy“ – viz například SAE, Katar, Bahrajn a Izrael. Co se týče kulturního bohatství, pro mezinárodní cestovní ruch se díky dějinné reprezentaci orientální kultury v Evropě spojuje tento region

s celou škálou romantizujících představ – paláce oplývající bohatstvím, bazary⁴ plné koření, látek a koberců, pohostinnost místních lidí⁵ a fascinace náboženskými a sociálními rituály. Orient mnohé uchvacuje svou odlišností, čímž si udržuje neutuchající atraktivitu. Velmi často se tato (často záměrně petrifikovaná) odlišnost performuje ve vystoupeních pro turisty (představení pohádek Tisíce a jedné noci, bojovné scény, milostná dramata, fakírská představení a dhikr). V kultuře se mísí vlivy judaismu, křesťanství, islámu a helénské, perské a byzantské tradice, oblast byla částečně pod vlivem Evropy (díky křižáckým válkám, ale hlavně kolonialismu či protektorství), ale také osmanských Turků či byla vystavena africkým a asijským (zejména indickým) vlivům. Je tak možné nalézt zde nespočet zajímavých míst, která se mohou pyšnit unikátní směsicí vlivů, jež se jinde ve světě nevyskytují. O kulturním a architektonickém bohatství regionu svědčí i dosti velký počet památek UNESCO.

Tabulka č. 6 - Památky UNESCO v regionu Blízkého východu

Qal'at al-Bahrain – Starý přístav	Bahrajn
-----------------------------------	---------

⁴ Pokud se řekne „bazar“ velmi často se toto označení pojí s naší utkvělou představou o exotickém tržišti. Nicméně v islámském světě se význam slova dosti posunul (stejně jako v Evropě), a proto např. v Iránu „bazaar“ neznamená primárně trh, ale neformální instituci vlivných podnikatelských špiček, která určuje směřování ekonomiky státu, určování ekonomických priorit. Obvykle tradiční bazary jsou spíše atrakcí pro turisty.

⁵ Pohostinnost místních se většinou projevuje ne přímo v centrech turistického ruchu, v hotelových komplexech či na trzích, tedy přímo v oblasti turistické infrastruktury, i když i zde je možné se s ní setkat. Mnohem častěji a přirozeněji se tak se vstřícností a pohostinností setkáme spíše na vekově mimo turistická centra, kde je turista, či cestovatel mnohem exotičtější zjevem. A právě zde se projevují kulturní specifika Blízkého východu, které přikazují se dobře starat o hosty, a to platí jak pro muslimy i nemuslimy. Tomu, kdo je na cestách, se musí dostat pomoci. Dokonce jedním z výdajů z výnosů islámské náboženské daně zakát byly i náklady na pomoc cestujícím.

Samarrá	Irák
Hatra	Irák
Ašúr (Qal'at Sherqat)	Irák
Masada	Izrael
Staré město v Akře	Izrael
Bílé město v Tel-Avivu	Izrael
Stezka vůní - Pouštní města v Negevské poušti	Izrael
Biblická místa - Megiddo, Hazor, Beer Šeba	Izrael
Svatá místa Baháismu v Haifě a Západní Galileji	Izrael
Starý Jeruzalém a jeho hradby	Izrael/Palestina
Petra	Jordánsko
Quseir Amra	Jordánsko
Um er-Rasas	Jordánsko
Andžar	Libanon
Baalbek	Libanon
Byblos	Libanon
Tyre	Libanon
Bahla Fort	Omán
Archeologické naleziště měst Bat, al-Chutm and al-Ajn	Omán
Land of Frankincense	Omán
Afladž – zavlažovací systém Ománu	Omán
Archeologické naleziště al-Hidžr (Madâin Sâlih)	Saudská Arábie
Oblast at-Turaif v ad-Dir'ijáhu	Saudská Arábie
Staré město v Damašku	Sýrie
Staré město v Aleppu	Sýrie
Staré město v Bosře	Sýrie
Palmyra	Sýrie
Crac des Chevaliers and Qal'at Salah El-Din . středověké křižácké hrady	Sýrie
Staré opevněné město Šibám	Jemen
Staré město v Sana'a	Jemen
Staré město v Zabídu	Jemen
Souostroví Socotra	Jemen
Wádí Kadíša (Svaté údolí) a Les cedrových bohů (Horsh Arz el-Rab)	Libanon

Zdroj: UNESCO 2012 <http://whc.unesco.org/en/list/>

2.3 Selektivní předpoklady pro turistický ruch v regionu Blízkého východu

Poslední dobou se v souvislosti s cestovním ruchem nejčastěji hovoří o ekonomickém zázraku SAE a ostatních ropných monarchií. Ty využívají vysokých cen exportované ropy, což jim umožňuje financovat náročné, grandiózní projekty.⁶ Turismus již není spojen jen s objevováním historie, ale spoléhá se na celý marketingový mix prezentace regionu – památky, moderní architekturu, kulturní zážitky, zábavní infrastrukturu, kvalitní gastronomii, tedy naplnění celodenního programu jednotlivce či rodiny. Poněkud paradoxním v tomto směru se může jevit i fakt, že výhodou mohou být i dosti velké rozdíly v ekonomické úrovni mezi městem a venkovem. Málo rozvinuté oblasti jsou vydávány za „tradiční“ a ty se posléze mnohdy stávají populárními destinacemi turistů, kteří hledají originalitu a romantiku rurálních oblastí. Zde se jedná zejména o beduínské pouštní kmeny na Arabském poloostrově a Negevské poušti v Izraeli.

Infrastruktura dopravy a turismu v některých státech

V souvislosti s předchozím bodem dochází k budování turistických kapacit na nejvyšší úrovni (asi nejznámějším hotelem a jedním ze symbolů Dubaje je „sedmi hvězdičkový“ BurdžArab, a to společně s hotely mezinárodních ubytovacích řetězců, Hilton, Sheraton atp.) Na rozvoji regionu a turismu se ale také významně podepisuje boom letecké dopravy, která umožňuje efektivně a rychle přepravovat i velmi náročnou klientelu z celého světa – Evropy, Asie a USA (společnosti Fly Emirates z Dubaje, Etihad Airlines z Abú Dhábí, Qatar Airways z Dauhá). Všechny tyto globální společnosti mají svá domovská letiště v jednotlivých zemích a na daný průmysl se pak dále navázala velkokapacitní logistická centra, jež dnes hrají klíčovou roli při obchodování mezi Evropou a Asií. Společnost DHL a FedEx mají své strategické huby v Dubaji a Bahrajnu.

Mapa č. 3 - Přímé linky z katarského Dauhá v roce 2012

⁶ Obecně jsou blízkovýchodní monarchie, zejména ty z Perského zálivu, považovány za velké exportéry ropy. Ropy je v regionu samozřejmě zatím dostatek, ale regionálně se jí již nedostává Bahrajnu, produkce klesá v Dubaji a na vrcholu je v Abú Dhábí. Turismus, bankovníctví, logistika a další služby se nabízí jako alternativy pro těžbu ropy v budoucnosti.

Zdroj: Qatar Airways 2012.

Limitující faktory pro rozvoj cestovního ruchu

1) Bezpečnost a politická situace

V této oblasti se spíše jedná o konstrukci potenciálního nebezpečí (terorismus, únos, násilnosti), než o dennodenní praxi a zkušenosti. Region se obecně spojuje s přítomností organizovaných teroristických skupin a extremistických projevů. Ačkoliv je pravděpodobnost účasti na takovém projevu násilí stále mizivá, ke klientům proudí negativní imaginace, které hrají roli při výběru destinace. V současnosti je také nutno z těchto zemí vyčlenit 3 speciální případy – Irák, Jemen a Sýrii, které se buď potýkají se stavem hraničícím s občanskou válkou či zde taková již probíhá (Sýrie), nebo se s válečnými událostmi stále vypořádávají, to především Irák a v menší míře i Jemen.

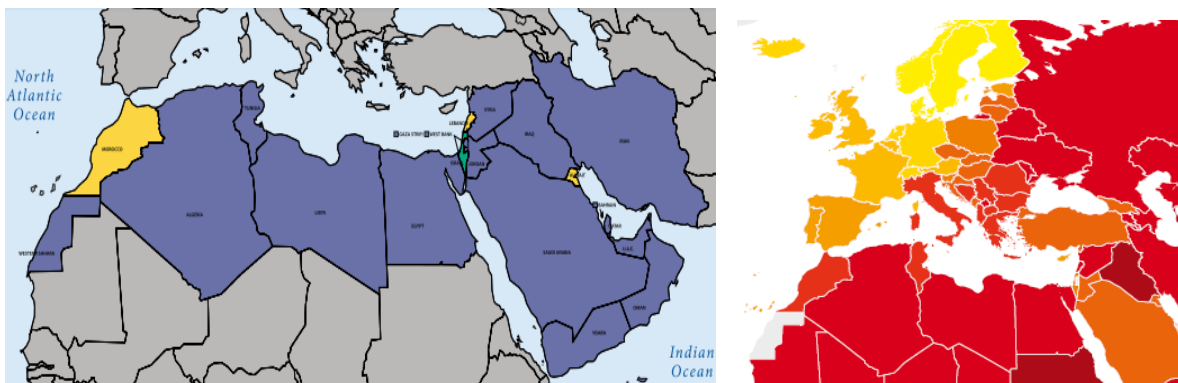
Díky tradičně silné policejní přítomnosti ve městech a letoviscích se turisté obvykle nemusejí obávat o osobní bezpečnost. Obecně se však nedoporučuje vyhledávat po setmění a v osamění odlehlá či tmavá místa, což se ostatně nedoporučuje nikde ve světě. Jiná bezpečnostní situace může panovat v odlehlejších regionech Blízkého východu (zejména v Jemenu a Iráku), ze kterých jsou hlášeny výskyty únosů a požadavků na zaplacení výkupného. Naopak v některých oblastech mohou být problematické naopak městské oblasti, zatímco venkov je charakteristický klidem a snahou obyvatel turistům poskytnout jen ty nejlepší služby (Jordánsko).

Politická situace v regionu se v současnosti také neprezentuje svojí stabilitou. Velmi často dochází ke střetům mezi zastánci modernity a těch, kteří prosazují konzervativní hodnoty. Arabské jaro na roce 2010/2011 ukázalo, jak ošemetné mohou být prognózy o „stabilní

budoucnosti regionu“, kterou predikovali politici mnoha států a mnozí analytici. V tomto směru může politická situace potenciálně vyústit ve schválení určitých omezení, které budou limitovat chování turistů v daných zemích. Zejména se v souvislosti v děním v Egyptě a Tunisku, prémiových destinacích v Africe, hovoří o zákazu nošení dvoudílných plavek a zákazu pití alkoholu. Je však otázkou, zda by se k tomuto opatření vlády odhodlaly, jelikož si jsou vědomy destruktivního účinku na turistický ruch, a také, jestli se nejedná jen o určitou politickou kampaň zdejších politických rivalů. Každopádně však tyto debaty otevírají i otázky nad tím, zda a jak se vypořádat s chováním některých turistů, které může v turistických destinacích způsobovat pohoršení u domácích obyvatel.

Problematickým faktorem, který může turisty odradit, či jim cestu znepříjemnit, je jistě místně typická korupce, kdy zejména při jednání s úřady se turisté mohou setkat s nestandardním chováním. V neposlední řadě se výrazně nedoporučuje, aby se turisté jakkoliv aktivně angažovali v politických aktivitách, účastnili se protestů nebo jakkoliv jednali proti politickému establishmentu.

Mapy č. 4 a 5 - Svoboda a demokracie na Blízkém východě 2011, Index vnímání korupce 2010

Zdroj: Freedomhouse 2011, Transparency International, 2011

Vysvětlivky: Levá mapa: zelená – svobodná, žlutá částečně svobodná, modrá nesvobodná.

Pravá mapa: světle žlutá – nejnižší korupce, hnědá – nejvyšší korupce.

2) Stav historických památek

Země Blízkého východu se mnohdy ekonomicky rozvíjejí na úkor historického a kulturního bohatství. Země jsou obvykle posety starobylými památkami, které ale jednak chátrají a nejsou tak vhodné pro turistický ruch, ale také díky i masivnímu rozvoji industrializace a urbanizace (včetně suburbanizace) dochází ke zničení některých památek nebo se památky dostávají do blízkosti takových míst, jež poškozují ráz a duch místa a pro turismus se stávají bezcennými. Kapitolou samou o sobě je samozřejmě válkou poničený Irák.

Památek UNESCO, které jsou v ohrožení, nabízí Blízký východ hned několik:

- 1) Historické město Zabíd v Jemenu
- 2) Staré města a hradby Jeruzaléma
- 3) Město Samarrá v Iráku
- 4) Město Ašúr v Iráku

V této souvislosti můžeme zmínit i další alternativní pojetí turismu, které se jednak spojuje s tímto regionem, má ale rovněž obecnější charakter pro region Blízkého východu a Afriky. Jedná se o organizovaný dobrovolnický turismus, v rámci kterého zejména studenti podnikají v období svého volna či po absolvování univerzity dobrovolnou, a tedy neplacenou práci v méně rozvinutých regionech. Problematickým se v tomto ohledu jeví fakt, že čím dál tím více dobrovolníci za tuto činnost platí zprostředkujícím organizacím, čímž dochází k určitému pokřivení uvedených aktivit a zisky zůstávají opět v zemích globálního severu místo toho, aby byly plně využity v oblastech globálního jihu.

Každopádně tato aktivita má svá bezesporná pozitiva:

- forma pomoci ekonomicky slabým zemím, přímá pomoc potřebným
- vzájemné poznávání kultur mezi dobrovolníkem a domovskou komunitou, ale také vzájemné poznávání mezi dobrovolníky navzájem
- navázání cenných vazeb mezi dobrovolníky a jejich využití v budoucnosti
- pro dobrovolníky je tato forma práce dobře hodnocena budoucími zaměstnavateli

Se stále rostoucím počtem dobrovolníků a agentur, které dobrovolnickou práci zprostředkovávají, se objevují otázky, jestli ona pozitiva nemají i svoji odvrácenou tvář dopadu na cílovou zemi. Zvláště kritické sociálně vědní směry (například feministická geografie, postkoloniální studia) mají své připomínky:

- vzájemné bezprostřední a často omezené a rychlé poznání kultur mnohdy prohlubuje již zavedené stereotypy a nedochází tak k jejich odstranění; nejčastěji se akcí účastní studenti univerzit pouze na dobu 1-2 měsíců, což leckdy nestačí k poznání dané země
- dobrovolnická práce ještě více zvýrazňuje mocenskou převahu Západu a dřívějších koloniálních mocností nad zeměmi třetího světa; dobrovolníci často přicházejí do oblastí jako „experti“ nebo „učitelé“, bez ohledu na to, jaké vzdělanostní či kvalifikační předpoklady k této činnosti mají – jsou jednoduše z vyspělého světa a mají často jinou barvu kůže. Působí tak dosti nadřazeně a snižují hodnotu znalostí a hodnot daných komunit

Aby bylo co možná nejvíce zabráněno těmto negativním jevům, je kladen důraz zejména na vysílající instituce, které musí dobrovolníky nejdříve patřičně na dobrovolnický pobyt proškolit. Dobrovolníci by se měli zapojit do řešení takových problémů, které komunita považuje za klíčové a smysluplné, a o něž si komunita sama požádá. Dobrovolníci by měli přistupovat k pobytu jako procesu svého vzdělávání, a ne pouze jako k získání zážitků. Jen tak dojde k možnému prolnutí vzájemných kultur a obohacení. Agentury by měly předem připravit sérii možností, jak být v intenzivním kontaktu s komunitou (Raymond, Hall 2008).

Jako vhodný příklad dobrovolnického turismu lze považovat Izrael. Do této země se většinou jezdí za návštěvou historických památek, které jsou zmíněny v Bibli, dále seznámit se s židovskou kulturou a tradicemi či za cílem naplno si vychutnat unikátní přírodní scenérie (Negevská poušť, Golanské výšiny, Mrtvé moře či Eilat). Z tohoto turismu čerpá Izrael velké finanční prostředky. Postupně se rozvíjí i alternativní turismus – pracovní prázdniny v kibucu či mošavě. Sionistická ideologie, pod kterou vznikl dnešní Izrael, byla silně socialistická, dbala po zkušenostech z evropských válek a utlačování židovského etnika na vzájemnou rovnost, a tudíž ve venkovských oblastech se utvářely takovéto jednotky, zatímco ve městech se prosazovaly spíše liberálnější myšlenkové proudy. Zejména mladí Evropané a Američané si oblíbili trávení prázdnin prací na zemědělských farmách, jež jsou utvořeny na určitém „komunistickém“ základě kibucu, malé kompaktní společensko-agrární jednotky, ve kterých je prosazováno společné vlastnictví. V mošavě je vlastnictví soukromé, ale některé zemědělské stroje jsou společné (obdoba našich JZD). Turisté-pracovníci jsou dnes v kibucech vítáni, jelikož popularita kibucu postupně mezi Izraelci upadá. Mladé generace je opouští, a tudíž je zde nedostatek pracovních sil, přestože ubytovací kapacity jsou dostatečné.

Pro turisty je zase tento způsob trávení volného času dosti atraktivní, a to díky nízkým nákladům (je nutné si zaplatit pouze cestu a ubytování, stravu dostávají stejnou jako obyvatelé kibuců). Samozřejmě ale i kibucy zachytily měnící se preference turistů hodlajících strávit dovolenou mimo přeplněná města a letoviska, a to nejlépe v duchu agroturistiky a nenabízejí ubytování uvnitř své komunity, ale v komfortních zařízeních penzionového typu.

Náboženství a cestovní ruch

V předchozím textu jsme hovořili zejména o masovém turistickém ruchu ze zemí Evropy, který nabývá běžných forem pro „zhýčkaného“ obyvatele Evropy. V regionu ale panuje také velmi intenzivní náboženský turismus, který v některých zemích v mnoha ohledech převyšuje standardní typy turismu. Jak jsme uvedli výše, jedná se o oblast, ve které spolu žijí obyvatelé tří náboženských systémů – židovství, křesťanství a islám. Zároveň jde o oblast, kde všechna tři náboženství mají svá nejsvětější místa, což k sobě váže již od dávných časů fenomén poutnictví. Poutnictví se zde rozmohlo zejména v křesťanství a islámu (islám jej má navýsost institucionalizován koranickým textem). V křesťanství se pout' často stala trestem ze strany inkvizice nebo také prostředkem k očištění se od hříchů. V tomto směru lze říci, že poutnictví jako forma turistiky zavdalo již několikrát v historii podnět ke vzniku konfliktu. Díky tomu, že křesťané nemohli konat poutě k Božímu hrobu, vyslal papež do Svaté země křížové výpravy (samozřejmě důvody byly i jiné, ale poutnictvím se argumentovalo). Poutnické cesty následně strážili templáři, kteří vytvořili jeden z nejmocnějších rytířských řádů své doby. Mezi křesťany jsou nejčastěji vyhledávaná místa spojená s životem Ježíše a prvních křesťanů – Jeruzalém, Nazaret, Masada, Betlém, ale také místa spjatá se Starým zákonem a tedy židovstvím. Tato místa velmi často navštěvuje též početná celosvětová židovská diaspora.

Důležitou roli hraje pro muslima povinnost vykonat tzv. hadždž, pout' do Mekky, a to ve stanovenou roční dobu a podle jistých pravidel. Každoroční hadždž je považován za druhé až třetí největší náboženské shromáždění dnešního světa. Dále velké množství muslimů přijíždí do Mekky vykonat alespoň tzv. malou pout' (umra), kterou mohou realizovat kdykoliv a mnozí toho již využívají namísto velké pouti. Velkým svátkem šíitských muslimů je ašúrá v sousedním Iráku, jehož se v dnešní době účastní podle odhadů 3-5 milionu věřících. Nedostižné prvenství si udržuje Kumbha Mela v indickém Váranasí, které se co 12 let účastní až 30 milionů hinduistů a v roce 2001 to bylo podle odhadů více než 70 milionů.

Do roku 2004 bylo možné navštívit Saúdskou Arábii, na jejímž území Mekka a Medína leží, jen jako poutník na hadždž. Do té doby orgány Saúdské Arábie vydávaly vízum pouze pro tuto příležitost a jen omezenému množství dalších lidí – vědcům, podnikatelům a pozvaným hostům. Další oblastí byla pouze pracovní víza, ale zato v počtu až 4,5 milionu ročně. Dnes se země turismu pomalu otevírá, ale za podmínek organizovaného cestovního ruchu, kdy turisté musí respektovat velmi striktní zákony země. Zákaz alkoholu, drog, nemanželského sexu, zákaz praktikování kultu svědkům Jehovovým a baháistům. Rovněž cizinci, kteří nejsou muslimy, nesmí navštívit svatá města Mekku a Medinu.

2.4 Realizační předpoklady cestovního ruchu v regionu Blízkého východu

Mezi tyto předpoklady řadíme zejména institucionální a infrastrukturní předpoklady turistického ruchu, které účelově využívají lokalizačních a selektivních předpokladů cestovního ruchu. V mnoha zemích se tak jedná jednak o propracovanou či naopak zanedbanou turistickou infrastrukturu, ale také velké množství agentur, které cestovní ruch koordinují. Všechny státy regionu se řízením turismu programově zabývají a k tomuto účelu mají vytvořené, podle evropského vzoru, i národní agentury cestovního ruchu, jež poskytují velké množství informací o destinacích, politické a ekonomické situaci, bezpečnosti, vízové povinnosti či základní kulturních specifikách. Výjimkou je pouze Irák, který v současné době s rozvojem turistického ruchu příliš nepočítá a primárně se snaží zemi stabilizovat z bezpečnostního hlediska.

Tabulka č. 7 - Národní agentury turistického ruchu v regionu Blízkého východu

Bahrajn www.bahraintourism.com
Izrael www.goisrael.com

Jemen www.yementourism.com
Jordánsko www.visitjordan.com
Katar www.qatartourism.gov.qa
Kuvajt www.visit-kuwait.com
Libanon: http://www.lebanon-tourism.gov.lb/
Oman www.omantourism.gov.om
Palestina www.travelpalestine.ps
Saúdská Arábie www.sauditourism.com.sa/en
Spojené arabské emiráty www.dubaitourism.ae , www.visitabudhabi.ae
Sýrie http://www.visit-syria.com/touren.htm

2.5 Příklady cestovního ruchu ve vybraných zemích Blízkého východu

V tomto textu se zaměříme na problematiku vybraných států regionu, na kterých některé aspekty turistického ruchu detailněji rozebereme. Vždy se budeme orientovat na určitá specifika vybraných zemí, zejména pak již budeme rozebírat realizační a selektivní předpoklady turismu.

V textu jsme se zaměřili na Libanon, Jemen a Dubaj. Libanon zejména z toho důvodu, že díky jeho relativní blízkosti, vyspělosti a unikátním lokalizačním předpokladům se jistě v dohledné době stane opět velmi vyhledávaným turistickým střediskem Blízkého východu. Jemen jsme zařadili zejména proto, že i když disponuje kvalitními předpoklady pro cestovní ruch, tak jeho vnitřní politická a ekonomická situace spíše odrazuje, a tudíž země z turismu získává mnohem méně, než by odpovídalo jeho potenciálu. Opačným příkladem je Dubaj, který v posledních čtyřech desetiletích vybudoval ze zaostalé pouštní oblasti jednu z nejvýznamnějších obchodních i turistických destinací světa.

2.5.1 Libanon

Pro Libanon je turismus jedním z nejdůležitějších odvětví a je na něm dosti závislý, jelikož se podílí až 9 % na tvorbě HDP a stejný podíl zaujímají i zaměstnanci v turismu, přičemž v roce

2003, před krizí a diplomatickým konfliktem se Sýrií a válečnou operací Izraele, to bylo dokonce 14 %, resp. 13 % (WTTC 2012: Economic Impact Research).

Libanonský turistický ruch se zaměřuje zejména na dvě oblasti – aktivní trávení volného času formou mimoměstských aktivit (už dříve jsme referovali o lyžování) a aktivní trávení dovolené v městském prostředí. Ačkoliv je tato země relativně malá a zmítají jí politické a náboženské otřesy, může nabídnout velmi širokou paletu nejrozličnějších atrakcí, díky kterým stojí za to Libanon navštívit. Mezi další aktivity trávení volného času mimo města lze řadit jednak návštěvu horských či venkovských oblastí s možností ochutnávek místních produktů, zejména velmi kvalitních vín. Zde nesmíme zapomenout, že na tomto území po dlouhou dobu působily křížácké státy s křesťanskou menšinou a oblast byla také francouzským protektorátem, a tudíž víno v údolí Bikaá, nejúrodnějším místě na jihu Libanonu, kde se pěstuje již 6 000 let.

Libanon jako jediný stát v regionu si může dovolit lákat turisty jak na sportovní a odpočinkové aktivity v mořské vodě, tak i ve vodě sladké. Na pobřeží je vedle slunění oblíbené potápění se k vrakům lodí nebo ponorek z druhé světové války („le Souffleur“). Libanon může nabídnout zejména v jarních měsících dravé horské řeky s možností jízdy na kanoích a raftech (řeky Litání a Ibrahím). Mezi další přírodní atrakce patří dvě velmi důležité přírodní rezervace. Jedná se o národní park cedrovníků (Arz el Rab), kdy cedr se dokonce stal státním symbolem Libanonu a o jedno z nejpozoruhodnějších míst na světě, „Svaté údolí“ (Wadí Kadíša), jež nabízí pozoruhodnou scenérii až 600 metrů hlubokého údolí plného jeskyní a skalních stěn, ale též hustě zabydlené údolí plné klášterů a kostelů. O lyžování jsme se již zmiňovali dříve. Pokud by došlo k další politické a bezpečnostní stabilizaci poměrů v oblasti údolí Bikaá, stane se tento horský region rozhodně jedním z hlavních lákadel pro mimoměstský a rurální turismus.

Z měst samozřejmě vyniká Bejrút, který Francouzi v době svého mandátu zvelebili natolik, že dostal nálepku „Paříž Blízkého východu“. Zejména však díky občanské válce v letech 1975-1990 byla velká část Bejrútu zničena. V současnosti i tak nabízí dosti možností pro trávení volného času, nakupování, kulturní akce a bohatý noční život. A díky blízké Sýrii, jež měla po dlouhou dobu v Libanonu své vojenské jednotky, se zde turistický trh rozvíjel dosti bouřlivě. Syřané využívali Libanonu pro krácení volného času, který v Sýrii často byl na hraně či za hranou legality – gambling, konzumace alkoholu a prostituce. Casino du Liban je

jedno z nejznámějších klasických kasin na světě a nechybí v žádném turistickém průvodci. Jedná se o kasino s předepsaným dress codem, spojené s hotelem a jedním nejkrásnějších výhledů na moře.

Mezi mnohými památkami římské epochy vyniká jistě nejznámější Baalbek, jenž se v historii mohl pyšnit největším chrámem římského světa, ze kterého se dochovalo pouze asi 8 korintských sloupů. Další perlou je samozřejmě jedno z nejstarších trvale obydlených měst světa, Byblos, které nabízí i vynikající podmínky pro trávení volného času v okolí a na plážích.

2.5.2 Jemen

Historie Jemenu se jeví až neskutečně slavná a zářivá oproti tomu, jak Jemen vypadá v dnešních dnech. Jemen byl v historii křižovatkou cest mezi říši dnešní Etiopie, Persií a Byzancí a také se jednalo o výchozí bod námořního obchodu. V současnosti je Jemen charakterizován jako jedna z nejchudších zemí světa a zároveň je vykreslován jako země poměrně nebezpečná a uzavřená. Za tento obraz může zejména relativně nedávná občanská válka mezi dvěma jemenskými státy:

Jihojemenská lidová republika (tzv. Jižní Jemen) vznikla roku 1967 na území britského protektorátu. Tento stát se sídlem v přímořském Adenu se od roku 1967 vydal socialistickou cestou a jeho hlavním spojencem byl SSSR. Jemenská arabská republika (tzv. Severní Jemen) byla dlouhodobě založena na bázi kmenové společnosti, dosti uzavřené před světem, a tudíž i méně ekonomicky vyspělé.

Dále je nelichotivý obraz státu utvářen i působností teroristických skupin al-Káida a také únosy západních turistů, které se bohužel nepodařilo vždy úspěšně osvobodit, či alespoň vykoupit. Navíc také hraje důležitou roli i poměrně uzavřená kmenová společnost, zejména v severních částech země, které nejsou pod kompletní kontrolou centrální vlády (Halliday 2007).

Z této situace také rezultovalo ne zcela vhodné prostředí pro rozvoj cestovního ruchu, který ani ve dřívějších dobách nebyl intenzivní. Nicméně i zde dochází k postupnému zlepšování, a to jak v úrovni služeb, tak i počtu turistů. V současnosti Jemen ročně navštíví 400 000

zahraničních turistů, kteří zde utratí 309 milionů dolarů (Boniface, Cooper, 2009b: 185). Obecně turismus se zde na HDP podílí hodnotou 1,2 mld. dolarů, což odpovídá podílu asi 3 % a pracuje v něm přibližně 150 000 lidí (WTTC 2012: Economic Impact Research). V oblasti turismu dominují zejména krátkodobé skupinové výlety za oblastmi severního Jemenu, převážně směřují do starobylého města Sanaá, a to zejména v chladnějších zimních měsících. Problém však zůstává, že turisté, převážně Evropané, musí z důvodu bezpečnosti často cestovat s ozbrojeným doprovodem, přičemž právě tento fakt způsobuje zvýšenou pozornost potenciálních útočníků a únosů (Halliday 2007).

Díky bezpečnostní situaci se turistický ruch v Jemenu bude rozvíjet velmi pomalu a lze předpokládat, že masového měřítka, i přes relativně příznivé fyzicko-geografické podmínky pro plážový turismus, nedosáhne. Ale Jemen disponuje doslova neobjevenou perlou pro cestovní ruch, jež se pomalu začíná budovat. Tou perlou je ostrov Sokotra v Arabském moři, který je tak vzdálen od problémů poloostrovního státu. Vyznačuje se výraznou druhovou pestrostí rostlin, rozmanitými scenériemi hor, údolů, malebných vesnic, přírodních pláží, různorodým mořským bohatstvím a dnes už i letištěm. Na ostrově v tuto chvíli chybí vyhovující turistická infrastruktura, a proto dnes slouží zejména pro outdoorovou dobrodružnou turistiku. Uvedený ostrov široký 40 km a dlouhý 105 km, na kterém žije pouze cca 50 000 obyvatel, se může pro Jemen stát podobným centrem turistického ruchu jako ostrov Madeira pro Portugalsko či Kanárské ostrovy pro Španělsko. Otázkou ale zůstává, zda tento dnes ještě opravdu unikátní kout Země nebude turismem poznamenán podobně jako například ostrov Džerba v Tunisku. A právě v tomto směru bude velký význam hrát jemenská politika turismu a to zda upřednostní udržitelný turismus, či vsadí na masový typ turismu.

2.5.3 Spojené arabské emiráty

Ve zcela opačné pozici se nachází Spojené arabské emiráty (SAE) a jejich turistické centrum, přístav Dubaj. SAE jsou federací 7 emirátů, které se od 60. let 20. století trvale, ale nerovnoměrně rozvíjí díky až pohádkovým příjmům za těžbu a export ropy. Bohužel pro tyto státy bude ropa jako neobnovitelný zdroj za několik desítek let vyčerpána (odhady se liší od 20 do 50 let), a tudíž se s předstihem snaží na tento moment pečlivě připravit, a to zejména diverzifikací své ekonomiky. V tomto směru již turismus zaujímá významné postavení v ekonomice a zaměstnanosti. V ekonomice již dnes zaujímá cca 7 % ekonomiky, což činí cca

24 miliard dolarů, a je předpoklad že do roku 2022 přesáhne turismus v této federaci hodnoty více než 35 miliard dolarů (WTTC 2012).

Abú Dhábí se stalo finančním centrem regionu (společně s Bahrajnem, kterému již ropa dochází, a tak ji ani nevyváží) a Dubaj zase výstavní skříní Perského zálivu s cílem stát se jednou z nejdůležitějších turistických destinací světa. Ke stanovenému cíli se Dubaj vydal až v neuvěřitelně komplexní podobě – včetně stavby umělých ostrovů, nejluxusnějších hotelů světa a nejvyšší budovy na světě. Je možné tvrdit, že se Dubaj opravdu dokázal ke svému cíli přiblížit. A to přesto, že tento úspěch Dubaj finančně zruinoval a musel být finančně „zachráněn“ sousedním Abú Dhábí, které se rozvíjí mnohem střídměji.

Tabulka č. 8 - Vývoj počtu turistů v Dubaji

Rok	Počet hotelů	počet hotelových pokojů	Počet lůžek	Počet návštěvníků (mil.)
1997	246	14223	25228	1,79
2000	265	20315	33364	2,83
2001	264	21428	35483	3,06
2002	272	23170	38386	4,11
2003	271	25574	41226	4,34
2004	276	26185	42812	4,72
2005	290	28610	47001	5,23
2006	302	30850	50009	5,47

Zdroj: Boniface, Cooper 2009b

Rozvoj turismu svěřila dubajská vláda Výboru turistického a obchodního marketingu, který propojil rozvoj turismu s rozvojem komerčních aktivit, a to především s cílem diverzifikovat místní ekonomiku zaměřenou převážně na produkci ropy.

Výbor si stanovil následující cíle:

- Rozvoj udržitelného turistického ruchu
- Inovativní propagace Dubaje jako místa turistických a obchodních aktivit

- Prohlubování partnerství s významnými průmyslovými podniky
- Poskytování unikátní zkušeností obchodu a turistiky (Department of Tourism and Commerce Marketing 2012).

V praxi to následně vypadá, že organizace je zodpovědná za dvě významné oblasti. V prvním případě se jedná o intenzivní a nákladnou propagaci Dubaje jako místa, kam i přes velmi vysokou globální konkurenci Kanárských ostrovů, Karibiku, Tichomoří, Indického oceánu či Středomoří stojí za to vyjet. To zahrnuje účast na veletrzích cestovního ruchu, billboardové kampaně, public relations, propagační materiály, marketingové návštěvy a další množství aktivit. Ve druhé oblasti již tato instituce zodpovídá za realizační předpoklady turismu, zejména přípravu a kontrolu ubytovacích kapacit skrze udělování licencí, zajišťování vhodných leteckých spojení, provoz informačních center, ochranu historických památek a další. Jednoduše řečeno – instituce dohlíží, aby to, co slibují ve svých reklamních kampaních, bylo opravdu naplněno a nedocházelo tak k oslabování již globální značky „Dubaj“.

Problémem Dubaje je ale udržitelnost turistického ruchu v těchto intencích, kdy je predikce jeho dalšího růstu. Provoz Dubaje, jenž je plně klimatizován, je velmi nákladný. Spotřebovává enormní množství elektrické energie, která se musí vyrobit nejčastěji z ropy. Dále stále větší množství turistů zatěžuje region vysokou spotřebou vody, ta se získává nákladným odsolováním, při kterém se spotřebuje enormní množství elektrické energie. Výlety do pouště v terénních autech ničí pouštní vegetaci, stejně jako rozmach podvodních výletů, potápění a zvláště rozsáhlých úprav pobřeží (umělé ostrovy, prohlubování přístavů) ničí unikátní podmořské ekosystémy, jež se jen pomalu obnovují.

V současnosti turistický ruch v této oblasti nepřináší výrazné zlepšení situace pro pracovníky v oblasti turismu, kterými jsou nejčastěji cizinci na krátkodobém kontraktu (často přes pracovní agentury). Často jsou zneužíváni jako levná pracovní síla, i když jsou převážně rádi za to, že nějakou práci vůbec mají. Dále pak, přestože islám je zde státním náboženstvím a striktně zakazuje a postihuje například hazard, tak i na těchto místech bují prostituce, hlavně obyvatel z východní Evropy (Ukrajina, Rusko).

Fenomén, který se spojuje s místy jako Dubaj, nazvali Ritzer a Liska (1997) McDisneyfikací. Tento pojem je více méně analogií McDonaldisace, tedy fenoménem, jenž se spojuje s komercializací obchodního chování jednotlivců na straně jedné a podnikatelů na straně

druhé. McDisneyfikace popisuje zejména masový turismus, který na nerozmanitějších místech světa nabízí do jisté místy stejné produkty cestovního ruchu. Příkladem jsou tematické zábavní parky, výletní lodě, Las Vegas hotely a kasina, tematická nákupní střediska (shopping malls) či také určité globální restaurační řetězce. Velice efektivního způsobu řízení turistického ruchu v duchu McDisneyfikace však vytváří jakési „bezmístí“, resp. roubuje na místní krajinu globální krajiny USA, Evropy, Číny, a to jen proto, aby přilákal Američany, Evropany a Číňany.

Na druhou stranu i představitelé Dubaje si jsou těchto negativ vědomi a v současné době se snaží propagovat udržitelnější formy turismu. Jednak propagují „ozelenění“ celého průmyslu (představili cenu Dubai Green Tourism Award, kterou každoročně udělují vybraným projektům šetrným k životnímu prostředí), dále pak byl spuštěn program „emiritizace“, kdy se má do turistického průmyslu zapojovat stále více domácích obyvatel a ne námezdná síla ze zahraničí (Indie, Egypt, Pákistán). Pro posílení turismu a prosazení jeho vyváženosti se Dubaj sám snaží propagovat jako místo vhodné pro trávení dovolené lidí se speciálními potřebami, zejména tedy s fyzickým postižením. Z tohoto důvodu absolutní většina atrakcí je bezbariérová a Dubaj nabízí i velmi propracovanou asistenci společně s prvotřídními lékařskými klinikami. V neposlední řadě se instituce také snaží prosazovat zlepšení pracovních podmínek pro pracovníky v turistickém průmyslu.

3 Cestovní ruch v regionu severní Afriky

Tato kapitola pojednává o regionu severní Afriky, který je z hlediska cestovního ruchu velice zajímavým. Mezi jednotlivými zeměmi regionu existují značné rozdíly v úrovni infrastruktury a rozvoje cestovního ruchu, proto o nich bude pojednáno na základě lokalizačních, realizačních a selektivních předpokladů. Jednotlivé faktory jsou doplněny krátkými příklady z oblastí napříč celým regionem, detailněji se zde věnujeme dvěma zemím regionu, Maroku a Egyptu, které jsou nejvýznamnější, a je zde zastoupeno množství různých forem cestovního ruchu. Kapitola obsahuje řadu statistických údajů seřazených do tabulek a grafů, jež doplňují text a umožňují lepší orientaci v probírané problematice.

3.1 Lokalizační předpoklady v regionu severní Afriky

Přírodní předpoklady

Region severní Afriky zahrnuje tyto státy: Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libyi, Egypt a Súdán. V některých případech bývá Egypt z kulturně společenskohistorických důvodů přiřčován k regionu Blízkého východu, pro naši publikaci jsme zvolili jeho zařazení do regionu severní Afriky z hlediska geografického. Súdán byl do regionu severní Afriky zahrnut kvůli jeho napojení na Egypt, ať se již jedná o historické vazby nebo geografickou polohu určenou řekou Nílem. Další označení tohoto regionu je Maghreb, což znamená v arabštině „západní“, nebo „tam, kde zapadá Slunce“ a označuje území v severní Africe ležící na západ od řeky Nil. Tento termín zahrnuje Maroko se Západní Saharou, Alžírsko, Tunisko a Libyi. Oblast je z kulturních a společenských hledisek někdy klasifikována také jako „širší Blízký východ“, vzhledem k tomu, že většina místních obyvatel vykazuje podobné kulturní charakteristiky jako obyvatelé Blízkého východu. Z důvodu geografické přesnosti budeme v této publikaci používat termín severní Afrika.

Ve srovnání se subsaharskou Afrikou země severní Afriky, s výjimkou Libye, dokázaly úspěšně rozvinout sektor cestovního ruchu, se zaměřením především na plážovou turistiku. Tento region přijímá více než třetinu turistů přijíždějících do Afriky, a polovina z nich zde přijíždí z regionu severního Středomoří, jmenovitě z Francie, Španělska nebo Itálie (Boniface, Cooper 2009a: 419).

Reliéf

Území severní Afriky se od Afriky jižně od Sahary odlišuje nejen kulturně, ale také fyzickou geografii. Maroko, Alžírsko a Tunisko jsou tvořeny vrásovými pohořími, která jsou velice podobná těm z jižní Evropy. Ráz krajiny v těchto zemích připomíná krajinu řeckou, italskou nebo španělskou.

Na území severní Afriky lze identifikovat tři výrazné geografické znaky – pohoří Atlas na západě, poušť Sahara na jihu a delta Nilu na východě. Nejvyšší vrcholky oblasti se nacházejí v pohoří Atlas ve středním Maroku, přičemž v zimních měsících jsou tyto hory zasněžené, což vytváří příznivé podmínky pro rozvoj cestovního ruchu zaměřeného na zimní sporty. Atlas se dělí na Malý a Velký, je charakterizován pásovitým tvarem s příkrými svahy a hlubokými údolím. Tento reliéf společně s každoročními sněhovými příděly vytváří z Maroka zemi, ve které se lyžuje v přírodě. Většina zimních středisek se nachází v pohoří Vysoký Atlas, z nichž jsou nejvýznamnější Oukaïmeden a Džebel Mischliffen. Oukaïmeden je vybavený dokonce lanovkou, jež vyveze turisty až do výšky 3268 m. n. m. Jedná se o poměrně dobře vybavené lyžařské středisko, které umožňuje provozování i dalších zimních sportů kromě sjezdového lyžování a návštěvníkům nabízí také ubytování. Středisko Džebel Mischliffen bylo vystavěno již Francouzi v 50. letech 20. století a vzhledem k tomu, že doposud neprošlo rekonstrukcí, nabízí pouze velice základní služby. V marockých horách se vedle dvou zmiňovaných středisek nalézají i mnohá další, jež však nedosahují takového významu ani kvality služeb. Turisté mohou v marockých horách provozovat kromě sjezdového lyžování také běh na lyžích nebo freestyle lyžování.

Většinu území severní Afriky zaujímá poušť Sahara, která je největší pouští světa. Sahara je v některých oblastech pokrytá kamením, ale tvoří také duny a rozsáhlé písčité plochy. Poušť vyplňuje významnou část Maroka, Alžírsko, Tunisko a většinu území Libye. Většina území Egypta je rovněž pouštního charakteru, s výjimkou delty řeky Nilu. Poušť tradičně tvořila bariéru mezi zeměmi severní Afriky a civilizacemi na jih od Sahary, přesto docházelo ke kulturním výměnám v důsledku poutí velbloudích karavan (Boniface, Cooper 2009a: 417).

Nejvýznamnějším vodním tokem v oblasti je řeka Nil, kolem které se táhne úrodný pás, jenž i v minulosti určoval oblast rozvoje tamější civilizace. Řeka Nil je nejdelší řekou světa, přivádí vodu ze střední Afriky, protéká Jižním Súdánem, Súdánem a v Egyptě se vlévá do Středozemního moře. Řada dalších vodních zdrojů je pouze dočasněho charakteru a závislých

na období dešťů. Další významné vodní toky v oblasti severní Afriky pramení v pohoří Atlas a právě díky nim jsou údolní oblasti Maroka zelené a vhodné pro život. Příkladem těchto řek jsou Bou Regreg vlévající se v marockém hlavním městě Rabat do Atlantského oceánu nebo řeka Draa pramenící ve Vysokém Atlasu. Oblast severní Afriky je bohatá na podzemní vodní zdroje. Tam, kde se voda objevuje na povrchu, pak vznikají oázy, které jsou útočištěm nomádských národů.

Například oáza Siwa je jedním z nejdlehlších míst v Egyptě. Nachází se téměř u libyjských hranic mezi propadlinou Qattara a Egyptským písečným mořem v Libyjské poušti. Tato oáza je obývaná berberským obyvatelstvem, které hovoří svým vlastním dialektem berberštiny, tzv. siwi. Oáza je známá tím, že se zde nachází množství pramenů, jejichž voda má údajně léčebné účinky. Již ve starověku bylo toto místo oblíbeným cílem návštěvníků, nalézal se zde chrám boha Amona. O tzv. Kleopatřiných lázních zanechal svědectví ve svém díle Historie také významný řecký filosof Herodotos, což svědčí o tom, že zde trávili volný čas i významné osobnosti starověku. Dalšími horkými bublinkovými lázněmi v okolí oázy Siwa jsou Abou Sherouf a Ein Fatnas. Jiným turistickým cílem vhodným pro koupání v oblasti jsou slaná jezera, z nichž největším je Al Zaytun. Na březích uvedených jezer se nacházejí písečné pláže vhodné pro rekreaci.

Klimatické podmínky

Všechny země severní Afriky jsou přímořskými státy. Západní pobřeží severní Afriky omývá Atlantský oceán, východní část regionu pak Rudé moře. Od Asie tento region odděluje Suezský průplav a od Evropy Gibraltarský průliv. Severní pobřeží regionu je tvořeno Středozemním mořem. Geografická poloha regionu se odráží na klimatických podmínkách regionu, severní oblast patří k subtropickému podnebnému pásu, přičemž nejvhodnější oblastí pro život, a tedy i pro rozvoj turistického ruchu, je úzký pobřežní pás na severu. Jih oblasti zaujímají rozsáhlé pouště s velice suchým a horkým podnebím, s dočasnými zdroji vody, wádí.

Klima v pobřežní oblasti severní Afriky má středomořský charakter, s horkými léty a mírnými vlhkými zimami. Pohoří Atlas zachytává dešťové mraky plující z oblasti Středozemního moře, proto většina srážek dopadá na severní svahy Atlasu. Z tohoto důvodu je pás od pobřeží až k pohoří Atlas velice úrodný a zelený ve srovnání s oblastmi na jih od Atlasu, které mají

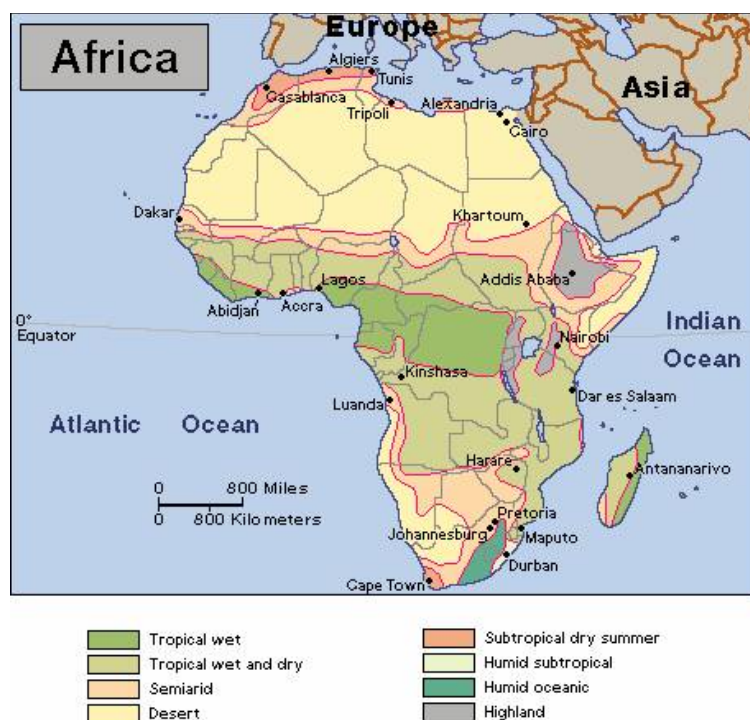
daleko sušší podnebí. Podobné podmínky existují v Libyi, kde horské masivy oddělují úrodné oblasti Tripolitánie a Kyrenaiky od pouštního vnitrozemí.

V regionu severní Afriky tedy můžeme identifikovat tři klimatické zóny: (Boniface, Cooper 2009a: 419)

- úrodné nížiny se středomořským podnebím
- pohoří Atlas s pravidelnými sněhovými srážkami v průběhu zimních měsíců
- pouště na jihu se životodárnými oázami

Klimatické podmínky určují také rozmístění populace v oblasti severní Afriky, s čímž souvisí i problematika nedostatečných zdrojů vody. Nejvýraznějším příkladem je Egypt, kde většina populace žije v okolí řeky Nilu a především v její deltě.

Mapa č. 6 -Vegetační pásma v Africe

Zdroj: <http://maps.unomaha.edu/peterson/funda/MapLinks/Africa-2/Africa2.htm>

Tabulka č. 9 - Průměrné teploty v regionu severní Afriky (°C)

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Maroko	12	13	14	16	19	20	22	23	22	19	16	13
Alžírsko	12	12,5	14	17	19	22	25	26	24	20	16	13,5
Tunisko	11	12	14	16	19	24	26	26,5	25	21	16	12,5
Libye	12	13	16	19	23	27	28	27,5	27	23	18	13,5
Egypt	14	15	18	21	25	28	29	28,5	27	24	20	15,5
Súdán*	24	25,5	28	32	34	35	32	30,5	32	33	29	25

* Data společná pro Súdán i Jižní Súdán, Zdroj: <http://www.climatetemp.info>

Tabulka č. 10 - Průměrné srážky v regionu severní Afriky (v mm)

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Maroko	65	53	55	38	20	2	0	1	6	39	57	87
Alžírsko	116	76	57	65	36	14	2	4	27	84	93	117
Tunisko	70	47	43	42	23	11	1	11	37	56	57	70
Libye	46	27	12	16	2	1	0	1	6	27	39	74
Egypt	4	4	3	1	2	0,5	0	0	0,5	1	3	7
Súdán*	0	0	0	1	5	7	48	72	27	4	0	0

* Data společná pro Súdán i Jižní Súdán, Zdroj: <http://www.climatetemp.info>

Tabulka č. 11 - Teplota moře v zemích zaměřených na plážový cestovní ruch (°C)

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Maroko	16	16	16	17	17	18	21	22	21	20	18	17
Tunisko	15	14	14	15	17	20	24	25	24	22	19	16
Egypt – Středomořské pobřeží	18	17	17	18	20	23	25	26	26	25	22	20
Pobřeží Rudého moře	19	20	20	21	23	25	29	29	28	25	23	19

Zdroj: http://www.diversintl.com/tr_weather.php a <http://www.climatetemp.info>

Biogeografické předpoklady

S jedinečnou biodiverzitou v oblasti severní Afriky souvisí také množství národních parků, které byly vyhlášeny, aby napomohly uchování jedinečné fauny a flóry v oblasti. Povaha národních parků se v každém státě liší v míře ochrany, jež je územím poskytována. Vyhlášení národního parku navíc podporuje atraktivitu dané oblasti, a tedy i množství příjezdějících turistů. Na tento fakt vsází i nově vzniklý stát Jižní Súdán, kde žije mnoho turisticky atraktivních druhů fauny a flóry, mezi nimi například antilopy, žirafy, gazely, paviáni, šimpanzi, krokodýli nebo hroši. Po národním parku Serengeti jde o území s druhou největší migrací divokých zvířat.

Kulturně – historické předpoklady

Turistické atraktivity v regionu severní Afriky jsou do značné míry určeny bohatou historií, kterou tato oblast disponuje. Jedna z nejstarších civilizací světa se vyvinula v oblasti povodí řeky Nilu již na konci 4. tisíciletí př. n. l. a přetrvala až do roku 31 př. n. l., kdy bylo území přičleněno k Římskému impériu. Pozůstatkem a důkazem vyspělosti uvedené civilizace jsou dodnes dochované mohutné stavby, z nichž bezpochyby nejznámější jsou pyramidy v Gíze na samém předměstí Káhiry.

Největší vliv na dnešní ráz celé oblasti však zanechala arabská expanze v 7. století, která s sebou do oblasti přinesla také arabskou kulturu, náboženství a jazyk a ovlivnila i ráz místní architektury. Arabské impérium dosáhlo svého vrcholu v 8. století, od té doby docházelo k tříštění obrovské říše, v severní Africe se k moci dostávaly místní dynastie, z nichž nejvýznamnější byli Fátimovci, jež založili Káhiru v roce 969.

Skoro celá oblast severní Afriky byla zabírána Osmanskou říší od počátku 16. století, některé regiony si však uchovaly svou samostatnost pod vládou místních islámských dynastií, které stále zachovávaly arabský ráz kultury. V průběhu 19. století se severní Afrika dostala do koloniální správy evropských mocností a nezávislost získávaly jednotlivé země postupně ve 20. století.

Obyvatelstvo

Většina obyvatel severní Afriky je arabského původu, nejrozšířenějším dorozumívacím jazykem je arabština, náboženstvím pak islám. Na rozdíl od subsaharské Afriky je populace v oblasti severní Afriky kulturně i etnicky poměrně homogenní, přestože zde nalezneme i

minority, z nichž jsou nejvýznamnější Berbeři. Jedná se o původní obyvatelé oblasti, kteří byli v průběhu arabské expanze zatlačováni do horských oblastí. Arabové s sebou do této oblasti přinesli svůj jazyk a islámské náboženství. Přestože se Berbeři neubránili částečné asimilaci, nalezneme i dnes berberské komunity stále si uchovávající svou specifickou kulturu a jazyk, především v horských oblastech Maroka a Alžírsku, ale i v Libyi a Egyptě. S jedinečnou berberskou kulturou v oblasti severní Afriky souvisí také místní kulturní události, jež jsou příkladem kulturně-historických atraktivit cestovního ruchu. Jednou z nejvýznamnějších je Národní festival berberské kultury lákající turisty z celého světa, který se koná každoročně v marockém Fezu. V rámci festivalu se místní berberské spolky snaží představit svou kulturu pomocí tradičního tance, písní a vyprávění příběhů. Další festivaly reprezentující berberskou kulturu, ať již pomocí filmové produkce nebo prostřednictvím tradičních řemesel či písní a tanců, se konají po celém Maroku, například v Marrakéši nebo v Tangeru.

Pozůstatkem koloniální minulosti v oblasti severní Afriky je přetrvávající užívání bývalých koloniálních jazyků. Francouzština se používá v bývalých francouzských územích, Maroku, Alžírsku a Tunisku. Italština je stále přítomná v Libyi a angličtinou se hovoří především v urbánních oblastech Egypta. Přestože je islám převládajícím náboženstvím v oblasti severní Afriky, žijí v těchto zemích i menšiny křesťanů a židů. Nejvýznamnější křesťanskou menšinou jsou příslušníci koptské církve, jedné z ortodoxních křesťanských církví v Egyptě.

Náboženství

Islám určuje také podobu architektonických památek v oblasti severní Afriky a celkovou atmosféru, se kterou se návštěvníci v oblasti setkají. Poutě do míst, která jsou významná pro islámskou víru, určují také podobu cestovního ruchu v severní Africe, jedná se o religiózní cestovní ruch. Mezi poutními místy vyniká tuniský Kairuván, čtvrté nejsvatější místo islamu po Mekce, Medíně a Jeruzalému. Říká se, že sedm poutí do Kairuvánu se vyrovná jedné pouti do Mekky. Dominantou a hlavním cílem poutníků je nejstarší mešita severní Afriky, Velká mešita, založená již kolem roku 670 vojenským velitelem umajjovského chalífy Sídí Ukbou ibn al-Náfi^c, který z Kairuvánu učinil své sídelní město. Dnešní podoba Velké mešity se datuje do 9. století, kdy vznikl minaret, jenž je pro tuto stavbu charakteristický a stal se vzorem pro mnohé další severoafrické mešity.

Mešita v Kairuvánu

Zdroj: <http://www.sacred-destinations.com/tunisia/kairouan-great-mosque>

Turisticky atraktivní jsou i ukázky tradičních řemesel vycházejících se severoafrické kultury. Příkladem mohou být barvířské dílny v marockém Fezu, kde tradičním způsobem barví látky a kůži.

3.2 Realizační předpoklady v regionu severní Afriky

Dopravní dostupnost je na poli cestovního ruchu určujícím předpokladem pro jeho úspěšný rozvoj. Je důležité, aby významné turistické cíle byly dostupné i ze zahraničí, a proto se klade důraz na budování mezinárodních letišť.

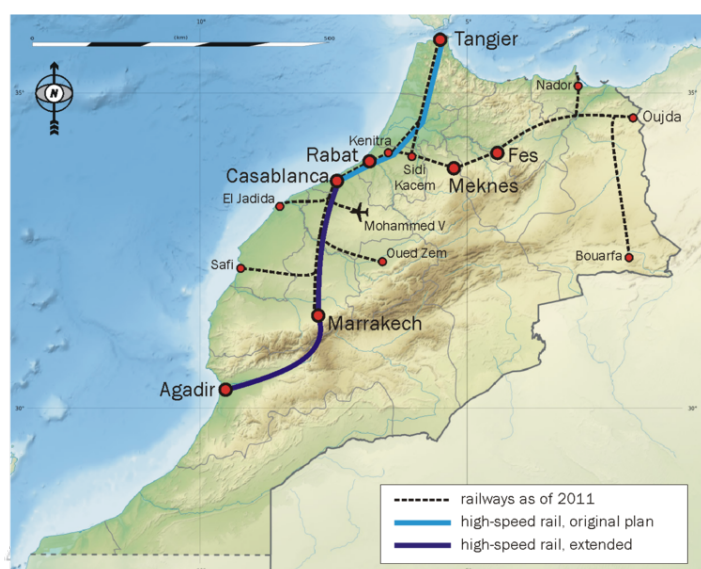
Tabulka č. 12 - Dopravní infrastruktura v oblasti severní Afriky

	Délka silnic (v km)	Délka železnic (v km)	Počet mezinárodních letišť	Počet přístavů
Maroko	58,256	2,067	9	5
Alžírsko	111,261	3,973	14	9
Tunisko	19,232	2,165	7	5
Libye	100,024	*	3	4
Egypt	65,050	5,083	9	7
Súdán	11,900	5,978	2	1

* V Libyi není rozvinutá železniční doprava, Zdroj: CIA World Factbook

V zemích severní Afriky je rozdílná úroveň infrastruktury. Nad ostatní vyniká Maroko, které se vyznačuje excelentní infrastrukturou, vhodně napojenou na síť mezinárodních letišť. Marocká síť infrastruktury je budována v souladu s rozmístěním významných turistických cílů v zemi. Nej hustější dopravní síť nalezneme na severu země, dopravní spojení s Alžírskem bylo v důsledku dlouhodobých politických sporů mezi těmito dvěma zeměmi přerušeno. Rozvoji turistického ruchu v Maroku nahrává jeho geografická blízkost k Evropě, do Maroka mohou turisté plout na trajektech ze Španělska, nebo Gibraltaru nebo mohou využívat linky nízkonákladových leteckých společností, které provozují své lety z evropských měst do Casablanky nebo Marrakéše. V zemi dobře fungují také vnitrostátní letecké linky, které provozuje marocká státní letecká společnost Royal Air Maroc (Boniface, Cooper 2009a: 421). Zcela ojedinělý projekt se připravuje v oblasti vysokorychlostní železnice. V říjnu 2007 podepsaly marocká a francouzská vláda dohodu o spolupráci na výstavbě vysokorychlostní železniční dráhy mezi přístavem Tanger a největším marockým městem, Casablankou. Trať má být dokončena v roce 2015 a bude se jednat o jedinou vysokorychlostní železnici v Africe. V další fázi se plánuje prodloužit trať dále z Casablanky až do Marrakéše a později také do Agadiru. Projekt je financován částečně z domácích zdrojů a částečně ze zahraničí, především z Francie, Saúdské Arábie, Kuvajtu a Spojených arabských emirátů. Předpokládá se, že trať by měla být obsluhována vysokorychlostními vlaky TGV z Francie.

Mapa č. 7 - Plánovaný rozvoj železniční sítě v Maroku

Zdroj: <http://www.railway-technology.com/projects/tangier-casablanca-high-speed-rail-line/tangier-casablanca-high-speed-rail-line1.html>

V Alžírsku nalezneme letiště téměř v každém významném městě, mezinárodní letiště spojují zemi s významnými evropskými městy, navíc z důvodu veliké rozlohy Alžírsko je letecká doprava významná také pro vnitrostátní dopravu a umožňuje dosáhnout také odlehlých oblastí v horách nebo v poušti. Železniční síť je omezeného rozsahu, naproti tomu silniční síť je lépe rozvinutá, spojuje Alžírsko se sousedním Tuniskem, avšak v odlehlějších pouštních oblastech nedosahuje vysoké kvality. Alžírsko má také pravidelné kvalitní lodní linky do francouzského Marseille, provozované jak francouzskou, tak alžírskou státní společností (Boniface, Cooper 2009a: 426).

Vzhledem k tomu, že většina návštěvníků do Tuniska přilétá, jsou zde pro rozvoj turistického ruchu důležitá mezinárodní letiště – Tunis Carthage a Habib Bourguiba. Další letiště vybudována především pro charterové lety nalezneme ve významných turistických lokalitách, jako na Džerbě nebo v Monastiru. Autobusová doprava je více rozšířená než železniční, turisté mohou k příjezdu do země využívat také lodní dopravu přes přístavy La Goulette a Bizerta. V hlavním městě Tunisu mohou turisté navíc užívat metro nebo speciální louages pro šest pasažérů, které jezdí podél městských turistických tras.

Do Libye lze cestovat přes tři mezinárodní letiště, Tripolis, Běnghází, Sefha, a v zemi se nacházejí další lokální letiště. Železniční doprava je velice omezená, začala se budovat teprve v roce 2008 a doposud funguje v omezené podobě. V důsledku bojů v roce 2011 byla většina infrastruktury v Libyi totálně zničená, proto zde v současné době nejsou příznivé podmínky pro cestovní ruch.

V Egyptě jsou všechny důležité turistické cíle dobře dostupné. Veliké mezinárodní letiště se nachází v Káhiře a vybudována je i síť letišť v nejnavštěvovanějších turistických lokalitách, jakými jsou Alexandrie, Káhira, Hurgada, Šarm el Šeik, Luxor, Aswan Daraw, Marsa Alam, Abú Simbel, Assiut, Mersa Matruh nebo Taba. Káhira je dopravním uzlem pro leteckou dopravu mezi Evropou, Blízkým východem a Afrikou.

Jako důležitá dopravní tepna je v Egyptě využívána také řeka Nil, po které se přepravuje nejen náklad, ale populární jsou i turistické lodě podnikající výlety za starověkými památkami do jižních oblastí Egypta, až k samotným súdánským hranicím. Turisty je využívána i místní egyptská železniční síť, která vede ze severu na jih, spojuje tedy Káhiru s významnými starověkými památkami nacházejícími se na jihu země u samotných súdánských hranic.

V Súdánu nalezneme mezinárodní letiště, železniční síť propojila sever s jižními oblastmi země. V dopravě se využívá řeka Nil, avšak ne pro turistické potřeby, jako je tomu v Egyptě. Infrastruktura Jižního Súdánu je v důsledku dlouhotrvající občanské války v špatném stavu, místní vláda se snaží pomocí rozsáhlých investic infrastrukturu budovat, je zde však stále nedostatek zpevněných silnic, v důsledku čehož jsou některé oblasti země v deštivých měsících nedostupné. Bez vybudování infrastruktury zde bude další rozvoj cestovního ruchu omezený.

Pro návštěvu starověké památky, jako je chrám v Luxoru a Karnaku, Údolí králů nebo Abú Simbel, je populární využít výletních lodí plovoucích po Nilu. Plavba na výletních lodích na Nilu započala již v 70. letech 19. století, přičemž celá délka Nilu byla v té době splavná až do Asuánu. Od počátku 90. let 20. století pak došlo k omezení lodní dopravy, výletní lodě dnes plují pouze na horním toku Nilu v Egyptě z důvodu nízké hladiny řeky na dolním toku. Výletní plavby na Nilu byly ve svých prvopočátcích určeny především pro dobrodružné cestovatele a v průběhu 20. století se z nich staly oblíbené cestovní prostředky pro náročnější návštěvníky. V 80. letech na egyptský trh výletních lodí vstoupily také velké mezinárodní hotely, například Sheraton nebo Hilton, čímž se zvýšil standard výletních lodí a dnes je jich nejvíce v nejluxusnější, pětihvězdičkové kategorii. Tyto lodě nabízejí další vybavení, jako sluneční terasy nebo bazény a důraz je kladen především na pohodlí cesty. Základní trasa těchto plavidel je mezi Údolím králů, Thébami, Luxorem a Karnakem na severu a Asuánem na jihu. Na jih od Asuánu je provozována další výletní trasa až k Abú Simbelu (Boniface, Cooper 2009b: 192 – 195).

Tabulka č. 13 - Klasifikace turistických lodí na Nilu

Kategorie	Počet lodí	%	Počet kabin	%	Počet lůžek	%

5 *****	193	68.4	12 706	76.7	25 412	76.7
4 ****	53	18.8	2 556	15.4	5 112	15.4
3 ***	18	6.4	734	4.4	1 468	4.4
2 **	5	1.8	148	0.9	296	0.9
1 *	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Nízký standard	13	4.6	420	2.5	840	2.5
Celkem	282	100	16 564	100	33 128	100

Zdroj: Boniface, Cooper 2009b: 194

S plavbou výletních lodí na Nilu je spojena také řada problémů a limitujících faktorů. Jedním z nich je obava z terorismu, především po bombových útocích spáchaných na turisty v Luxoru v roce 1997. Plavby po Nilu nejsou rovněž příliš dobře organizované, v některých turisticky atraktivních místech dochází k přelidnění, problémem se jeví i nedostatečné ubytovací kapacity a nedostatek místa pro kotvení lodí v přístavech. Plavidla též nepříznivě ovlivňují místní životní prostředí a způsobují znečištění vod Nilu.

Turistická infrastruktura

Důležitým faktorem pro rozvoj turistického ruchu je odpovídající ubytovací kapacita v turisticky atraktivních oblastech. Pro příklad znázornění ubytovacích kapacit bylo vybráno Maroko z důvodu dostupnosti potřebných statistických dat. Marocká vláda podporuje jako součást péče o kulturní dědictví také použití historických budov coby hotelů (project Essaouira, Mogador). Ubytovaní v tzv. rijádech, tradičních domech s nádvořími v medínách historických měst, jako Fez nebo Marrakéš, je populární mezi návštěvníky ze západních zemí.

Hotely v oblasti tuniského pobřeží zaměřené na plážovou turistiku jsou vybudované v tradičním tuniském stylu, přísně oddělené od lokálních komunit. Dalšími populárními ubytovacími zařízeními v Tunisku jsou kempy nebo hostely, ale i luxusní prázdninové vily. Problémem Alžírsko je nedostatek ubytovacích kapacit a nízká úroveň služeb. Tento problém se dotýká rovněž hlavního města Alžíru, ve kterém je obtížné nalézt odpovídající ubytovací zařízení pro delegáty účastníci se místních konferencí. Většina ubytovacích zařízení se nachází na pobřeží Středozemního moře a pak v oázách na jihu země. Největší množství z egyptských hotelů je v Káhiře, dále pak v Alexandrii a Luxoru a výstavba probíhá taktéž na Sinaji. Egyptská vláda podporuje investice do rozvoje turistické infrastruktury, vláda identifikovala i místa kde by mělo dojít k výstavbě, což je projevem snahy odvést turisty od

údolí Nilu (zde je nedostatek vody, elektřiny, půdy a turismus zde musí soupeřit s dalšími odvětvími ekonomiky)

Tabulka č. 14 - Lůžková kapacita v ubytovacích zařízeních ve vybraných městech Maroka

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Marrakéš	18876	20399	22109	28464	30648	35068	39550	44 394
Agadir	21586	22716	25367	25605	25491	26660	27904	28 605
Casablanca	7804	8219	8448	9334	9334	10850	12656	12 762
Tanger	7295	6807	7017	7039	7165	7141	7371	7 431
Fez	4035	5287	5880	5880	6268	6584	6802	7 224
Ourzazate	4730	5106	5021	5683	5915	6582	6716	7 006
Rabat	4133	4367	4367	4364	4592	4592	4812	4 812
Tetouan	4293	4384	4637	4743	4793	4047	3821	4 359
Meknés	2137	2138	2162	2614	2730	2780	2936	3 139
Essaouira	1286	1352	1352	1398	1971	2130	2618	3 322
Další	20826	21322	23255	24124	25363	26796	28035	29 882
Celkem	97001	102097	109615	119248	124270	133230	143221	152 936

Zdroj: http://www.tourisme.gov.ma/english/5-Tourisme-chiffres/Capacite_Hoteliere.htm

Z uvedených statistik vyplývá, že největší množství ubytovacích kapacit se nachází v Marrakéši, tradičním cíli turistů, kteří přijíždějí do Maroka. Toto město zaznamenalo největší nárůst v těchto kapacitách za sledované období, což svědčí o tom, že se zde turistický ruch rozvíjí a do města přijíždí stále více turistů. Rozvoj v budování ubytovacích kapacit nastal též v přímořských letoviscích, jako Essaouira nebo Agadir. Právě rekreační turistika spojená s pobytem u moře je v Maroku na velikém vzestupu.

Tabulka č. 15 - Obsazenost ubytovacích zařízení v Maroku

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
--	------	------	------	------	------	------	------	------

Zahraniční návštěvníci	10293123	8 865 997	8 515 293	10 307 268	12 259 489	13 345 867	13 703 222	13 067 592
Francie	4 436 713	4 152 369	4 329 870	5 240 184	6 231 344	6 405 761	6 419 752	5 936 414
Španělsko	468 163	344 587	354 495	559 481	699 362	816 842	766 553	816 985
Velká Británie	606 881	485 281	450 654	567 385	860 904	1 202 223	1 367 142	1 074 673
Německo	1 563 578	1 089 132	761 604	823 916	904 777	985 685	988 958	959 079
Belgie	435 533	386 412	356 957	498 876	624 088	688 878	667 906	590 868
Itálie	663 287	551 389	439 014	519 290	568 695	633 102	604 219	570 730
Místní návštěvníci	2 402 104	2 454 885	2 657 826	2 857 602	2 956 100	2 981 018	3 190 581	3 393 925
Celkem	12695227	11 320 882	11 173 119	13 164 870	15 215 589	16 326 885	16 893 803	16 461 517

Zdroj: <http://www.tourisme.gov.ma/english/5-Tourisme-chiffres/Frequentation.htm>

Z uvedené tabulky vyplývá, že nejvíce návštěvníků Maroka, kteří využívali zdejší ubytovací kapacity, pocházelo z evropských zemí, především z Francie, čemuž napomáhají historické vazby Francie na uvedený region. Mnoho návštěvníků Maroka pocházelo rovněž z Německa, Velké Británie nebo Španělska.

3.3 Selektivní předpoklady v regionu severní Afriky

V této podkapitole se budeme zabývat širším politickým, ekonomickým a společenským rámcem, který určuje rozvoj cestovního ruchu v oblasti severní Afriky. Následující tabulka shrnuje základní informace o zemích daného regionu.

Tabulka č. 16 - Základní indikátory zemí regionu (2010)

Země	Rozloha	Počet	Hustota	Měna	HDP	HDI
-------------	----------------	--------------	----------------	-------------	------------	------------

	(v km ²)	obyvatel (v tis.)	zalidnění		(v mil. USD)	(pořadí)
Maroko	446550	31951	71,6	Marocký dirham	90804	114
Alžírsko	2381741	35468	14,9	Alžírský dinár	159425	84
Tunisko	163610	10481	64,1	Tuniský dinár	44290	81
Libye	1759540	6355	3,6	Libyjský dinár	62360*	53
Egypt	1001450	81121	81,0	Egyptská libra	218894	101
Súdán	1861484	43552	17,4	Súdánská libra	62045	154

* údaj za rok 2009, ** podle sčítání lidu z roku 2008

Zdroje: CIA World Factbook, Human Development Report 2010, Worldbank (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>), World Population Prospects, UN, Department of Economic and Social Affairs (http://esa.un.org/unpd/wpp/Sorting-Tables/tab-sorting_population.htm)

Významným selektivním předpokladem, který ovlivňuje rozvoj cestovního ruchu v severní Africe, je politická stabilita. Dalším problémem, jemuž musejí země severní Afriky čelit, je tzv. „demografická časovaná bomba“, neboli vysoký poměr obyvatel pod 21 let věku v celkové populaci. Chudoba, negramotnost a nezaměstnanost jsou stále rozšířené, jak na venkově, tak i ve městech. Tato situace má za následek zvýšenou radikalizaci ve společnosti a příklon k islámským fundamentalistickým hnutím, která získala na významu především v Alžírsku. Západní turisté jsou často pojímáni jako jednoduchý zdroj příjmu a stávají se často terčem nelegálních průvodců a překupníků (Boniface, Cooper 2009a: 420).

Na rozvoj cestovního ruchu v Libyi v 90. letech působilo negativně embargo, které bylo na zemi uvaleno v důsledku podpory terorismu ze strany režimu prezidenta Muammara Kaddáfího. Po válce v Iráku se situace změnila a nyní letecké linky spojují Tripolis s mnoha evropskými městy.

Po dosažení nezávislosti v Alžírsku nebyl kladen dostatečný důraz na rozvoj turistického ruchu jako v Maroku nebo Tunisku, a proto se země nikdy nestala důležitou destinací cestovního ruchu v severní Africe. Situace se navíc zhoršila po roce 1991 v důsledku občanské války, bojů mezi islamistickými silami a armádou. V té době bylo nemožné návštěvníkům garantovat bezpečnost na většině alžírského území, včetně hlavního města (Boniface, Cooper 2009a: 425). Dalším významným problémem ovlivňujícím cestovní ruch

v oblasti severní Afriky, je obava z teroristických útoků. V listopadu 1997 byl spáchán atentát v archeologické lokalitě Deir al-Bahrí v blízkosti egyptského Luxoru, jehož oběťmi se stalo 62 turistů a ke kterému se přihlásila egyptská radikální islamistická organizace Jihad Talaat al-Fath. Islamistické organizace si dobře uvědomují, že je jejich země na příjmech z turistického ruchu do veliké míry závislá, a proto využívají hrozeb teroristických útoků k dosažení svých cílů.

Cestovní ruch v Egyptě neustále roste, mírný pokles zaznamenal v důsledku atentátů na turisty v Káhiře a Luxoru v roce 1997 a také v důsledku teroristických útoků spáchaných v USA 11. 9. 2001. Cestovní ruch v Egyptě nepříznivě ovlivnily též bombové atentáty v Tabě a Šarm aš-Šejchu, avšak dlouhodobý dopad neměly.

Arabské jaro, tedy série revolucí, které nejprve započaly v Tunisku a postupně se rozšířily do dalších zemí severní Afriky a Blízkého východu, silně ovlivnilo nejen politickou situaci v regionu, ale také cestovní ruch. V důsledku nejasné situace se do zemí severní Afriky vydávalo méně turistů, což mělo za následek snížení příjmů z cestovního ruchu. Cílem severoafrických zemí je nyní vylepšit svůj obraz v zahraničí a znovu přesvědčit turisty k tomu, aby do těchto zemí přijížděli. Následující tabulka ilustruje změny v počtu návštěvníků přijíždějících do Egypta a příjmů z cestovního ruchu, jež nastaly v důsledku revoluce v Egyptě v roce 2010.

Tabulka č. 17- Pokles počtu turistů v Egyptě v souvislosti s revolucí v roce 2010

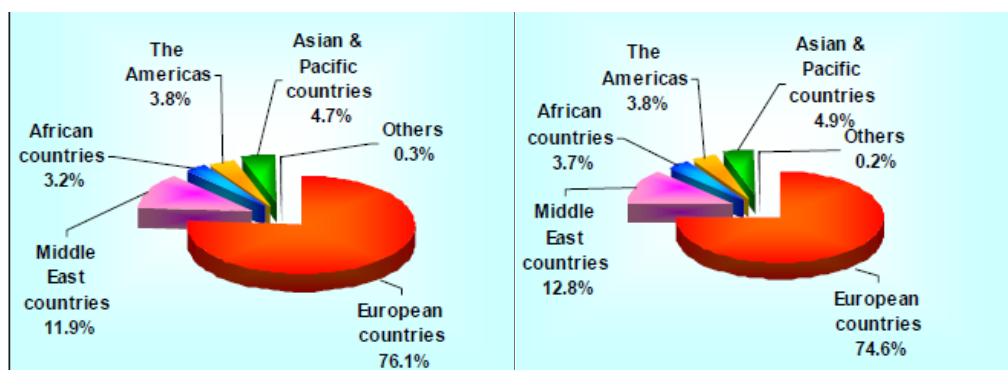
Rok	2009/2010	2010/2011	rozdíl
Počet návštěvníků (v mil.)	10287	9690	- 5.8
Počet nocí (v mil.)	102622	102764	0.1
Odhad průměrné útraty za jednoho turistu za noc (v am. dolarech)	85.0	85.0	0.0
Celkový příjem z turistického ruchu	8.72	8.73	0.1
Průměrná délka pobytu (noci)	9.98	10.6	0.62

Zdroj: Central Bank of Egypt 2010/2011

Graf č. 5 - Struktura turistů, přijíždějících do Egypta v letech 2009-2011

Červenec - březen 2009/2010

červenec - březen 2010/2011

Zdroj: Central Bank of Egypt 2010/2011

V parlamentních volbách v roce 2012 zvítězily s velkou převahou islamistické strany, které deklarovaly, že budou omezovat cestovní ruch tak, aby byl více v souladu s muslimskou morálkou. Chtějí zavést zákaz pití alkoholu a zákaz společných pláží pro muže a ženy. Je otázkou, do jaké míry se jim podaří tuto novou turistickou politiku implementovat a pokud ano, jak to ovlivní zisky z turistického ruchu, jež tvoří významný podíl na HDP země.

Česká republika má diplomatické zastoupení ve všech zemích severní Afriky s výjimkou Súdánu a Jižního Súdánu. Velvyslanectví ČR v Káhiře se stará také o agendu zahrnující Súdán, v Chartúmu je pouze honorární konzulát. O záležitost v Jižním Súdánu pak dbá velvyslanectví ČR v Etiopii.

Ke vstupu do všech zemí severní Afriky jsou nutná platná víza, s výjimkou Tuniska, kde nejsou víza pro organizovanou turistiku vyžadována, a Maroka, kde je možné pobývat bez víza, pokud pobyt nepřesáhne 90 dní. Do Libye navíc není možné přicestovat za účelem individuální turistiky, zájemci zde mohou pobývat pouze v případě zakoupení zájezdu u některé z českých cestovních kanceláří, jež mají navázanou spolupráci s libyjskými cestovními kancelářemi, anebo v případě koupě zájezdu přímo u libyjské CK.

3.4 Významné atraktivity cestovního ruchu v oblasti severní Afriky

V regionu severní Afriky se nachází velké množství turisticky atraktivních míst odkazujících na bohatou minulost oblasti, ale také na kulturní bohatství, které se dodnes zachovalo. Mísí se zde tradiční berberská kultura s arabskými a částečně africkými vlivy a výsledkem je jedinečná severoafrická kultura. Podobně jako na Blízkém východě i tady mohou turisté obdivovat nesčetné religiózní památky, procházet se za zvuku muezzinů v klikatých uličkách severoafrických medín a nakupovat tradiční řemeslné výrobky v bazarech. K atraktivitě lokalit přispívá i fakt, že mnoho zdejších památek, jak dokládá následující tabulka, bylo zapsáno na prestižní seznam Světového dědictví UNESCO:

Tabulka č. 18 - Místa v regionu severní Afriky zapsaná na seznam UNESCO

Medína ve Fezu	Maroko
Medína v Marrakéši	Maroko
Ksar Ait-Ben-Haddou	Maroko
Historické město v Meknésu	Maroko
Archeologické naleziště Volubilis	Maroko
Medína v Tétouanu	Maroko
Medína v Essaouiře	Maroko
Portugalské město v Mazaganu	Maroko
Al-Qal'a v Beni Hammad	Alžírsko
Djémila	Alžírsko
Údolí M'Zab	Alžírsko
Tassili n'Ajjer	Alžírsko
Timgad	Alžírsko
Tipasa	Alžírsko
Alžírský kasbah	Alžírsko
Amfiteátr v El Jem	Tunisko
Archeologické naleziště v Kartágu	Tunisko
Medína v Tunisu	Tunisko
Národní park Ichkeul	Tunisko
Punské město Kerkuane a jeho nekropolis	Tunisko
Kairuván	Tunisko
Medína v Sousse	Tunisko
Dougga	Tunisko

Archeologické naleziště v Kyrenaice	Libye
Archeologické naleziště v Leptis Magna	Libye
Archeologické naleziště v Sabratha	Libye
Skalní malby v Tadrart Acacus	Libye
Staré město v Ghadamés	Libye
Abu Mena	Egypt
Starověké Théby s nekropolí	Egypt
Historická Káhira	Egypt
Memfis a jeho nekropole – pyramidová pole od Gízy po Dahshur	Egypt
Núbijské monumenty od Abú Simbelu po Philae	Egypt
Areál sv. Kateřiny	Egypt
Wadi al-Hitan	Egypt
Gebel Barkal a naleziště v regionu Napatan	Súdán
Archeologické naleziště Meroe	Súdán

Zdroj: UNESCO 2012

Medíny jako významné atraktivity kulturního cestovního ruchu

Medíny mohou hrát velice důležitou roli při zvyšování příjmů z cestovního ruchu. Návštěvníky ze zahraničí přitahují především svou jedinečnou atmosférou. Byly vypracovány projekty, například ve Fezu, které mají napomoci zakonzervování nejvýznamnějších historických budov nacházejících se na hlavních turistických trasách, přičemž tyto projekty jsou financovány národními nadacemi a mezinárodními donory. Uvedené snahy měly přímý kladný dopad na atraktivitu medíny pro kulturní cestovní ruch. V rámci zmíněných projektů bylo vytvořeno šest turistických okruhů napříč medínou, pomocí kterých mohou turisté objevovat hlavní zdejší atraktivity. Marrakéš, jedno z marockých královských měst, je pojímáno jako turistický fenomén a symbol Maroka. Marrakéšská medína je v Maroku největší, nachází se v samém srdci města, s centrem na proslulém náměstí Jemaa el-Fna, jež je místem, kde mohou návštěvníci obdivovat tradiční řemesla a atrakce.

Světová banka vytvořila „index turistického potenciálu medín“ s cílem analyzovat a vytvořit žebříček medín, které mají nejvyšší potenciál přispět pomocí obnovy a rozvoje cestovního ruchu k ekonomickému rozvoji. Index je vytvářen pomocí osmi kritérií:

1. význam kulturního dědictví - kvalita medín, jejich stav a efektivita ochrany ze strany vlád
2. klasifikace na Seznam světového dědictví UNESCO – zapsání na tento seznam má vliv na místní ekonomiku, podporuje cestovní ruch v oblasti
3. Blízkost k pobřeží a jiným významným turistickým atraktivitám – potenciál kombinovat rekreační turismus s ekoturismem a kulturním turismem
4. Blízkost k již existujícím turistickým destinacím – medíny, které jsou v blízkosti jiných turistických cílů mají větší potenciál
5. Přístupnost – existence infrastruktury, blízkost k letišťům, přístavům a hlavním cestám
6. Ubytovací zařízení – existence hotelů a dalších ubytovacích zařízení adekvátního standardu, lépe pokud jsou lokalizovány přímo v medíně
7. Organizace kulturních akcí – kulturní akce napomáhají známosti medín a jejich prezentace v zahraničí
8. Vysoká úroveň tradiční výroby – tradiční výrobky mohou lákat turisty (Bigio, Licciardi 2010).

3.5 Cestovní ruch v severní Africe ve statistických datech

Statistická data k problematice cestovního ruchu v oblasti severní Afriky jsou velice špatně dostupná. Důvodem je nedostatečné sledování této problematiky ze strany severoafrických států. V případě Jižního Súdánu chybějí v některých případech tato data zcela. Statistická data jsou dostupná většinou z internetových stránek příslušných ministerstev cestovního ruchu v daných zemích. Následující tabulka poskytuje přehled státních institucí zabývajících se cestovním ruchem v jednotlivých zemích regionu severní Afriky.

Tabulka č. 19 - Státní instituce pro oblast turistického ruchu v severní Africe

Země	Vládní instituce	Další instituce
Maroko	Ministry of Tourism of Morocco http://www.tourisme.gov.ma/index_en.htm	
Alžírsko	Ministry of Tourism and Handicraft	

	http://www.mta.gov.dz/	
Tunisko	Ministry of Tourism of Tunisia http://www.ministere-tourisme.org/index.php/the-ministry.html	
Libye		http://www.temehu.com/responsible_travel/eco-intro.htm
Egypt	Egypt State Information Service http://www.sis.gov.eg/En/Cover03.aspx?Category_ID=415	Egyptian Tourims Federation http://etf.org.eg/
Súdán	Ministry of Tourism, Antiquities & Wildlife http://www.sudan-tourism.gov.sd/en/	

Tabulka č. 20 - Počet turistů přijíždějících do zemí severní Afriky v letech 2004-2009 (v tis.)

Země	2004	2007	2008	2009
Maroko	5477	7408	7879	8341
Alžírsko	1234	1743	1772	1912
Tunisko	5998	6762	7049	6901
Libye	-	38	34	-
Egypt	8104	10610	12835	11914
Súdán	61	436	440	420

Zdroj: Worldbank 2012.

Z uvedené tabulky vyplývá, že turisticky nejatraktivnějšími zeměmi regionu jsou Egypt, Maroko a Tunisko, tedy země, jejichž cestovní ruch je zaměřen především na plážovou turistiku a které vhodně využívají svou přímořskou geografickou polohu. Jsou to zároveň země, jež mají ze zkoumaného regionu nejvíce rozvinutou turistickou infrastrukturu, proto nabízejí návštěvníkům vhodné podmínky. Z tabulky je rovněž patrný vzrůstající trend v počtu návštěvníků, pouze v roce 2009 došlo v některých případech k jejich mírnému poklesu, což bylo způsobeno globální ekonomickou krizí.

Pro ilustraci zemí původu turistů přijíždějících do oblasti severní Afriky bylo zvoleno Maroko. Z následující tabulky je patrné, že původ návštěvníků je ovlivňován především geografickou blízkostí daných zemí, která usnadňuje dopravu turistů ze země původu do turistického cíle. Největší počet návštěvníků v Maroku pochází ze zemí západní Evropy, konkrétně z Francie, Španělska, Německa a Velké Británie. Zdaleka nejvíce návštěvníků přijíždí z Francie, čemuž nahrávají také historické vazby těchto dvou regionů a také fakt, že

v Maroku je francouzština rozšířená, přestože není úředním jazykem, a proto turisté z Francie nemusejí překonávat jazykovou bariéru.

Tabulka č. 21. Maroko – Příjezdy turistů z jednotlivých zemí od 2001 do 2008

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
MNRA(*)	2130 328	2230 993	2537 396	2769 132	2787 825	2986 372	3376 719	3666 784
Francie	840 230	877 465	916 147	1167 088	1337 204	1481 610	1605 503	1707 055
Španělsko	200 519	201 258	231 156	317 119	367 811	467 956	540 186	595 279
Německo	196 700	172 860	129 391	141 210	144 200	151 396	159 844	179 037
Velká Británie	135 642	146 511	134 009	150 354	193 552	265 536	338 304	274 762
Itálie	123 628	112 518	100 001	112 807	120 955	140 923	160 047	163 315
Belgie	84 011	83 966	80 062	105 821	125 890	149 531	164 723	173 004
Ostatní	668 932	627 689	633 109	713 182	765 940	915 009	1 062 291	1 119 403
Celkem	4379 990	4453 260	4 761 271	5 476 713	5 843 377	6 558 333	7 407 617	7 878 639

* Maročtí občané žijící v zahraničí

Zdroj: [http://www.tourisme.gov.ma/english/5-Tourisme-chiffres/Arrivee Touristes .htm](http://www.tourisme.gov.ma/english/5-Tourisme-chiffres/Arrivee_Touristes_.htm)

Ekonomický význam cestovního ruchu v oblasti severní Afriky

Cestovní ruch je významným zdrojem příjmů zemí severní Afriky. Je zdrojem deviz a tvoří také významný podíl zaměstnanosti obyvatel. V následujících tabulkách bude představen význam, který má cestovní ruch pro jednotlivé země regionu severní Afriky, a to na příkladu devizových příjmů a celkových příjmů a jejich podílů na celkových příjmech daných zemí. Cestovní ruch tvoří přibližně 6 % HDP zemí severní Afriky. Přestože tento podíl neustále roste, byl negativně ovlivněn celosvětovou hospodářskou krizí a také politickou nestabilitou v regionu v letech 2010 – 2011.

Tabulka č. 22 - Příjmy z cestovního ruchu a jejich podíl na celkových příjmech zemí v regionu severní Afriky

Země	Celkové příjmy z cestovního ruchu (v mil. dolarů)	podíl cestovního ruchu na celkových příjmech (v %)
-------------	--	---

Maroko	1713	4,6
Alžírsko	575	1,2
Tunisko	492	2,3
Libye	1683	6,2
Egypt	2941	5,5
Súdán	868	7,8

Zdroj: Worldbank 2012

Cestovní ruch tvoří významný zdroj příjmu především v tradičních turisticky atraktivních zemích severní Afriky, jakými jsou Maroko, Tunisko nebo Egypt. Místní vlády se snaží dále rozvíjet turistickou infrastrukturu, aby napomohla zvýšit počet návštěvníků, kteří do zemí přijíždějí. K tomu byly vypracovány ekonomické plány, jež pomohly zacílit investice tak, aby byly skutečně efektivní. Příkladem takovýchto plánů jsou Vision 2010 a Plán Azur, vypracované v Maroku.

Plán Vision 2010 vypracovaný marockou vládou v roce 2001 zahrnoval především zkvalitnění služeb cestovního ruchu, zaměření na nové trhy a zmenšení závislosti na cestovních kancelářích ze severní Evropy (Boniface, Cooper 2009a: 422). Z důvodů historických vazeb a geografické blízkosti přijíždí do Maroka nejvíce turistů z Francie a ze Španělska. Tento plán se snaží více diverzifikovat skladbu přijíždějících návštěvníků a zmírnit závislost na návštěvnících právě z těchto dvou zemí. Strategie se zaměřila na turisty z Číny, Indie a dalších asijských zemí. Vision zahrnuje také podporu cestovního ruchu uvnitř Maroka, pomocí nabídky různých slev a balíčků tak, aby si cestování mohli dovolit také běžní Maročané. Cílem tohoto plánu bylo zvýšit počet zahraničních návštěvníků na 10 milionů a v roce 2010 (Boniface, Cooper 2009b: 209).

Turistický ruch v Maroku je stále zaměřen na plážový turismus, 40 % zahraničních návštěvníků míří do nejvýznamnějšího plážového rezortu v Agadiru, 30 % navštívuje Marrakéš kvůli jeho kulturním a turistickým atraktivitám. Dalším cílem projektu Vision 2010 bylo zaměřit se na další lokality a více diverzifikovat turistický ruch. Čtyři hlavní témata rozvoje turistického ruchu byly:

1. plážový turismus – budování nových letovisek
2. kulturní turismus

3. rurální turismus – pomocí rurálního turismu lze rozšířit cestovní ruch také do chudších oblastí; právě rurální turismus má potenciál zvýšit zde zaměstnanost, především pro ženy, a zvýšit životní standardy na venkově; byly identifikovány nové lokality pro cestovní ruch v pohoří Ríf a plán se zaměřil i na rozvoj tradičních lokalit v pohoří Vysoký Atlas; dále plán zahrnuje podporu pouštních oblastí - El Rashidia, Zagora nebo Ourzazate, kde se nacházejí filmové ateliéry
4. specifický turismus – plán podporuje rozvoj výletních plaveb v Casablance, Tangeru, Agadiru; rozvoj zařízení pro sportovní aktivity, jako windsurfing v oblasti Dakhla na pobřeží Západní Sahary nebo parašutismus ve Středním Atlasu (Boniface, Cooper 2009b: 210 - 212).

Plán na rozvoj turistického ruchu se zaměřil též na výstavbu nových ubytovacích zařízení, zvýšení kapacity hotelů, rozvoj infrastruktury, vytvoření nových pracovních míst v cestovním ruchu a školení stávajících pracovníků. Byly zavedeny regionální rozvojové programy pro důležitá města, jako Fez, Casablanku, Agadir, Tanger a Tetouan.

Marocká vláda plánuje další rozvoj turistického ruchu v pobřežních oblastech Maroka, na návrh krále Muhammada VI. vypracovala „Plán Azur“, který spočívá ve vybudování šesti turistických středisek na pobřeží (pět na pobřeží Atlantiku, jedno na pobřeží Středozemního moře - Saidia). Plán zahrnuje rozvoj infrastruktury tak, aby vyhovovala požadavkům rozvoje cestovního ruchu, počítá s rozvojem místních letišť, aby byly atraktivní pro nízkonákladové letecké společnosti, a kalkuluje s vybudováním nových silnic a železnic do turisticky atraktivních míst. Vzhledem k tomu, že Maroko leží v blízkosti Evropy, je plán zacílený především na turisty z Francie, Španělska a Velké Británie.

3.6 Významné turistické atraktivity ve vybraných zemích regionu severní Afriky

3.6.1 Maroko

V Maroku nalezneme mnoho různých forem cestovního ruchu, a to od tradičního poznávacího turistického ruchu po specifické typy související především s různými menšinovými sporty, pro jejichž provozování jsou zde vhodné podmínky. Vrcholky Atlasu jsou v zimě zasněžené, což vytváří předpoklady pro provozování zimních sportů. V zemi se mísí arabské a africké

vlivy, ale patrný je zejména islámský vliv, což je poznat na místní architektuře. V zemi se nachází místa, kde je možné poznávat tradiční způsob života původních obyvatel Berberů, to co nejvíce v oblasti Vysoký Atlas, polopouštní oblasti na jihu země.

Na základě svých kulturních a přírodních specifíků rozvinulo Maroko turistický ruch, který je ale do velké míry založený na plážovém turismu a je závislý na cestovních kancelářích ze severní Evropy. Turistický ruch se podílí v Maroku velikou měrou na HDP – tvoří 8 % a zaměstnává přibližně 600 tisíc místních obyvatel (Boniface, Cooper 2009b: 209).

Tradiční turistický okruh zahrnuje královská města, tedy města, jež byla v odlišných obdobích marocké historie hlavními městy. Jedná se o Fez, Meknès, Rabat a Marrakéš.

- 1) **Rabat** – hlavní město Maroka ležící na pobřeží Atlantského oceánu v ústí řeky Bou Regreg. Mezi nejznámější turistické atraktivity města patří Tour Hassan, minaret, který se zachoval z místní mešity zničené zemětřesením, mauzoleum krále Mohammeda V. a pevnost Kasbah des Oudaias pocházející již ze 12. století. Na sever od města se rozprostírají krásné pláže vhodné pro provozování vodních sportů.

Kasbah des Oudaias

(foto autoři)

Tour Hassan

(foto autoři)

- 2) **Meknès** – město ve Středním Atlasu. Do starého města se vstupuje branou Bab al-Mansour, za branou se pak nachází mešita a medresa Bú Inania. Stejně jako všechny mešity v Maroku (s výjimkou mešity Hassana II. v Casablance) je tato mešita pro nemuslimy nepřístupná, turisté však mohou obdivovat nádhernou výzdobu medresy. Ve městě se nachází též mauzoleum Muláje Ismaila, významného panovníka v marockých dějinách.

Bab al-Mansour (foto autoři)

- 3) **Fez** – jedná se o nejstarší z marockých královských měst, známé především svou medínou plnou klikatých uliček. Fez je význačný svými koželužskými a barvířskými dílnami, místní výrobky lze koupit na lokálním trhu.
- 4) **Marrakéš** – nachází se na jihu Maroka, má odlišnou atmosféru od dalších královských měst, je zde patrný africký a berberský kulturní vliv. Centrem města je Džamaa el-Fna, náměstí, kde turisté mohou ochutnat místní speciality, obdivovat umění různých pouličních umělců a vypravěčů. Ve městě se nachází i veliký tradiční trh, tzv. súk, na kterém lze zakoupit různé řemeslné výrobky. Dominantou je Kutúbíjská mešita z 12. století s vysokým minaretem a zahradami, které vybízejí k odpočinku. V Marrakéši se nalézají také dva paláce, Palais el-Badi a Palais de la Bahia. Druhý z nich dnes slouží částečně jako muzeum a zčásti je využíván marockou královskou rodinou.

Jamaa el-Fna
(foto autoři)

Kutúbíjská mešita
(foto autoři)

Maroko je vhodnou destinací rovněž pro horskou turistiku, nejatraktivnější je výstup na nejvyšší horu Vysokého Atlasu, Džebel Toubkal, 4167 m n. m. Výstup začíná nejčastěji v horské vesničce Imlil, po cestě je možné obdivovat tzv. kasbahy, horské pevnosti vystavěné z hlíny. Pod vrcholem Toubkalu je nachází horská chata patřící Francouzskému alpskému klubu, kde je možné také přenocovat.

Dalšími turisticky atraktivními oblastmi v pohoří Atlas jsou soutěsky Dádes a Todra nalézajícími se na jižních svazích Atlasu. Jedinečnou atmosféru těchto míst utváří říčky, kolem nichž jsou palmérie a četné kasbahy.

Soutěska Todra (foto autoři)

Údolí řeky Dádés

(foto autoři)

Z hlediska plážové turistiky je nejvýznamnějším střediskem Agadir ležící na pobřeží Atlantského oceánu. Dalšími formami cestovního ruchu, který se v Maroku rozvíjí, je business a konferenční turistika, v Casablance se nacházejí zařízení mezinárodního standardu.

3.6.2 Egypt

Egypt je kulturním centrem celého arabského a islámského světa, místem setkání západu a východu. Díky spojení se Súdánem je navíc považován za bránu do subsaharské Afriky. Většinu území Egypta zabírá poušť, majorita obyvatel žije v okolí řeky Nilu. Egypt je velice

lidnatá země, má přibližně 80 mil. obyvatel, ale velikým problémem je slabá ekonomika, nezaměstnanost. Potenciál je tedy spatřován právě v rozvoji cestovního ruchu.

V Egyptě existuje dlouhá tradice cestovního ruchu, návštěvníky lákaly pyramidy už od římské doby, ale rozvoj moderního turismu se datuje do 19. století, kdy britská cestovní společnost Thomas Cook zavedla první výletní plavby po řece Nilu. Od 60. let se na cestovním ruchu výrazně podílejí návštěvníci z arabských zemí, kteří zde přijíždějí za chladnějším podnebím a navštěvují především rudomořské pobřeží (Boniface, Cooper 2009a: 399 – 402).

Mnoho turistů z celého světa však do Egypta přijíždí za účelem kulturní turistiky, jak ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 23 - Nejnavštěvovanější egyptské památky (2005)

Historické místo	Počet zahraničních turistů	Počet místních turistů
Káhira celkem	4 217 547	1 319 887
Egyptské muzeum	1 678 203	331 222
Koptské muzeum	264 199	69 957
Další turistické cíle	2 275 145	918 708
Alexandrie	526 091	477 765
Jižní Sinaj	396 162	42 804
Fajúm	10 487	5 014
Luxor	4 693 314	295 233
Pyramidy	1 716 364	781 865
Sakára	658 484	19 096
Asuán	4 770 832	358 385

Zdroj: Boniface, Cooper 2009b: 196

Největší podíl návštěvníků se zaměřuje na tzv. kulturní okruh, který zahrnuje:

- 1) **Pyramidy v Gíze** na předměstí Káhiry – jedná se o jediný ze sedmi divů světa, který se dochoval dodnes; nachází se zde mj. největší pyramida – Cheopsova; sfinga, socha ležícího lva s mužskou hlavou; v komplexu jsou také chrámy a menší pyramidy určené pravděpodobně pro manželky králů
- 2) **Chrámy v oblasti Luxoru**, včetně Údolí králů – hlavní cíl turistů v oblasti Horního Egypta; v Údolí králů se nalézají přibližně 60 hrobek, nejznámější z nich je Tutanchamonova hrobka objevená v roce 1922 britským archeologem

Howardem Carterem. Na pravém břehu řeky Nil jsou monumentální chrámové komplexy Luxor a Karnak, významné ukázky starověké egyptské architektury

- 3) **Chrám v Abú Simbel** blízko Asuánu – jedná se o archeologickou lokalitu na území historické Núbie, nachází se zde dva chrámy vytesané do skalního masivu a pocházející ze 13. století př. n. l.; díky kampani UNESCO byl v 60. letech zachráněn, když měl být zaplaven při výstavbě Asuánské přehrady
- 4) **Káhira** – město bylo založeno dynastií Fátimovců v roce 969, o rok později zde byla vystavěna mešita a o pár let později i vzdělávací centrum al-Azhar; zajímavou architektonickou památkou je Citadela přestavěná panovníkem Muhammadem Alím; Káhira je známá také svými nákupními možnostmi, nachází se zde bazar Chán al-Chalílí považovaný za největší v Africe; cílem turistů je též Egyptské muzeum, kde jsou sbírky starověkých egyptských památek, mj. také poklady z hrobky Tutanchamona; Káhira však není jen islámským městem, je zde i turisticky atraktivní koptská čtvrť s množstvím kostelů, klášterem a koptským muzeem
- 5) **Klášter sv. Kateřiny** na Sinaji – jedná se o řecký ortodoxní klášter, založený již v 6. století, a považovaný za jeden z nejstarších klášterů na světě
- 6) **Středomořské pobřeží** - Alexandrie je kosmopolitním přímořským městem s řeckými a francouzskými kulturními vlivy; na západ od Alexandrie se nalézají plážové resorty, například Mersah Matruh a historická místa z druhé světové války – například El Alamein
- 7) **Pobřeží Rudého moře** - oblast je podporovaná ministerstvem turistického ruchu jako „rudomořská riviéra“; nacházejí se zde korálové útesy, a proto jde o lokalitu vhodnou k potápění; nejvýznamnějšími letovisky jsou Hurghada a Šarm aš-Šejch; jsou uzpůsobená pro turisty všech skupin, nacházejí se tu hotely různých kategorií, je zde možnost provozovat rozličné vodní sporty a podnikat výlety k turisticky atraktivním památkám; nevýhodou jsou však často přeplněné pláže; oblíbenost těchto lokalit se podepsala také na stavu zdejších korálových útesů

4 Cestovní ruch v regionu západní a střední Afriky

Rozvoj turismu v zemích západní a střední Afriky záleží na mnoha činitelích. Obecně lze konstatovat, že k rozvoji významu turistického ruchu dochází ve všech státech, patrná je ale rozdílná rychlost. V Ghaně a Senegalu začaly brát státní orgány cestovní ruch od 90. let jako potenciál pro rozvoj, a ten se stal nedílnou součástí ministerských politik. Naopak v Mauritánii, Čadu či Nigeru tvoří bariéry nedostatečná turistická infrastruktura a absence národních plánů pro rozvoj turismu spolu s politickou nestabilitou a nízkou mírou ekonomického rozvoje. Uvedené bariéry jsou významnými překážkami pro větší podíl turistického ruchu na ekonomice těchto zemí.

Základními předpoklady pro úspěšnost růstu zůstává politická stabilita, dobré bezpečnostní podmínky, dostatek kvalitních ubytovacích zařízení a minimalizace zdravotních rizik pobytu. Důležitou roli hraje spolupráce regionů v rámci států a příchod zahraničních investorů, stejně jako otázka šíření informací o turisticky zajímavých lokalitách v jednotlivých zemích. Většina zemí v regionu západní a střední Afriky je atraktivní zejména svými přírodními a kulturními krásami, ovšem v porovnání se zeměmi jižní Afriky či východní Afriky platí, že region západní a střední Afriky do značné míry zaostává v realizačních a selektivních předpokladech pro turistický ruch.

4.1 Přírodní a klimatické podmínky v regionu západní a střední Afriky

Západní a střední Afrika je regionem, který leží na jih od Sahary a dosahuje na svém západním či jižním okraji Atlantského oceánu. Obecně platí, že sever je teplejší a sušší a směrem na jih se krajina postupně stává vlhčí a přibývá úhrnu dešťových srážek. Díky zonální pásmovitosti tak krajina postupně od severu přechází z pouští, přes polopouště, stepi, k travnatým savanám, listnatému lesu až po tropický deštný prales při pobřeží Atlantiku.

Na základě klimatických podmínek je možné rozdělit tento region na tři subregiony (Guinejský záliv, střední Afrika a země Sahelu), z nichž každý vykazuje osobitá přírodní i kulturní specifika. První subregion leží v Guinejském zálivu u Atlantického oceánu a typickými přírodními poměry jsou vlhké a tropické podnebí. Mezi země Guinejského zálivu řadíme Benin, Guineu, Guineu-Bissau, Sierra Leone, Libérii, Pobřeží Slonoviny, Ghanu,

Togo, Benin a Nigérii. Tyto země leží v tropickém pásu, zdejší klima je tedy teplé a vlhké. Z oceánu vanou pasáty, časté jsou i monsuny. Tyto jevy značně ovlivňují počasí v celém regionu. V dubnu přicházejí na pobřeží krátkodobé, ale přivalové deště. Následně přívaly přecházejí do vnitrozemí, zatímco u moře se z nich stává běžný déšť. V červenci se deště stabilizují i ve vnitrozemí. Srpen je díky monsunu na jihu ve znamení spíše suššího období, avšak obloha zůstává zatažená. Ve vnitrozemí dosahují v této době srážky svého maxima. V říjnu se situace obrací. Ve vnitrozemí se občas setkáváme s bouřkami a na pobřeží se již jedná o deště pravidelné. Od listopadu do května na severu a od prosince do března na jihu nastává období sucha a přichází suché kontinentální proudění. Obecně by se dalo konstatovat, že ve všech zemích Guinejského zálivu existují čtyři základní roční období: dlouhé suché období (prosinec – březen), dlouhé období dešťů (duben – červenec), krátké suché období (srpen – září), krátké období dešťů (září – listopad).

Ještě více vlhké klima panuje v Demokratické republice Kongo, Kamerunu, Kongu, Rovnickové Guinei, Gabonu a v jižních oblastech Středoafričské republiky, které bývají obvykle řazeny do regionu střední Afriky. Tato oblast se rozkládá na rovníku. Na jih od rovníku jsou časté deště od října do května, na sever od rovníku prší více od dubna do listopadu. Přesto i po zbytek roku převládá vlhké klima s častými srážkami. V níže položených oblastech dosahují průměrné roční teploty kolem 25 °C, ve vyšších nadmořských výškách se teploty pohybují v ročních průměrech okolo 20 °C a průměrné roční srážky přesahují 1000 mm.

Odlišné klima panuje v zemích, jež se nalézají severně od Guinejského zálivu a zasahují do Sahelu. Jedná se o Senegal, Mauritánii, Burkinu Faso, Mali, Niger a Čad. Klima je zde charakteristické teplem, suchem a mnoha slunečnými dny. Setkáme se tu celkem se třemi sezonami - suché období (březen - červen, patří mezi nejteplejší měsíce), obdobím dešťů (červenec - říjen, nejvíce srážek v srpnu) a mírným suchým obdobím (listopad - únor). Severněji ležící oblasti Sahelu mají značné problémy s nedostatkem vody. Zatímco na jihu těchto zemí může pršet až 4 měsíce a na některých místech spadne i 1 300 mm srážek za rok, na severu prší méně než 3 měsíce, s maximálním úhrnem srážek do 150 mm za rok (Averbode 2010).

Z vegetačního hlediska můžeme sledovat změny ve směru severovýchod - jihozápad. Na severovýchodě se setkáme s trnitými a keřovitými formacemi, které následně přecházejí

k travnatým savanám se stromy a na jihu, kde je nejvíce vlhké klima, se objevují pralesy. Ze stromů a keřů na severu dominují akácie, mimósy, jujubiery, v savanách mangovníky, tamaryšky, baobaby a na jihu u Guinejského zálivu se nachází velmi pestré vegetační pásmo tropického pralesa.

Mapa č. 8 - Vegetační pásma v Africe

Zdroj: Travel Africa 2009

Řeky západní Afriky poskytují lidem nejen potravu v podobě ryb či pitnou vodu, ale sladká voda je také nezbytná pro zavlažování a pro zvířata. Řeky, které ústí do Atlantského oceánu, jsou důležité rovněž pro obchod a dopravu do centrální části kontinentu. Územím západní Afriky protéká pět hlavních řek: Senegal, Gambie, Benue, Volta a Niger. Posledně zmíněná řeka je nejdelší a dosahuje 4181 km. Niger protéká pěti zeměmi (Benin, Guinea, Mali, Niger a Nigérie), ale odvodňuje dvojnásobný počet zemí (7,5 % kontinentu). Pramení v Guinejské vrchovině a ústí do Guinejského zálivu v Nigérii. Druhou nejvýznamnější řekou v západní Africe je Senegal, který pramení v Malijské vysočině a tvoří přirozenou hranici mezi Senegalem a Mauritánií, kde se po své téměř 1800 kilometrů dlouhé pouti vlévá do Atlantského oceánu. Řeka má důležitou roli v zajištění vody pro zemědělství a při výrobě elektrické energie. Velké množství přehrad však bohužel způsobilo poškození ekosystému v horní části řeky, kde došlo ke značnému úbytku volně žijících živočichů.

Volta vzniká v místě, kde se stékají její tři prameny - červená, bílá a černá Volta. Tyto řeky tečou z Burkiny Faso do Ghany, kde řeka proudí do umělé vybudované vodní nádrže Volta, která je největším zdrojem elektřiny v celém regionu a ve světovém měřítku se jedná o jednu z největších hydroelektráren.

Téměř 1000 km dlouhá Benue je hlavním přítokem Nigeru. Pramení v Kamerunu a protéká širokými pláněmi Nigérie. Kromě zemědělského účelu slouží především jako významná dopravní tepna. Stejně dlouhá Gambie má kromě současného využití pro zavlažování také velký historický význam. Před rokem 1850 totiž sloužila jako hlavní cesta pro dopravování otroků z vnitrozemí na Jamesův ostrov, kde byli otroci směňováni za spotřební zboží. Jamesův ostrov je dnes díky své pohnuté historii památkou zapsanou na seznam světového dědictví UNESCO.

V oblasti střední Afriky je se svými 4667 km nejdelší řekou Kongo. Po Nilu se jedná o druhou nejdelší africkou řeku, která však Nil bezpečně předstihuje v ploše povodí i průtoku. Jedná se o nejvodnatější řeku v Africe a druhou nejvodnatější řeku světa po Amazonce. Řeka a většina jejích přítoků protéká Konžským deštným pralesem. Přestože Livingstoneovy vodopády znemožňují plavební propojení vnitrozemí s mořem, téměř celý zbytek Konga je poměrně snadno splavný, což je pro zemi s velmi nízkou hustotou silniční a železniční sítě velmi důležité.

Mezi nejvýznamnější jezera v regionu ještě stále patří Čadské jezero. Přestože se jezero v uplynulých pěti desetiletích zmenšilo z 23 000 km² na pouhých 900 km² a přišlo tak o více než 95 % své vodní plochy, stále ovlivňuje populaci cca 20 milionů lidí, kteří jsou zcela závislí na zavlažování svých polí z jezera Čad. Voda je nezbytná zároveň pro stáda jejich dobytka. I když se obvykle uvádí, že jezero leží na hranicích Nigérie, Nigeru, Kamerunu a Čadu, díky masivní ztrátě vody je už dnes jezero pouze uvnitř republiky Čad. Podle fosilních nálezů vyschlo v posledních tisíci letech jezero Čad pravděpodobně již šestkrát. Vědci připisují vysychání jezera v posledních padesáti letech kombinací suššího klimatu v tomto regionu v posledních padesáti letech a zvýšenému množství odváděné vody pro zavlažování (Rory 2006).

Turisticky atraktivní jezera leží na východních hranicích Demokratické republiky Kongo s Ugandou, Rwandou a Tanzánií (Tanganika, Albertovo jezero, Edwardovo jezero a Kivu).

Přestože částečně zasahují do Demokratické republiky Kongo, jedná se o sérii jezer v příkopové propadlině, jež se táhnou severo-jihním směrem celou východní Afrikou, kam bývají většinou také zařazeny. Uvnitř konžské pánve patří mezi významnější jezera Mai Ndombe a Tumba, jež jsou využívána zejména k rybolovu.

Významným jezerem v regionu západní Afriky je jezero Volta. Jedná se o jednu z největších uměle vybudovaných nádrží na světě, s jejímž budováním se začalo v roce 1961 a dokončena byla v roce 1965. Svou plochou 8502 km² tvoří téměř 4 % území Ghany. Jezero je splavné a stalo se významnou vodní cestou spojující severní ghanskou savanu s pobřežím. Jedná se o hlavní rybářský revír v regionu, poskytuje vodu pro zavlažování zemědělské půdy v suchých pláních Accry a zásobuje elektřinou většinu území Ghany.

Specifickým případem jsou kamerunská explodující jezera, ve kterých jsou na dně zaplavených hlubokých sopečných kráterů uvězněny obrovské masy oxidu uhličitého. Z těchto jezer je nejznámější Nyos, jež patří mezi jediná tři jezera na světě, kde se odehrávají tzv. limnické erupce. To znamená, že je v jezeře vysoká koncentrace oxidu uhličitého, který je usazený u dna a může náhle vystřelit nad hladinu a rozprostřít se kolem a způsobit smrt všeho živého v okolí, poněvadž vytlačí kyslík a obětí se udusí. Největší tragédie se udála v roce 1986, kdy z jezera unikl mrak CO₂ do atmosféry a usmrtil 1700 lidí a 3500 zvířat v nedalekých vesnicích. Od té doby se technici snaží o umělé odstraňování plynu z jezera přes potrubní vývody (Capelli, Evans 2012).

Jezero Nyos

Zdroj: Capelli, Evans 2012

Z horských oblastí je nejvýznamnější Guinejská vysočina. Jedná se o hustě zalesněnou horskou plošinu táhnoucí se od vrchoviny Fouta Djallon na jihovýchodě Guineje až po severní oblasti Sierra Leone a Libérie, a severozápadní regiony Pobřeží slonoviny. Srážky se zde vyskytují po většinu roku, což vytváří bujnou vegetaci pásma vlhkých savan, jež na jihu přechází v deštný prales. Oblast je známá těžbou dřeva, včetně ebenového, mahagonového a týkového. Nejvyšším vrcholem pohoří je 1752 metrů vysoký Mount Nimba. Z vysočiny vyrůstají další pohoří v Sierra Leone, kde se nacházejí nejvyšší vrcholy Bintimani (1948 m) a Sankanbiriwa (1853 metrů) v horách Tingi. Vysočina je propojena s náhorní plošinou Jos v Nigérii a plošinou Mandingue v Mali. Nejvyššími vrcholy v celém regionu západní a střední Afriky jsou sopečné kužely v Kamerunu, z nichž Kamerunská hora přesahuje 4000 metrů, čímž se řadí mezi jeden z nejvyšších vrcholů afrického kontinentu. Zvedá se od pobřeží z tropického deštného pralesa až k holému vrcholu, který je chladný, větrný a občas pokrytý sněhem.

Kamerunská hora

Zdroj: www.savannawoods.com

4.2 Kulturní předpoklady pro turistický ruch v regionu západní a střední Afriky

S postupným růstem významu mezinárodního cestovního ruchu, se cestovní ruch stal jedním z významných činitelů v rozvoji, a to zejména skrze posílení kulturního dědictví a kultury obecně. Údaje poskytované Světovou organizací cestovního ruchu ukazují, že v roce 2002 Afriku navštívilo pouze 4,1 % všech zahraničních návštěvníků. Oblíbenými regiony byly převážně severní Afrika a jižní Afrika. Západní Afrika, i přes své pozoruhodné kulturní

bohatství, má velmi malý prospěch z trendu rostoucího počtu mezinárodních návštěvníků Afriky.

Tabulka č. 24 - Nejnavštěvovanější země v regionu západní Afriky v letech 1998 a 2001

Země	Přijíždějící turisté v roce 1998 (tis.)	Přijíždějící turisté v roce 2001 (tis.)
Nigérie	611	831
Ghana	335	439
Senegal	352	396
Benin	152	165
Burkina Faso	160	129
Mali	85	89

Zdroj: Principaud 2004

V souvislosti s postupující globalizací vytváří kulturní turistika významný vektor rozvoje, který vede k rostoucí potřebě chránit a podporovat národní a subregionální kulturní identity. Proto je zapotřebí šetrného plánování rozvoje a managementu kulturního turismu tak, aby se podpořil spravedlivý a udržitelný rozvoj prostřednictvím vyváženého posílení kulturního dědictví a zlepšení životní úrovně pro místní obyvatelstvo. Z tohoto úhlu pohledu může kulturní cestovní ruch přinést zabezpečení a zhodnocení kultury a kulturní identity. Zároveň může přispět k rozvoji regionu prostřednictvím zapojení místní komunity žijící v chudobě, která by prostřednictvím udržitelného cestovního ruchu měla mít ekonomický a sociální užitek z dané situace. Zejména se jedná o schopnost šířit hospodářský rozvoj a snižovat nerovnosti v distribuci příjmů tím, že poskytuje zaměstnání lidem v určité zeměpisné oblasti (Wahab, Pigram 1997).

Odvěké vazby a interakce mezi západní Afrikou, severní Afrikou a Evropou jsou patrné dodnes. Mezi města s mnoha historickými památkami je možné zahrnout do regionu západní Afriky zejména Timbuktu, Gao, Djenné, Kumasi a Agadez. K atraktivitě daných lokalit přispívá také fakt, že mnoho zdejších památek, jak dokládá následující tabulka, bylo zapsáno na prestižní seznam Světového dědictví UNESCO. Seznam památek byl ponechán v anglických názvech. Dole pod tabulkou je uveden hyperlink. V případě zájmu o bližší podrobnosti k jednotlivým památkám z něj lze zjistit více informací.

Tabulka č. 25 - Lokality zapsané na seznam Světového dědictví UNESCO v regionu západní a střední Afriky

Země	Památka UNESCO
Benin	Royal Palaces of Abomey
Burkina Faso	Ruins of Loropéni
Demokratická republika Kongo	Virunga National Park Kahuzi-Biega National Park Garamba National Park Salonga National Park Okapi Wildlife Reserve Ecosystem and Relict Cultural Landscape of Lopé-Okanda
Gambie	Kunta Kinteh Island and Related Sites Stone Circles of Senegambia
Guinea	Mount Nimba Strict Nature Reserve
Ghana	Forts and Castles, Volta, Greater Accra, Central and Western Regions Asante Traditional Buildings
Kamerun	Dja Faunal Reserve
Mali	Old Towns of Djenné Timbuktu Cliff of Bandiagara (Land of the Dogons) Tomb of Askia
Mauritánie	Banc d'Arguin National Park Ancient Ksour of Ouadane, Chinguetti, Tichitt and Oualata
Niger	Air and Ténéré Natural Reserves W National Park of Niger
Nigérie	Sukur Cultural Landscape Osun-Osogbo Sacred Grove
Pobřeží slonoviny	Mount Nimba Strict Nature Reserve Taï National Park Comoé National Park
Senegal	Island of Gorée Niokolo-Koba National Park Djoudj National Bird Sanctuary Island of Saint-Louis Stone Circles of Senegambia Saloum Delta
Středoafriická republika	Manovo-Gounda St Floris National Park
Togo	Koutammakou, the Land of the Batammariba

Zdroj: UNESCO 2012. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list>

V regionu západní a střední Afriky jsou rozšířena různorodá řemesla. Výroba je předávána z generace na generaci po mnohá staletí. Typické jsou dřevěné náramky obepnuté kůží, pro

ženy kulaté lastury okolo krku. Mezi oblíbenými barvami šperků se vyskytuje růžová, modrá, černá a bílá. Hojně se vyskytujícím řemeslem je výroba nádobí z kalabasy a ze dřeva. Důležitá je výroba dřevěných a kamenných soch, většinou s přírodními motivy. Při košíkářství se obvykle užívá listů z bambusu a banánových listů (Auzias, Labourdette 2010). Významná je také výroba pestrobarevných tkanin. Mezi nejdůležitější odvětví patří výroba dřevěných soch a masek, tradiční barevné látky, plátna a tapiserie, kožená galanterie, šperkařství (hlavně ze severu země, výroba i pro Evropu a USA, tradičně užívané zlato, nikl a bronz), hrnčířství a košíkářství (Benintourisme 2008).

Turistický ruch v regionu je podporován rovněž množstvím historických památek. Jednou ze zemí, která vsadila na historické památky jako cestu k rozvoji svého turistického ruchu, je Ghana. Ghana je jedinou africkou zemí, která nabízí mnoho pevností a hradů, jež postavili v průběhu staletí Portugalci, Holanďané, Dánové, Němci, Švédové a Britové. Mezi nejznámější a nejnavštěvovanější patří hrady Elmina a Saint-Georges, pevnost a palác Saint-Jago a muzeum v Manhyia. Tradiční stavby kmene Ašanti, zejména ty severozápadně od Koumassi, se staly součástí seznamu světového kulturního dědictví UNESCO již v roce 1980. Stojí jako svědci velké civilizace Ašanti, která dosáhla svého vrcholu v 18. století.

4.3 Realizační a selektivní předpoklady pro turistický ruch v regionu západní a střední Afriky

Západoafrické a středoafické země se musí vyrovnávat s řadou překážek a obtíží, které, i přes určité národní rozdíly, zahrnují problémy jednoznačně sdílené všemi zeměmi v regionu. Velkým problémem je ekonomická chudoba drtivé většiny zemí západní a střední Afriky. Mezi strukturální překážky pro větší rozšíření turistického ruchu patří zejména geografická izolace mnoha turisticky atraktivních lokalit z důvodu nedostatečné hustoty a kvality silniční a železniční dopravy, vysoké ceny mezinárodních i vnitrostátních letenek a špatné pokrytí telefonním signálem a internetem. Většina zemí vykazuje ve statistikách rovněž vysokou míru kriminality. Z důvodu vysokého nebezpečí pro turisty nenabízí mnoho cestovních kanceláří poznávací zájezdy do regionu západní a střední Afriky.

Úspěch cestovního ruchu závisí také na existenci vhodných ekonomických a finančních stimulů, jež by podpořily jeho rozvoj. V regionu západní a střední Afriky je pro zahraniční

investory poměrně obtížné získat majetek a navíc existuje velmi nízká právní ochrana investic a vysoké daňové zatížení. To vede k tomu, že celá řada hotelů chátrá a nové ubytovací kapacity se objevují jen pozvolna. Mnoho z nich již dnes nesplňuje požadavky movitější klientely a v nabídce tak region západní Afriky zaostává za severem a jihem kontinentu.

Nedostatečná infrastruktura, profesionalizace, regionální organizace pro rozvoj turismu a zejména výše zmíněný nízký počet kvalitních ubytovacích kapacit je při rozvoji cestovního ruchu velkou brzdou. Například v Čadu byly v roce 1999 jen dva hotely s více než třemi hvězdičkami a turisté ze zahraničí se navíc průměrně nezdrželi více než tři dny. Ještě i v roce 2007 bylo v celé zemi pouhých 15 ubytovacích kapacit s celkovým počtem 640 lůžek (Doby My 2007). Čad má přitom mnoho míst, která lze pro cestování nabídnout. Patří mezi ně přírodní krásy v Národních parcích Zakouma a Manda; řeka Chari, u které se lze setkat s hrochy; jezera Čadské, Léré, Tikem, Tréné aj.; vodopády Gauthiot nebo například růžové skály Le rocher aux éléphants (Auzias, Labourdette 2010). Opačný problém má Guinea, kde 80 % ze zhruba 3000 nabízených pokojů je vysoké kategorie a zcela chybí kategorie levnějšího ubytování (Actog 2010). V této zemi je pro turisty poměrně obtížné vyřizování víz ke vstupu do země, chybí informace o turistických destinacích i reklama.

Dalšími z výrazných brzd rozvoje turistického ruchu jsou vnitřní politická nestabilita a vysoká míra kriminality, jež vrhají na mnoho zemí regionu špatné světlo, které neprospívá rozvoji turistického sektoru. Stejně tak patří mezi charakteristické rysy chabé institucionální zakotvení turistického ruchu. Například v Demokratické republice Kongo byl poslední rozvojový plán v oblasti turismu zpracován již před téměř třiceti lety (v roce 1983) a od té doby jsou vydávána pouze doporučení vlády (Rapac 2008). V současné době klade konžská vláda důraz především na přírodní krásy země, ostatní oblasti turistického ruchu jsou zanedbávány.

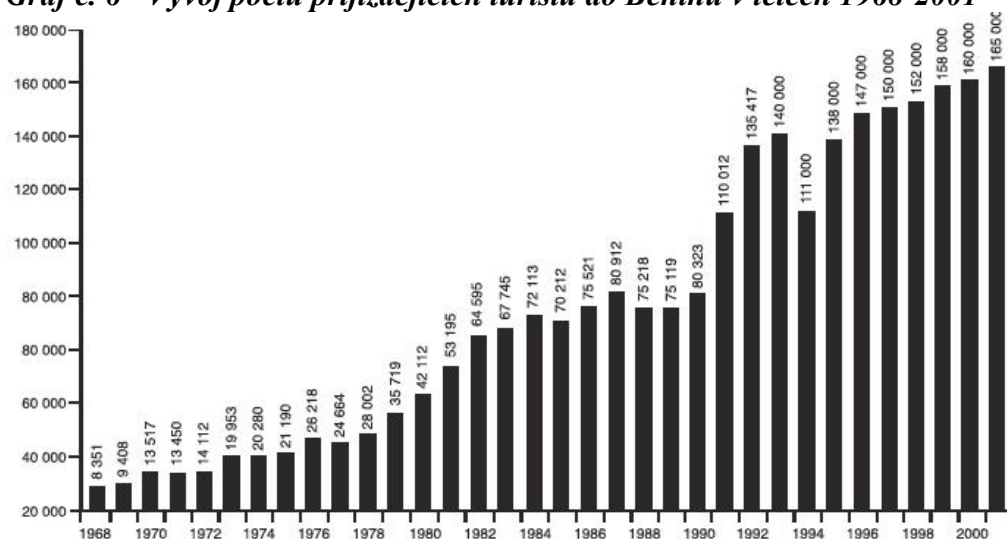
4.4 Cestovní ruch ve vybraných zemích západní Afriky

4.4.1 Cestovní ruch v Beninu

Turismus se v Beninu začal rozvíjet až v 90. letech 20. století. V době, kdy byl Benin kolonií, se mu nepřikládala příliš velký význam, později jej ovlivnila politická nestabilita v 60. a začátkem 70. let a následný marxismus. Přestože již v roce 1974 byl zřízen Národní úřad pro

turismus a hotelnictví a od roku 1980 funguje Ministerstvo turismu, obrovské zlepšení nastalo až po demokratizaci země.

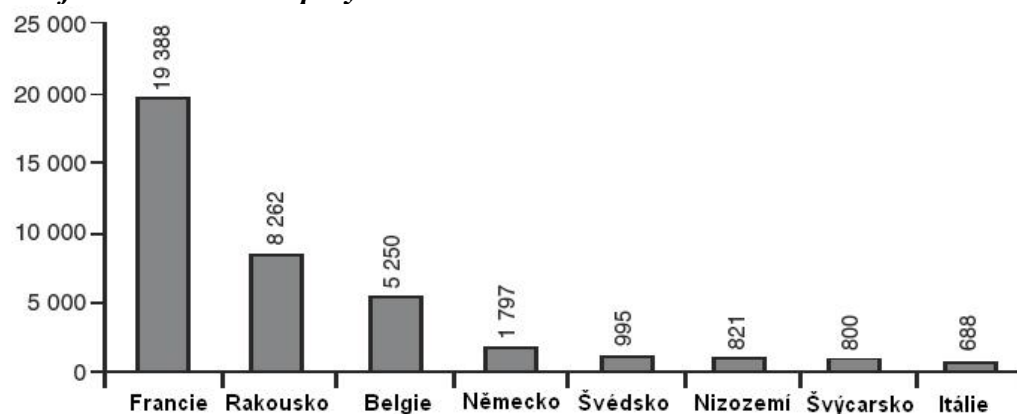
Graf č. 6 - Vývoj počtu příjezdících turistů do Beninu v letech 1968-2001

Zdroj: Principaud, 2004

Velký příspěvek na něm měl určitě mj. Festival umění a kultur Vodoun, pořádaný v Ouidah v roce 1992 a o tři roky později summit organizace Frankofonie, který se konal v Cotonou. Podle Světové organizace turismu zavítalo do Beninu v roce 1991 již 100 000 turistů, zatímco o deset let později se toto číslo zvětšilo o dalších 65 000. To zařadilo Benin na čtvrté nejnavštěvovanější místo v západní Africe. Nejmarkantnější nárůst nastal od roku 1995. Nejvíce návštěvníků pochází z Evropy, dále z USA a Afriky. Evropští turisté přijíždějí především kvůli obchodním záležitostem (69,5 %), na prázdniny přijede 17,6 % návštěvníků, dalších 8,4 % na konference, zbytek z důvodů rodinných (Principaud 2004). Země, ze kterých se rekrutuje nejvíce turistů, jsou představeny v následujícím grafu.

Graf č. 7 - Původ evropských turistů v Beninu v roce 2000

Zdroj: Principaud 2004

Z amerického kontinentu přijíždí nejvíce návštěvníků rovněž kvůli obchodním záležitostem (72 %), 17,8 % přijíždí na prázdniny. Afričtí turisté pocházejí především z Pobřeží slonoviny, Toga a Burkiny Faso. Jako motiv jsou uváděny obchodní záležitosti. Tvoří vůbec největší počet z přijíždějících do Beninu, okolo 114 000 osob. Turistů z Evropy je přibližně 60 000, Američanů 4500, 1000 osob tvoří turisté z Asie a Oceánie (Principaud 2004).

Návštěvníci se zdržují maximálně 3 až 4 dny, poněvadž většinou procestují více afrických zemí (Notech Mag 2011). Nelze říci, že by se v některém ročním období vyskytovalo výraznější množství cizinců než v jiném, nejprůhodnější je ale doba od prosince do března, nejen kvůli dobrému počasí, ale také kvůli otevřeným Národním parkům na severu země.

Nejvíce ubytovacích kapacit je na jihu země. Kraje Atlantique a Littoral disponují 2574 pokoji, z celkových 3599, které v zemi byly v roce 2001. Nejčastěji se turisté ubytovávají v tříhvězdičkových hotelech (40,7 %), zatímco čtyřhvězdičkové užilo 15,5 % návštěvníků (Principaud 2004).

Nejnavštěvovanější místa Beninu jsou na jihu země. Jih nabízí nejenom pobřeží vhodné ke koupání, ale i mnoho známých kulturních a historických míst. V dobrém historickém stavu jsou památky z předkoloniální doby nacházející se v trojúhelníku Abomey - Ouidah – Porto-Novo. Tato místa byla zahrnuta do obchodu již v době vývozu otroků z afrického kontinentu (Benintourisme 2008). Ouidah je známým místem náboženských tradic. Ve městě se nachází Kaple zasvěcená krajtám (Temple des Pythons), které jsou velkým uctívaným symbolem. Ve městě je též historické muzeum, které obsahuje archeologické předměty z regionu, tematicky rozdělené na obchod s otroky, náboženské a místní tradice (Benintourisme 2008). U Ouidah byl roku 1992 rovněž vybudován památník pomník otrokům – „Brána bez návratu“ (La porte du Non Retour). V Abomey lze rovněž nalézt historické muzeum s objekty z královské doby a také předměty spojované s fetišismem. Město bylo hlavním městem království Dahomé. Bylo založeno v 16. století, od roku 1985 je zapsané v UNESCO. Porto-Novo je mj. známé pro své Etnografické muzeum, jež vzniklo již v roce 1966. Nacházejí se v něm kulturní objekty. Královský palác – Muzeum Honmè představuje život u královského dvora v 19. a počátkem 20. Století (Cityzeum 2011). Deset kilometrů východně od Porto-Novo se každé čtyři dny koná významný trh (Le grand marché Adjara), na který se sjíždějí trhovci z celé země.

Pro koupání jsou navštěvované především místa Djegbadji (3 km od Ouidah), ostrov Avlo u delty Mono a pláž Grand-Popo. Nedaleko Porto-Novo následně nacházíme „Africké Benátky“ – Ganvié. Město tvořené bambusovými domy na pilířích bylo vystaveno v laguně jezera Nakoué, které sloužilo jako ochrana před portugalskými piráty. Žije zde zhruba 30 000 obyvatel. Z velké části je tu provozován rybolov a dopravním prostředkem jsou tzv. pirogy (Benintourisme 2008).

Další významné turistické místo se nachází v oblasti Atakora. Zdejší Národní park Pendjari tvoří od roku 1986 součást největší chráněné rezervace v Africe. Žije zde asi 217 druhů zvířat, z nichž nejvíce můžeme vidět brzy ráno nebo navečer, před západem slunce. V parku jsou k dispozici praktické mapy pro cestování autem, jehož rychlost musí být omezena na max. 40km/hod (Cityzeum 2011). Doporučení jsou průvodci. Jižněji v oblasti se setkáváme s originálními příbytky Tata Somba.

Beninská architektura Tata Somba

Zdroj: Vidome 2010

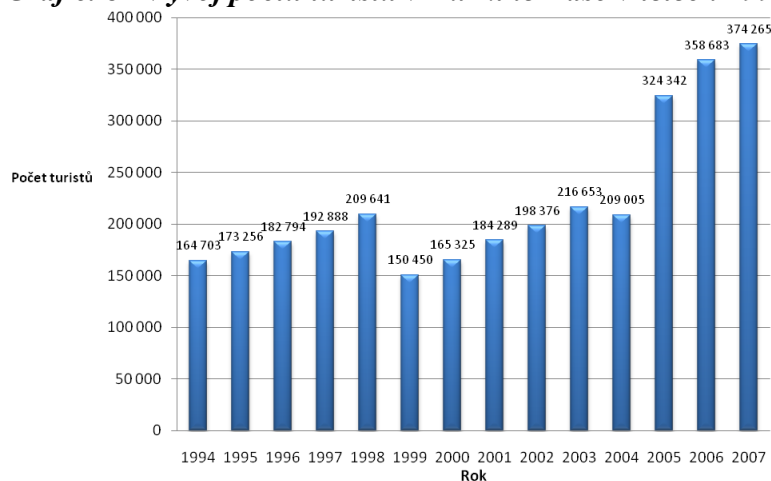
Střed země ještě není zcela přizpůsoben turismu. Pro rozvoj je v současné době prioritní oblast Atakora, kde se počítá i s rozvinutím ekoturismu. Zlepšení rozvoje velmi pomohlo silniční propojení mezi severem a jihem státu.

4.4.2 Cestovní ruch v Burkině Faso

Turismus v Burkině Faso se vyvíjí především od roku 1981, kdy byl zaznamenán příjezd 150 000 turistů (Ouattara 2009). Od té doby se vláda snaží prostřednictvím mnoha podpůrných programů zvýšit počet turistů přijíždějících do země. V roce 1989 byl zřízen

národní úřad turismu, od roku 2004 dochází k intenzivnímu rozvoji hotelnictví. Země se delší dobu pohybuje v první pětce nejnavštěvovanějších zemí západní Afriky.

Graf č. 8 - Vývoj počtu turistů v Burkině Faso v letech 1994-2007

Zdroj: Ouedraogo 2010

Do oblasti zavítají především turisté z Evropy a turisté z Afriky (především z okolních států a Senegalu). Co se Evropanů týče, 2/3 příjezdějících do Burkiny Faso tvoří Francouzi, z amerického kontinentu příjezdějí především turisté z USA a Kanady, z asijského kontinentu pak z Číny a Libanonu (Ouedraogo 2010). U turistů vítězí obchodní účely cest (až 56,5 % v roce 2007), výhradně na dovolenou ve stejné době přijelo 21,1 % cestujících, z rodinných důvodů 10,3 % příchozích. Mezi dalšími účely cesty se pohybují především důvody náboženské a lovecké.

Tabulka č. 26 - Původ turistů Burkiny Faso dle kontinentů

Kontinent/rok	2004	2005	2006	2007
Afrika	96 385	100 674	108 019	121 174
Evropa	99 742	113 496	123 426	126 544
Amerika	12 991	14 724	15 814	20 473
Asie	6 532	8 802	8 409	13 629
Celkem	215 650	237 696	255 668	281 820

Zdroj: Ouattara 2009

Délka pobytu se stejně jako u Beninu pohybuje mezi 3 až 4 dny a je spojována s cestováním v rámci celé západní Afriky, nikoliv pouze za účelem návštěvy Burkiny Faso. Až 60 % z celkové kapacity pokojů tvoří společná nabídka měst Ouagadougou a Bobo Dioulasso,

výhodou je rozvoj hotelových řetězců, jako jsou například Accor, Laïco, Azalaï (Ouattara 2009).

Tabulka č. 27 - Celkový počet nocí strávených turisty v Burkině Faso na základě kontinentálního původu

Kontinent/rok	2004	2005	2006	2007
Afrika	271 508	359 310	357 759	430 581
Evropa	275 849	331 218	340 047	365 889
Amerika	47 522	51 552	47 580	68 758
Asie	20 149	27 414	27 267	44 343
Celkem	615 028	769 476	773 653	909 571

Zdroj: Ouattara 2009

Potenciální rozvoj turismu je spatřován hlavně v oblasti tradičních památek, přírodních parků a rezervací. Mezi nejnavštěvovanější patří čtyři turistické regiony – střed, západ, východ a oblast Sahelu (Office National du Tourisme du Burkina 2007). V oblasti kolem Ouagadougou, které je hlavním místem obchodních cest a také významných mezinárodních festivalů, najdeme například krokodýlí jezera Bazoulé a Sabou (krokodýli jsou uctíváni – například smrt krokodýla znamená předtuchu smrti nejstaršího jedince v blízké vesnici), tradiční bydlení Kassena v Tiébélé (ozdobené malbami, které vytvářejí výhradně ženy) nebo etnografické museum Manèga (Office National du Tourisme du Burkina 2007).

V západní části země se nachází město Bobo-Dioulasso, které vyniká mnoha dochovanými mešitami a domy ve „Starém městě“, jehož čtvrti Kibidoué, Donoma a Tougouso pocházejí z 15. století. V okolí se nalézají tradiční vesnice, v nichž je možné se setkat se stylem místní architektury „bobo“. Dále stojí za zmínku Hroší jezera Bala a Kouna. Oblíbeným výletním místem jsou také vodopády Tourni a vrcholky Sindou, špičaté skály, jejichž vrcholy slouží jako kultovní místa, kam se přinášejí oběti (Office National du Tourisme du Burkina 2007).

Východ země je znám především pro národní parky a rezervace. Mezi nejdůležitější patří Národní park Arly a přírodní rezervace Pama, v nichž žijí například hroši, hyeny, buvoli, gepardi, lvi a mnoho druhů ptáků. Lov zvířat je v rezervacích zakázán, mimo ně je obvykle povolen. Oblast Sahelu je navštěvována zejména díky písečným dunám, ptačímu svatostánku Oursi, skalním malbám v Pobe Mengau a tradičním trhům v Gorom-Gorom (Office National du Tourisme du Burkina 2007). U Tuaregů a etnik Peulh a Bella je možné absolvovat komunitní turismus se zaměřením na tradiční kulturu a řemesla.

Největšími problémy v sektoru turistického ruchu zůstává v Burkině Faso, ostatně stejně jako i v okolních zemích, nedostatečná profesionalizace a kvalifikace zaměstnanců, kterých v sektoru turismu pracovalo v roce 2008 okolo 15 000 (Ouattara 2009), neexistující marketingový plán, který by odpovídal na požadavky turistů a nedostatečné poskytování informací o turisticky zajímavých místech ve formě knih či propagačních materiálů.

4.4.3 Cestovní ruch v Mali

Mali bylo pro návštěvníky zajímavou zemí už od středověku, kdy se o jeho krásách zmiňovali i tak významní cestovatelé jako Ibn Battuta či Leo Africanus. Mezi turistické skvosty patří Timbuktu, město s velmi osobitou architekturou na severu Mali, které bylo po dlouhou dobu nejvýznamnějším kulturním centrem a křižovatkou obchodních cest mezi Tuaregy, říší Songhai a arabskými státy na severu. Dále pak město Gao, v němž se nachází hrobka krále Askii Mohammeda. Jedná se o nejvýznamnějšího panovníka Songhajske říše a jeho hrobka patří k nejvýznamnějším stavebním památkám na toto období. Mezi přírodní magnety pro turistický ruch patří v severním Mali zejména hora Hombori a jezero Debo. Významnou turistickou oblastí je také region Macina s městy Djenné a Mopti, v nichž se nalézají proslulé hliněné mešity z 13. století a mnoho hliněných domů, jež odkazují na tradiční malijskou architekturu.

Tradiční architektura malijských hliněných mešit ve městě Djenné a skalní osídlení útesu Bandiagara kmenem Dogon

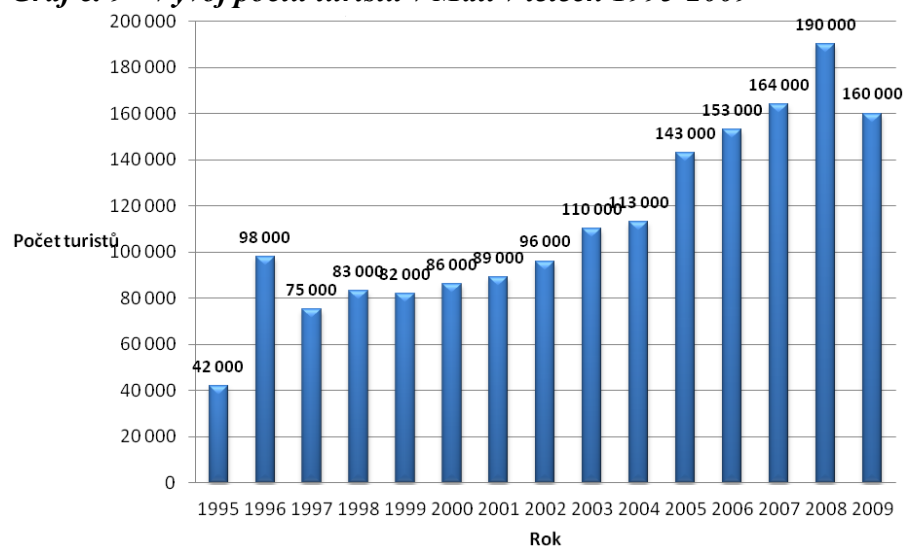

Zdroj: www.sacredsites.com a <http://www.worldheritagesite.org/sites/bandiagara.html>

Velmi zajímavou kombinaci přírodních a kulturních zajímavostí představuje pro turisty soutěska a útesy Bandiagara, v jejichž délce cca 200 km je vystavěno 700 vesnic kmene Dogonů. Jedná se o malé vesnice, z nichž stojí na strmých srázech. Kromě klasické architektury sahelských kmenů jsou k vidění rovněž ukázky tradičních řemesel a kultury.

Není proto divu, že Mali začíná být turisty navštěvováno více a více. Vzhledem k tomu, že mnoho občanů Mali má relativně jen málo informací o vlastní historii a dědictví, zahájilo Ministerstvo kultury Mali projekt "Kulturní mapa". Ten má za cíl vytvořit kulturní atlas poskytující přehled o nejvýznamnějších rysech kulturního dědictví v různých regionech Mali.

Graf č. 9 - Vývoj počtu turistů v Mali v letech 1995-2009

Zdroj: World bank 2011

5 Cestovní ruch v regionu východní Afriky

Tato kapitola je zaměřena na cestovní ruch v oblasti východní Afriky, která je druhou nejnavštěvovanější oblastí subsaharské Afriky. Mezi jednotlivými zeměmi regionu existují značné rozdíly v úrovni infrastruktury a rozvoje cestovního ruchu, proto o nich bude pojednáno na základě lokalizačních, realizačních a selektivních předpokladů. Jednotlivé faktory jsou doplněny krátkými příklady z oblastí napříč celým regionem. V kapitole se budeme věnovat také jednotlivým formám cestovního ruchu, přičemž pozornost bude věnována především fenoménu safari. Ačkoliv je region východní Afriky složený z velkého množství rozdílných zemí, bude podrobněji pojednáno pouze o dvou z nich, o Keni a Etiopii.

5.1 Lokalizační předpoklady východní Afriky

Region východní Afrika zahrnuje z pohledu cestovního ruchu státy Etiopie, Eritrea, Džibutsko, Somálsko, Uganda, Keňa, Tanzánie, Rwanda, Burundi a Seychelské a Komorské ostrovy ležící v Indickém oceánu. Státy Eritrea, Etiopie, Džibutsko a Somálsko se zahrnují také pod geografický pojem Roh Afriky. I přes mnohé limitující faktory, především ekonomickou a politickou situaci v regionu, je východní Afrika druhou nejnavštěvovanější oblastí subsaharské Afriky po Jižní Africe (Lew, Hall, Timothy 2008: 182). Určujícím geografickým prvkem v oblasti je Velká příkopová propadlina, která se táhne od Mrtvého moře až po Jezero Malawi. V regionu východní Afrika nalezneme dvě nejvyšší hory celé Afriky, Kilimandžáro vysoké 5895 m a Mount Kenya, dosahující téměř 5000 m. V celém regionu se nalézají vysoká pohoří tektonického původu, například pohoří Simien v Etiopii s nejvyšší horou Ras Dashen, vysokou 4620 m. Území střední a severní Etiopie se nachází na Etiopské vysočině, v průměrné výšce 2500 m. n. m. Z toho důvodu se oblasti také někdy říká „střecha Afriky“. V Etiopii je k vidění činná sopka Erta Ale, která je vyhledávaným turistickým cílem. Vulkanická činnost za sebou zanechala i množství kráterů, jako Ngorongoro, kde se dodnes zachovala divoká příroda.

Mount Kenya

Zdroj: foto autoři

Co se týče vodstva ve východní Africe, podél příkopové propadliny se nachází veliké množství jezer, z nichž jsou nejvýznamnější Viktoriino jezero, druhé největší jezero na světě, a Tanganika, druhé nejhlubší jezero světa. Další jezera nalezneme podél příkopové propadliny v Etiopii, například jezero Awassa, nebo Langano. V regionu také pramení řeka Nil. Modrý Nil vytéká z jezera Tana na Etiopské vysočině a další zdrojnice Nilu jsou Viktoriin Nil vytékající z Viktoriina jezera a Albertův Nil vytékající z Albertova jezera, které se pak stékají a tvoří společně Bílý Nil. Dalšími významnými vodními toky v oblasti východní Afriky jsou v Etiopii řeka Omo, v blízkosti které stále žijí etiopské přírodní národy nebo jediné somálské řeky Shabelle a Juba.

Asi 30 km po proudu Modrého Nilu od jezera Tana se nacházejí vodopády, v amharštině nazývané Tis Abay, neboli „kouřící voda“. O tomto místě podal v 17. století svědectví skotský cestovatel James Bruce, který o návštěvě vodopádů hovoří jako o nezapomenutelném zážitku. Vodopády jsou vysoké mezi 37 a 45 metry a skládají se ze čtyř samostatných proudů. Z důvodu výstavby vodní elektrárny na Modrém Nilu však zdejší vodopády nejsou tak monumentální jako v minulosti, navíc nedostatek vody působí negativně na místní ekosystém (Briggs 2009: 207).

Klimatické podmínky

Oblast východní Afriky se nachází v blízkosti rovníku, proto je zde podnebí tropické se střídáním dvou období dešťů se dvěma obdobímí sucha. První období dešťů probíhá v regionu kolem dubna, druhé, které je delší, trvá od října do listopadu. Délka trvání a přesné období se pak liší v každém místě regionu. Z důvodu klimatických změn se však období dešťů mění

nebo úplně odpadají. Pobřeží je ovlivňováno monzunovými dešti, které přivádí dešťové srážky z Indického oceánu. Oproti jiným oblastem ležícím kolem rovníku je východní Afrika studenější z důvodu vysoké nadmořské výšky. Pobřežní oblasti Východní Afriky bývají teplejší a dusnější než vnitrozemí, protože klima je zde ovlivňováno spíše větry než obdobími dešťů. Od dubna do listopadu přinášejí monzunové větry silné srážky a nejdeštivějším měsícem zde je květen (Engelhardt 2010: 6).

Oblast na západ od Ruwenzori a Etiopská vysočina mají více tropického počasí, jež je typické vysokým úhrnem srážek během celého roku v blízkosti rovníku a jedním obdobím dešťů na Etiopské vysočině trvajícím od června do září. Srážky ve východní Africe jsou ovlivňovány jevem El Niño, který zvyšuje úhrn srážek, zatímco v severních a západních částech Etiopie a v Eritreji tento jev způsobuje úbytek vody v Nilu a sucha. Níže položené oblasti Keni a oblast Velkého Somálska je extrémně suchá, srážky zde nedosahují ani 200 mm za rok. Hlavní turistickou sezónou ve východní Africe je období od prosince do března a od července do října, kdy je v oblasti období sucha, zvířata se koncentrují kolem zdrojů vody a jsou tedy lépe pozorovatelná. Leden, únor a září jsou měsíce vhodné pro horské výstupy.

S klimatem souvisí podoba krajiny ve východní Africe, jež je v oblasti velice rozmanitá, v severní Keni a Somálsku nalezneme především pouště, v Ugandě se nacházejí zvláště deštné pralesy, například v národním parku Rwenzori, kde žijí šimpanzi a gorily. Africký roh je tvořen polopouštěmi, jež jsou vhodné pro chov velbloudů. V okolí vodních zdrojů se nalézají zemědělská půda a lesní porost, oblast Keni a Tanzanie je pak pokryta především savanou, vhodnou pro pastevectví a zemědělskou produkci. Právě tyto oblasti jsou ideální pro nejrozšířenější turistickou aktivitu ve východní Africe, safari.

Biogeografické předpoklady

Vzhledem k tomu, že oblast východní Afriky je po fyzicko-geografické a klimatické stránce velice rozmanitá, je zde také velká biodiverzita. Žije zde tzv. „velká pětka“, což je označení pěti zvířat, které bylo nejobtížnější ulovit. Jsou to slon africký, lev, levhart skvrnitý, nosorožec dvourohý a buvol africký. Na celém území regionu lze nalézt různé druhy opic, paviány i guarézy. V suchých savanách žijí pak zebry, žirafy a rozličné druhy antilop. V deštných pralesích na západě můžeme pozorovat lidoopy, tedy gorily a šimpanzy. V oblasti žije také velké množství endemických živočichů, například etiopský vlček v pohoří Bale

v jižní Etiopii. Vzhledem k tomu, že území jihozápadní Ugandy a severní Rwandy je pokryto deštným pralesem, je právě tato oblast proslavená výlety za lidoopy. V Ugandě se nachází množství národních parků, avšak nejlepší národní parky k pozorování goril jsou u hranic Demokratické republiky Kongo a Rwandy. Horské gorily je možné pozorovat pouze ve dvou afrických regionech, a to v pohoří Virunga a Pralese Bwindi. Dalším zajímavým živočišným druhem, který je možné sledovat, jsou šimpanzi. V Ugandě žije šimpanz obecný, který se však dostal na seznam ohrožených druhů. Ugandská vláda ovšem přijala opatření, kdy zisky z národních parků investuje zpět pro záchranu těchto zvířat.

Národní park Masai Mara

Zdroj: foto autoři

Kulturně – historické předpoklady

Východní Afrika je pravděpodobně nejdéle osídlený region světa, což dokládají nálezy zkamenělých lidských pozůstatků v celé oblasti, například v údolí Awash v Etiopii, v Koobi Fora v Keni anebo v soutěsce Olduvai v Tanzanii. Pozůstatky Lucy, *australopithecus afarensis* starého 3,2 mil. let, byly nalezeny v roce 1974 v blízkosti Hadaru v údolí Awash v Danakilské propadlině společnou, a to americko – britsko – francouzskou expedicí. Kostra Lucy je uložena v Etiopském národním muzeu, pro návštěvníky je ale vystavena pouze replika a zrekonstruovaná podoba kostry. Etiopské národní muzeum vystavuje také další zkamenělé zbytky koster hominidů různého druhu a stáří, které byly nalezeny na území Etiopie. V Etiopii byly v roce 2000 nalezeny i zkamenělé zbytky kostry asi tříletého dítěte stejného druhu, jež bylo pojmenováno Selam a podle odhadu je ještě starší než Lucy. V oblasti Etiopské vysočiny se vyvinulo zemědělství již kolem 7000 př. n. l. Přibližně před třemi tisíci lety započali Bantuové svou migraci na východ z jižních oblastí Kamerunu, a to do méně přístupných oblastí východní Afriky, kde se neusazovala Nilo-saharská etnika. S sebou přinesli znalost

zemědělské výroby. Přestože byli Bantuové v kontaktu s ranými arabskými usedlíky na pobřeží, zachovali si své tradiční náboženství a kulturu.

V předkoloniálním období se ve východní Africe nacházely významné státy, například Království Aksum v Etiopii, které vzniklo patrně již v 6. století př. n. l. a zachovalo se přibližně do 10. století n. l. Ve 12. a 13. století vládla v Etiopii dynastie Zagwe, která po sobě zanechala skalní chrámy, z nichž nejvýznamnější je v Lalibele. Za Šalomounské dynastie, jež svůj původ odvozovala od královny ze Sáby, docházelo k bojům s muslimskými sultanáty, které se etablovaly ve východní části Etiopské vysočiny.

Oblast východní Afriky byla pod výrazným arabským a islámským vlivem, arabští obchodníci zakládali na pobřeží osady, například Pemba nebo Lamu v Keni. Významnými arabskými obchodními centry v oblasti byly také Mogadišu nebo Zanzibar. Arabské vlivy měly podíl na vytváření jedinečné svahilské kultury na africkém pobřeží Indického oceánu, tzv. svahilském pobřeží, a též jazyka, který zde sloužil jako lingua franca. Na pobřeží východní Afriky byly vytvořeny arabské městské státy, jejichž vliv však nezasahoval do vnitrozemí. Důležitost oblasti pro arabský svět dokládá fakt, že v roce 1839 bylo dokonce přeneseno hlavní město ománského sultanátu na Zanzibar. Arabská kontrola východní Afriky však neměla dostatek sil, a přestože ománská přítomnost přetrvávala na Zanzibaru a ostrově Pemba až do dosažení nezávislosti v roce 1964, oficiálně byli Arabové z Keni vytlačeni Brity a Němci v 80. letech 19. století.

Zanzibar

Zdroj: foto autoři

Příkladem arabské osady založené na pobřeží Indického oceánu ve východní Africe je Lamu v dnešní Keni. Jedná se o skupinku ostrůvků kousek od pobřeží v blízkosti somálských hranic. Lamu je považováno za centrum islámské vzdělanosti na východoafrickém pobřeží. Z toho důvodu zde proudí investice ze Saúdské Arábie. Lamu se snaží o přilákání turistického ruchu, ale je otázkou, zda by příliv turistů nezpůsobil ztrátu jedinečné atmosféry Lamu simage, starého arabského obchodního města. Přestože bylo založeno již ve 14. století, arabská přítomnost se zde datuje ve skutečnosti až do konce 19. století, kdy ománští Arabové převzali vládu nad městem. V té době však stále narůstala důležitost Zanzibaru a Mombasy, proto Lamu začalo ekonomicky upadat a jeho vývoj ustrnul. Turistickými atraktivitami ve městě Lamu je místní kamenná architektura, Muzeum Lamu, kde se nacházejí sbírky dokumentující svahilské kulturní dědictví, nebo množství mešit (Trillo 2007: 537 – 541).

Lamu

Zdroj: foto autoři

Do východní Afriky začali už od 15. století pronikat Portugalci. Vasco da Gama navštívil v roce 1498 Mombasu a pak se teprve do oblasti dostávaly další evropské mocnosti. Portugalská přítomnost ve východní Africe započala oficiálně dobytím Kilwy, ostrůvek u břehů dnešní Tanzanie, a to v roce 1505. Hlavním cílem Portugalců bylo převzít od Arabů kontrolu nad obchodem s kořením. V období vrcholného kolonialismu zde byly vytvořeny velké koloniální celky, například Britská východní Afrika, Německá východní Afrika nebo Italská východní Afrika. Jediná Etiopie odolala tlaku ze strany koloniálních mocností, Italy porazila v bitvě u Adowy v roce 1896, což je i dnes oslavováno jako národní svátek. Pozůstatkem z dob kolonialismu jsou také indické komunity, usazené po celé Východní Africe. Fort Jesus je nejzajímavější turistickou atraktivitou v keňské Mombase na pobřeží

Indického oceánu. Jedná se o pevnost, která byla vystavěna Portugalci v 16. století jako součást pobřežního opevnění, které mělo Portugalcům zajistit výsadní postavení v oblasti. V pevnosti se dnes nachází muzeum, v němž mohou návštěvníci poznat koloniální minulost oblasti, jsou tu k dispozici ukázky různých zbraní apod. Dnes je Fort Jesus jednou z památek zapsaných na seznam Světového dědictví UNESCO.

Oblast východní Afriky je nesmírně etnicky rozmanitá, nachází se tady mnoho etnických skupin, které si zachovaly původní způsob života, například kmeny v okolí řeky Omo v jižní Etiopii, z nichž nejznámější jsou Mursiové. Jejich ženy si vkládají do dolního rtu různě široké talířky, tzv. labrety. Právě etnická rozmanitost je důležitým lokalizačním faktorem ve východní Africe, návštěvy vesnic Masajů nebo Samburů bývají často součástí itinerářů cestovních kanceláří, které nabízejí zájezdy do Keni a Tanzanie. Ačkoli jsou tyto kmeny prezentovány jako tradiční, ani jim se nevyhnula globalizace a v některých případech předvádějí tradiční způsob svého života, nebo oslavy pouze pro turisty.

Zejména Masajové jsou vděčným objektem cestovního ruchu. Masajové patří mezi nilotské národy, do Keni přišli na konci 19. století ze Súdánu. Britové je v 60. letech násilně hromadně přestěhovali do národní rezervace Maasai Mara. Masajové se živí především krví a mlékem dobytka, který chovají. Pro některé představují symbol Keni a jsou známi díky své pověsti „hrdých válečníků“. Cestovní kanceláře vytvářejí jejich image jako národa, který odolal západním vlivům a stále si zachovává svou, pro návštěvníky ze západních zemí, tak přitažlivou kulturu. Návštěva masajských vesnic je vyhledávanou turistickou atraktivitou v Keni a Tanzanii, avšak jejich život je poznamenán turistickým ruchem do té míry, že již o autentickém způsobu života v masajských vesnicích hovořit nelze (Akama 2000, Parkinson Phillips, Gourlay 2006: 47 – 48, Trillo 2009: 412 – 413).

Náboženství

V regionu východní Afriky se střetávají dvě velká světová náboženství, křesťanství a islám. Zatímco například Somálsko je téměř 100 % muslimským státem, Etiopie se prezentuje jako starobylý křesťanský stát. Křesťanství zde bylo přineseno již ve 4. století a zdejší církev, Etiopská ortodoxní církev Tawahedo, je pojímána jakou součástí etiopské identity a tradice. V souvislosti s přijetím křesťanství byl v Etiopii vyvinut a používán jazyk Ge'ez, který je prapředkem dnešní amharštiny a k liturgickým účelům se používá dodnes.

Pobřeží východní Afriky je v důsledku arabského vlivu převážně islámské. Ve vnitrozemí je zastoupeno spíše křesťanství, což je připisováno koloniální minulosti oblasti. Větší komunita vyznavačů baháismu je v Keni. Přesto ve všech východoafrických zemích stále přetrvává vliv tradičních náboženství. Turismus se hojně, stejně jako kdekoli jinde na světě, pojí zejména s náboženskými svátky. Etiopská ortodoxní církev slaví v průběhu roku několik významných svátků, jež jsou vyhledávány turisty z celého světa. Jedním z nich je svátek Meskel oslavující nalezení pravého kříže. Tento svátek se slaví po celé zemi, nejkrásnější obřady jsou k vidění především v posvátných křesťanských místech Etiopie, jako je Lalibela nebo Aksum. V Addis Abebě se uvedený svátek slaví na hlavním městském náměstí, Meskel Square a počet návštěvníků každoročně dosahuje několik stovek tisíc, což dokládá jeho význam. Součástí oslav jsou náboženské zpěvy a tance, na náměstí je přinesena také schránka, ve které by měla být uložena archa úmluvy. Na konci oslav vysoký představitel Etiopské ortodoxní církve zapálí vatru a podle toho, na kterou stranu spadne, se určuje budoucnost celé země.

5.2 Realizační předpoklady východní Afriky

Infrastruktura

Země východní Afriky mají různě rozvinutou infrastrukturu. Nejrozvinutější infrastruktura je především v Keni a Tanzanii. Železniční doprava ve východní Africe nedosahuje většího významu, navíc hustota železniční sítě je v této oblasti nejřidší v celé Africe (Ranganathan, Foster: 19). Železnice bývaly budovány v koloniálním období a v důsledku toho vedou z vnitrozemí směrem na pobřeží. Ve vnitrozemí se totiž dobývaly suroviny, které bylo nutno dopravit na pobřeží. Železnice tak ve východní Africe netvoří regionální síť, navíc budování regionální sítě komplikuje rozdíl v rozchodech využívaných v různých zemích. V regionu existují pouze tři železniční trasy, které spojují více zemí, jedná se o železnici z Ugandy do Keni, dále z Etiopie do Džibuti a trasa vedoucí z Tanzanie do Zambie (Ranganathan, Foster 2011: 18 - 19). Etiopsko – džibutská železnice je však v současnosti mimo provoz a probíhá její rekonstrukce.

Co se týče silniční dopravy, tak pouze 57 % silnic ve východní Africe je zpevněných. Regionální silniční síť spojuje hlavní města oblastí a důležité přístavy. Některé země Východní Afriky investovaly do infrastruktury a rekonstrukce silnic, takže skoro všechny

regionální silnice ve Rwandě a Burundi jsou již zpevněné. Horší situace je v Etiopii, Ugandě a Tanzanii, kde je poměr zpevněných cest daleko menší (Ranganathan, Foster 2011: 18).

Regionem prochází také některé z důležitých transafrických dálnic. Jednou z nich je trasa vedoucí z čadské N'Djameny do Džibuti přes Etiopii, další je z Káhiry do Gaborone (vedoucí přes Etiopii, Keňu a Tanzanii) a poslední je trasa z Lagosu do Mombasy procházející kromě Keni také Ugandou. I tyto důležité komunikace jsou však v některých místech nezpevněné (East African Community Infrastructure 2009).

V regionu východní Afriky je významná také lodní doprava, nejdůležitějšími přístavy jsou zde keňská Mombasa a tanzanský Dar es-Salaam na pobřeží Indického oceánu a Džibuti a v Adenském zálivu. Lodní doprava je důležitá pro ostrovní státy v regionu, Seychelské ostrovy a Komory. Zároveň se zde lodní doprava využívá pro turistické účely, plavby na jachtách a výletních lodích jsou zajímavou turistickou atraktivitou.

Pro východní Afriku je z důvodu velkých vzdáleností a nekvalitních cest důležitá především letecká doprava. Nejdůležitějšími zde působícími lokálními aerolinkami jsou Ethiopian Airlines a Kenyan Airways, které spojují tuto oblast s Evropou a Asií. Nejvýznamnějšími dopravními uzly jsou Nairobi a Addis Abeba. Do zemí Východní Afriky provozují své linky i velké evropské a blízkovýchodní aerolinie, jako KLM, Lufthansa, British Airways nebo Emirates. V zemích východní Afriky jsou často využívány také regionální a hlavně vnitrostátní letecké trasy, jež spojují nejvýznamnější turistické lokality.

Mapa č. 9 - Letecké linky provozované Kenyan Airways a Ethiopian airlines

Zdroj: http://www.airlineroutemaps.com/Africa/img/Kenya_Airways.gif a <http://son.stellatravel.com.au/fileupload/files/media/971/images/Ethiopian/Internatinal%20Routemap%2007.jpg>

Turistická infrastruktura

K rozvoji cestovního ruchu je nezbytná existence odpovídající turistické infrastruktury, zvláště ubytovacích kapacit. Turistická infrastruktura se v jednotlivých zemích regionu velice odlišuje, nejrozvinutější je v tradičních destinacích, jako Keňa nebo Tanzanie. Možnosti ubytování v Keni jsou různorodé, od jednoduchých ubytoven až po luxusní hotely, možné je také stanování ve volné přírodě. Vyhledávaným typem ubytování jsou různé ekologické ubytovny a hotely. V zemi směřují investice do rozvoje různých typů ubytovacích zařízení tak, aby uspokojily i náročné návštěvníky. Evropané (především z Německa, Velké Británie, Švýcarska, Itálie, Francie a skandinávských zemí) tvoří většinovou klientelu, až 80 % obsazenosti keňských hotelů a dalších ubytovacích zařízení, návštěvníci z dalších afrických zemí pouze 7 % (Proinvest 2007b).

Tabulka č. 28 - Obsazenost hotelů v Keni v letech 2006 – 2009

Oblast	2006	2007	2008	2009
Pobřeží - pláže	3 228 800	3 768 100	1 643 700	3 011 400
Pobřeží - ostatní	108 600	153 500	118 100	152 500
Zázemí pobřeží	83 700	210 500	93 900	210 900
Nairobi-vysoký standard	946 800	1 028 400	716 200	1 164 100
Nairobi-ostatní	257 200	302 700	224 500	498 100
Centrální oblasti	300 300	388 900	255 100	347 500
Masajské území	460 900	519 800	231 800	312 800
Nyanza - severovýchod	284 100	246 600	185 400	213 200
Západ	167 600	234 400	224 600	319 000
Sever	83 700	86 300	5 700	13 300
Celkem obsazeno	5 921 700	6 939 200	3 699 000	6 242 800
Celkem k dispozici	13 003 500	14 711 600	14 233 600	17 125 300

Zdroj: http://www.tourism.go.ke/ministry.nsf/pages/download_centre

Etiopie má stále nedostatečně rozvinutou turistickou infrastrukturu, v zemi často chybí hotely odpovídajícího standardu a kapacity, především mimo hlavní město. Etiopská vláda vlastní více než třetinu všech hotelových pokojů v zemi, avšak v rámci privatizace odprodává hotely soukromým vlastníkům. Vzhledem k tomu, že je Addis Abeba politickým centrem celé Afriky, existují zde pobočky mezinárodních hotelů, například Sheraton nebo Hilton, avšak ubytovací kapacita odpovídající úrovni je i zde nedostatečná. Zahraniční investice, především

z bohatých arabských zemí, nyní směřují do rozvoje turistické infrastruktury v Addis Abebě i do turisticky atraktivních oblastí (Sisay 2009: 267 – 270). V Národním plánu na rozvoj turistického ruchu byly identifikovány následující prioritní oblasti:

1. Národní park Abjatta-Shalla Lakes – výstavba odpovídající turistické infrastruktury včetně hotelu, tábořišť a termálních koupelí
2. Awash National Park – výstavba ubytování pro turisty, kteří sem míří za pozorováním divoké zvěře
3. Národní park Semien Mountains – výstavba lodge
4. Jeskyně Sof Omar – výstavba turistické infrastruktury včetně silnice, zavedení elektřiny a výstavby hotelu s restaurací
5. Výstavba hotelů podél historické trasy na severu země – nejméně tři hotely v Bahir Daru, Lalibele a Mahalle, kde je nedostatek ubytovacích zařízení nejpálčivějším problémem (Proinvest 2007a).

Tabulka č. 29 - Turistická infrastruktura v Etiopii (2008)

Region	Počet hotelů	Počet lůžek	Počet pokojů	Nové hotely ve výstavbě	Nové pokoje
Addis Abeba	59	3056	4357	27	0
Afar	9	174	221	1	0
Amhara	46	1293	2201	6	271
Benishangul	6	122	133	0	0
Dire Dawa	10	293	400	0	0
Gambella	1	22	44	0	0
Harari	9	225	285	0	0
Oromia	136	3239	4113	4	401
SNNPRS*	53	1069	1253	3	93
Somali	11	199	245	0	0
Tigray	35	1075	1231	3	128
Celkem	375	10770	11942	44	777

Zdroj: Sisay 2009: 269, * Southern Nations, Nationalities and Peoples Regional State

Turistická infrastruktura v Burundi je ve velice špatném stavu, je zde nedostatečná ubytovací kapacita v hotelech mezinárodního standardu, problémy jsou také s dodávkami elektřiny. Pro rozvoj cestovního ruchu jsou nutné investice především do výstavby a rekonstrukce hotelů a výstavby nových turistických rezortů. Podobně limitované ubytovací kapacity jsou také v Džibuti anebo na Komorských ostrovech, kde většinu hotelů vlastní jihoafričtí investoři. V nedávné době došlo ke zlepšení turistické infrastruktury v Eritreji, byly vystavěny nové

hotely zaměřené především na vysokopříjmovou klientelu, a k rozvoji dochází také na pobřeží, které je vhodné pro potápění nebo plážovou turistiku (Proinvest 2007a). Od roku 2003, kdy byl cestovní ruch vyhlášen za jednu z priorit rwandské vlády, dochází i k rozsáhlým investicím do rozvoje turistické infrastruktury ve Rwandě, byly vystavěny nové hotely, další jsou stále ve výstavbě tak, aby odpovídaly mezinárodním standardům. Investice míří také do rozvoje turistických atraktivit, například zoologických a botanických zahrad (Proinvest 2007a).

V Tanzanii je rozsáhlá škála různých ubytovacích zařízení, od jednoduchých hotelů až po luxusní tábořiště v národních parcích, na pevninské části země lze navíc tábořit. Na Zanzibaru je nedostatek levnějších ubytovacích zařízení, rozvoj turistické infrastruktury je zaměřen především na výstavbu plážových rezortů. Ugandská vláda investuje do rozvoje turistické infrastruktury po celé zemi, v Kampale je podporována výstavba 3 – 5 hvězdičkových hotelů z důvodů business turistiky. Po celé zemi je nedostatek ubytovacích zařízení pro turisty, kteří míří do země především za účelem pozorování divokých zvířat, jako je horská gorila (Proinvest 2007a).

5.3 Selektivní předpoklady východní Afriky

V této podkapitole se budeme zabývat širším politickým, ekonomickým a společenským rámcem, který určuje rozvoj cestovního ruchu v oblasti východní Afriky. Následující tabulka shrnuje základní informace o zemích daného regionu.

Tabulka č. 30 - Základní indikátory zemí regionu (2010)

Země	Rozloha (v km²)	Počet obyvatel (v tis.)	Hustota zalidnění	Měna	HDP (v mil. US\$)	HDI (pořadí)
Džibuti	23200	889	38	Džibutský frank	2142	147
Eritrea	117600	5254	45	Eritrejská nakfa	2117	*
Etiopie	1104300	82950	75	Etiopský birr	29717	157
Somálsko	637657	9331	15	Somálský shilling	---	*
Rwanda	26338	10624	403	Rwandský frank	5627	152
Burundi	27830	8383	301	Burundský frank	1610	166
Uganda	241038	33425	139	Ugandský shilling	17010	143
Keňa	580367	40513	70	Keňský shilling	31408	128
Tanzanie	947300	44841	47	Tanzanský shilling	23056	148
Komory	2235	735	395	Komorský frank	541	140
Seychely	455	90**	---	Seychelská rupee	936	*

* neklasifikováno, ** odhad z roku 2012

Zdroje: CIA World Factbook, Human Development Report 2010, Worldbank

(<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>), World Population Prospects, UN, Department of Economic and Social Affairs(http://esa.un.org/unpd/wpp/Sorting-Tables/tab-sorting_population.htm)

Jak vyplývá z předcházející tabulky, všechny země regionu patří z hlediska HDI k zemím s nízkou mírou lidského rozvoje, navíc některé země regionu patří k nejchudším zemím světa. O regionu východní Afriky, především o zemích ležících v Africkém rohu, se často dovídáme ze sdělovacích prostředků v souvislosti s různými regionálními konflikty nebo špatnou humanitární situací. V roce 2011 zde byl dokonce zaznamenán hladomor. Region východní

Afrika je také politicky velice nestabilní oblastí, od dekolonizace zaznamenal řadu významných konfliktů, jak ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 31 - Ozbrojené konflikty od zisku nezávislosti v zemích východní Afriky

Konflikt	Délka trvání
Etiopská občanská válka	1974 – 1991
Eritrejská válka za nezávislost	1961 – 1991
Eritrejsko – etiopská válka	1998 – 2000
Válka o Ogaden	1977 – 1978
Somálská občanská válka	1991 – dodnes
Občanská válka v Burundi	1993 – 2005
Ugandsko – tanzanská válka	1978 – 1979
Ugandská guerrillová válka	1981 – 1986
Občanská válka ve Rwandě	1990 – 1993
Revoluce na Zanzibaru	1964

V zemích východní Afriky probíhaly také časté politické převraty. Například v roce 1974 se v Etiopii dostal k moci Mengistu Haile Mariam, když odstranil císaře Haile Selassie. Oblast východní Afriky je i místem častých etnických střetů, jako genocida ve Rwandě v roce 1994. V oblasti se k moci často dostávali diktátoři, z nich nejvíce prosluli svou brutalitou Idi Amin, Siad Barre, nebo již vzpomínaný Mengistu.

V Keni je dlouhodobě poměrně stabilní politická situace, ačkoli i zde se rozpoutaly násilnosti po volbách v roce 2007. Podobně klidná politická situace panuje již od zisku nezávislosti v Tanzanii, dochází zde pouze ke střetům, které jsou způsobeny unií mezi Zanzibarem a Tanganikou.

Na rozdíl od jižních oblastí Somálska, které je zmítáno již více než dvacet let trvající občanskou válkou, je v jeho severních částech, Somalilandu a Puntlandu, relativní stabilita. Přestože především Somaliland má veliký turistický potenciál, rozvoji cestovního ruchu stále brání nedostatečně rozvinutá infrastruktura.

V regionu východní Afriky hrozí také nebezpečí terorismu, který ovlivnil cestovní ruch především v roce 2002, kdy byl spáchán útok na hotel v Kikambale vlastněný Izraelci, vzdálen asi 15 km od Mombasy. V regionu východní Afriky existuje zvýšené nebezpečí pirátských útoků, které provádějí somálští piráti. V počátcích se piráti omezovali pouze na pobřežní oblasti Somálska, postupně ale zvyšovali svůj akční rádius a dnes jsou schopni operovat dokonce v blízkosti Seychelských ostrovů. Zaměřují se nejen na obchodní lodě, ale i na výletní jachty.

Závažnost situace reflektuje i Ministerstvo zahraničí ČR, které vydalo následující doporučení: *„V případě mořeplavby upozorňujeme na zvýšené riziko pirátských útoků v celé oblasti severozápadního Indického oceánu. Útoky za použití moderní techniky a výzbroje se rozšířily i na oblasti vzdálené více než 1000 námořních mil od somálského pobřeží a jsou kromě nákladních lodí zacíleny i na soukromé jachty a větší výletní lodě. Zvýšené riziko lze konstatovat v teritoriálních vodách a exkluzivních ekonomických zónách Džibutska, Jemenu, Keni, Komor, Madagaskaru, Mauritiu, Mozambiku, Seychel, Somálska, Tanzanie a zámořských departementů Francie Reunionu a Mayotte a v mezinárodních vodách celého severozápadního Indického oceánu. Posádkám lodí se v případě uskutečnění plavby doporučuje sledovat aktuální varování na stránkách ICC International Maritime Bureau (www.icc-ccs.org/home/piracy-reporting-centre) a registrovat se u Střediska námořní bezpečnosti EU NAVFOR (www.mschoa.org). V případě nutnosti proplutí ohroženými vodami se doporučuje využít některé z nabídek komerčních ozbrojených eskort/konvojů“* (MZV ČR 2012d).

Česká republika má ve východní Africe diplomatické zastoupení na úrovni velvyslanectví pouze v Etiopii, přičemž české velvyslanectví v Addis Abebě má diplomatickou působnost na všechny státy východní Afriky s výjimkou Eritreje, která spadá pod působnost velvyslanectví v egyptské Káhiře. Po zrušení českého velvyslanectví v Keni zde stále působí úřadovna zastupitelského úřadu, ta však spadá pod velvyslanectví v Addis Abebě. Pro občany České republiky platí ve všech východoafrických zemích vízová povinnost, víza lze však ve většině případů získat na letištích, nebo na vybraných hraničních přechodech při vstupu do daných zemí.

Safari ve východní Africe

Divoká příroda je jedním z hlavních turistických atraktivit regionu východní Afrika. Již od 19. století se zde pořádala lovecká safari, avšak první chráněná území byla založena až ve 40. letech 20. století (Boniface, Cooper 2009a: 428). Po dosažení nezávislosti byly v Ugandě, Keni a Tanzanii založeny rozsáhlé národní parky na ochranu tamější přírody a dnes je v Keni asi 60 chráněných území, v Tanzanii zabírají národní parky a rezervace téměř třetinu celého území (Finke 2009: 36).

Existuje mnoho podob safari; například:

- levné výlety minibusy v nejpřístupnějších národních parcích – Masai Mara, Amboseli, nebo do pobřežních rezortů; turisté pozorují především „velkou pětku“ – lev, leopard, slon, nosorožec, buvol (5 nejobtížněji ulovitelných zvířat)
- letecká safari – doprava do parku a zpět je poskytována v malých letadlech, ze kterých lze krásně pozorovat zvířata; nevýhodou takovýchto safari je však vysoká cena
- kempová safari – například v Národním parku Tsavo, s noclehy v postavených stanech
- dalšími možnostmi jsou například safari na velbloudech v odlehlých oblastech Keni, trekking a vysokohorská turistika na Mt. Kenya nebo Kilimandžáro (Boniface, Cooper 2009a: 429).

Safari ve Východní Africe může mít také negativní dopad na místní životní prostředí a na lokální komunity (nelegální lov zvířat pro kůže či slonovinu či příklad Masajů, kteří ztratili právo na chov dobytka v rezervaci Masai Mara). Východní Afrika také neznamená pouze safari. Je to oblast bohatá na přírodní, historické a kulturní turistické atraktivity. V oblasti se nachází řada míst zapsaných na Seznam dědictví UNESCO.

Tabulka č. 32 - Přírodní, historické a kulturní památky ve východní Africe zapsané v UNESCO

Simiinský národní park	Etiopie
Skalní chrámy v Lalibele	Etiopie
Fassil Ghebi v regionu Gonder	Etiopie
Aksum	Etiopie
Dolní údolí řeky Awash	Etiopie
Dolní údolí řeky Omo	Etiopie
Tiya	Etiopie
Harar Jugol, opevněné historické město	Etiopie
Kulturní krajina Konso	Etiopie
Atol Aldabra	Seychely
Národní rezervace Valée de Mai	Seychely
Národní park Jezero Turkana	Keňa
Národní park Mount Kenya	Keňa
Staré město v Lamu	Keňa
Les Sacred Mijikenda Kaya	Keňa
Fort Jesus v Mombase	Keňa
Keňský jezerní systém v Příkopové propadlině	Keňa
Chráněné území Ngorongoro	Tanzánie
Ruiny Kilwa Kisiwani a ruiny Songo Mnara	Tanzánie
Národní park Serengeti	Tanzánie
Rezervace Selous	Tanzánie
Národní park Kilimandžáro	Tanzánie
Kamenné město na Zanzibaru	Tanzánie
Skalní malby v Kondoa	Tanzánie

Udržitelný cestovní ruch

Podle Mezinárodní ekoturistické společnosti (The International Ecotourism Society) je ekoturismus „cestování odpovědné k přírodě, které zachovává přírodní prostředí a zlepšuje blahobyt lokálních komunit“ (Ties 1990). Ve východní Africe bohužel cestovní ruch způsobuje nenapravitelné ekologické škody, které jsou patrné především v národních parcích, jakými jsou Masai Mara, Samburu nebo Amboseli. Ekologická udržitelnost se týká zachování systému stability, což znamená omezení důrazu na ekosystémy klíčové v udržitelnosti globálního systému (Perrings 1991). Velkým problémem v Keni je navíc ilegální kácení lesů,

proti kterému bojuje také místní vláda, která zákonem chrání některé lesy, jež se nesmějí kácet. Přesto však stále dochází k jejich mizení, nejohroženější jsou Mau Forest v Příkopové propadlině, nebo části Mount Kenya Forest (Trillo 2006: 75 – 76). Aby byl minimalizován neblahý vliv na africké životní prostředí, vznikla řada organizací, které si právě toto kladou za cíl. Jednou z takových organizací je Ecotourism Society of Kenya. Ta pojímá ekoturismus jako „turismus založený na kultuře a přírodě, podporuje ochranu životního prostředí, respektuje lokální kultury a zahrnuje lokální komunity tak, aby byla zajištěna spravedlnost mezi všemi aktéry“. Keňská vláda vydala strategii, která stanovuje, že místní komunity musejí získat čtvrtinu zisku z turistických míst, avšak ne vždy je to dodržováno. Organizace Ecotourism Society of Kenya se proto snaží dohlížet na to, aby se komunity podílely na zisku z cestovního ruchu. Ecotourism Kenya má pět programových oblastí:

1. **aktivní pomoc komunitám:** cílem je integrovat komunity a komunitní turismus do mainstreamového cestovního ruchu v Keni
2. **utváření povědomí a sdílení informací:** aktéři udržitelného cestovního ruchu využívají různé publikace, workshopy a konference
3. **výzkum a konzultace:** s důrazem na udržitelný cestovní ruch, nejlepší praxi v turismu, management v cestovním ruchu
4. **vytváření standardů:** pomocí eko-certifikačního programu (například Eco-rating Certification, nebo Eco-Warrior Awards), publikací a školení
5. **Programy zaměřené na vedení a poradní činnost:** členům poskytuje možnost získat zkušenosti a vhled do problematiky ekoturismu přičemž tento program zahrnuje jak teoretické, tak praktické aspekty (Ecotourism Kenya 2012).

5.4 Cestovní ruch ve východní Africe ve statistických datech

Statistická data k problematice cestovního ruchu ve východní Africe jsou dostupná většinou z internetových stránek příslušných ministerstev cestovního ruchu v daných zemích. Následující tabulka poskytuje přehled institucí, vládních i nevládních, zabývajících se cestovním ruchem v jednotlivých zemích regionu východní Afriky.

Tabulka č. 33 - Přehled vládních a nevládních institucí zabývajících se cestovním ruchem v oblasti východní Afriky

Země	Vládní instituce	Další instituce
------	------------------	-----------------

Džibuti	Office Nationale de Tourisme de Djibouti http://www.visitdjibouti.dj	
Eritrea	Ministry of Tourism http://www.eritrea.be/MoT.htm	
Etiopie	Ministry of Culture and Tourism http://www.tourismethiopia.org/	
Somálsko	Ministry of Tourism and Wildlife www.motw.somaligov.net/	
Uganda	Ministry of Tourism Trade and Industry http://www.mtti.go.ug/	
Rwanda	Ministry of Commerce, Industry, Investment Promotion, Tourism & Cooperatives www.minicom.gov.rw	Rwanda Tourism www.rwandatourism.com/
Burundi	Burundi National Office of Tourism http://www.burunditourisme.com/	
Keňa	Mnistry of Tourism www.tourism.go.ke	Kenya Tourism board http://kenyatourismboard.org Experience Kenya http://www.experiencekenya.co.ke Kenya Tourism Development Cooperation http://ktdc.co.ke
Tanzánie	Ministry of National Resources and Tourism http://www.mnrt.go.tz/	
Seychely	Ministry of Tourism and Transport www.tourism.gov.sc	Seychelles Tourism Board www.seychelles.com

Největší množství turistů směřuje do Keni, Tanzánie, Ugandy a Rwandy, tedy zemí, které jsou proslaveny svým přírodním bohatstvím. Ačkoli Etiopie může turistům nabídnout zajímavé kulturní, historické i přírodní atraktivity, z důvodu nedostatečně rozvinuté infrastruktury je zde počet příjezdějících turistů menší než například v Keni nebo Tanzanii. V roce 2009 zaznamenal počet turistů příjezdějících do oblasti východní Afriky pokles, a to v důsledku globální finanční krize. Výjimkou byla pouze Keňa, kde počet příjezdějících turistů neustále roste a v roce 2009 dosáhl téměř 1,4 milionů.

Tabulka č. 34 - Počet turistů příjezdějících do zemí Východní Afriky v letech 2004 - 2009 (v tis.)

Země	2004	2007	2008	2009
------	------	------	------	------

Džibuti	26	40	53	---
Eritrea	87	81	70	79
Etiopie	184	312	330	---
Somálsko	---	---	---	---
Uganda	512	642	844	817
Rwanda	---	710	765	699
Burundi	133	---	---	---
Keňa	1199	1686	1141	1392
Tanzanie	566	692	750	714
Komory	23	15	---	---
Seychely	121	161	159	158

Zdroj: World Bank 2012

Ekonomický význam cestovního ruchu

Cestovní ruch je významným zdrojem příjmů zemí východní Afriky. Je zdrojem deviz a tvoří také významný podíl zaměstnanosti obyvatel. V následujících tabulkách bude představen význam, který má cestovní ruch pro jednotlivé země regionu východní Afrika na příkladu celkových příjmů a jejich podílů na celkových příjmech daných zemí za rok 2010. Důležité ekonomické ukazatele, jako podíl příjmů z cestovního ruchu na HDP a počet pracovních míst v cestovním ruchu za rok 2011 ve vybraných, z hlediska cestovního ruchu nejvýznamnějších zemích regionu, jsou zpracovány v následující tabulce.

Tabulka č. 35 - Vybrané ukazatele cestovního ruchu za rok 2011

Země	Celkový podíl cestovního ruchu na HDP (v mld dolarů)	Celkový podíl cestovního ruchu na HDP (v %)	Počet pracovních míst v cestovním ruchu (v tis.)	Podíl cestovního ruchu na zaměstnanosti (v %)
Etiopie	3,5	10,8	909,5	3,7
Uganda	1,7	9	225,5	3,4
Rwanda	0,5	8,4	56	2,8
Burundi	0,1	7,6	54,5	3
Keňa	4,5	13,7	313,5	4,8
Tanzanie	3,4	13,3	430,5	4,2
Komory	0,0	7,7	5,5	2,7
Seychely	0,6	60,8	11	25,8

Zdroj: WTTC 2012

Cestovní ruch tvoří významnou část příjmů zemí východní Afriky. V turisticky nejatraktivnějších zemích dosahuje podíl cestovního ruchu na HDP až 13 % (v případě Keni a Tanzanie) nebo dokonce v případě Seychell až 60 %. Sektor cestovního ruchu je také

významný, co se týče zaměstnanosti obyvatel, na Seychelách toto odvětví vytváří dokonce 25 % všech pracovních míst.

Aby země východní Afriky zvýšily příjmy z turistického ruchu a počet zahraničních návštěvníků, byly vypracovány a implementovány plány na rozvoj cestovního ruchu. Jeden z takových plánů byl vypracován v Keni. Kenya Tourist Development Corporation (KTDC) je sdružení založené v roce 1965 za účelem podpory investic do rozvoje cestovního ruchu v Keni. Po získání nezávislosti v roce 1963 právě KTDC podporovala nové investice do sektoru cestovního ruchu pomocí poskytování různých půjček a podpory zaměstnanosti v sektoru. Korporace se podle plánu Vision 2030 měla podílet na rozvoji cestovního ruchu v Keni zvýšením kapacit ubytovacích zařízení o 3000 lůžek v letech 2008 – 2012 a do roku 2030 dalším zvýšením o 65 tisíc lůžek tak, aby byly pokryty potřeby turistů přijíždějících do země. Tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí podpory investorů, rekonstrukcí existujících ubytovacích zařízení a nových investic především do 4 a 5 hvězdičkových hotelů (Kenya Tourist Development Corporation 2012).

Plán Vision 2030 je rozsáhlý vládní projekt ukotvený ve třech pilířích, ekonomickém, sociálním a politickém, jehož cílem je celkový rozvoj země. V rámci ekonomického pilíře by se měl cestovní ruch podílet na dosažení průměrného ekonomického růstu ve výši 10 %, a to každým rokem až do roku 2030. Sociální pilíř je zaměřen na celkový sociální rozvoj, čistotu životního prostředí a bezpečnost a politický pilíř je zaměřen na demokratizaci země. V rámci projektu Vision 2030 byly vypracovány dílčí plány na rozvoj cestovního ruchu v Keni. Jejich cílem bylo zařadit Keňu mezi top 10 turistických destinací. Dílčí strategií projektu bylo vytvoření tří turistických měst, Isiolo, Diani a Kilifi. První z nich, Isiolo, se nachází v blízkosti Mt.Kenya, Národního parku Meru a Národního parku Samburu, takže je to výhodná výchozí lokalita právě do těchto turisticky atraktivních míst. Kilifi je zamýšleno jako rodinný rezort zaměřený na vysokopříjmové turisty, zatímco Diani je zacíleno na kulturní cestovní ruch s cílem představit návštěvníkům jedinečné kulturní dědictví země. Keňa má veliký potenciál co se týče business a konferenčního cestovního ruchu, proto se jeden z dílčích plánů zaměřuje právě na tento sektor, který se rozvíjí nejdynamičtěji a generuje nejvíce zisků. Počítá se také s výstavbou konferenčních a kongresových center, a to především na pobřeží, protože zde se nachází většina ubytovacích zařízení.

Plány na rozvoj cestovního ruchu v Keni počítají i s využitím geotermálních pramenů, které se nacházejí podél Velké příkopové propadliny, a to pro výstavbu lázní. Kalkuluje se s tím, že návštěvníci mohou vhodně spojit návštěvu horkých pramenů s pozorováním zvěře, jež žije v jejich blízkosti. Další plány jsou zaměřeny například na rozvoj ekoturismu, výstavbu zařízení pro golf nebo rybaření. S rozvojem cestovního ruchu jsou neoddělitelně spjaty také investice do výstavby infrastruktury s důrazem především na rozvoj sítě silnic a na leteckou dopravu (Kenya Tourist Development Corporation 2012).

5.5 Turistické atraktivity ve vybraných zemích východní Afriky

5.5.1 Keňa

Jak už je popsáno výše, hlavními turistickými atraktivitami v Keni jsou tamější národní parky s možností pozorovat divokou zvěř. Pohlédneme-li na následující tabulku, nejnavštěvovanějšími národními parky a rezervacemi v Keni jsou Nairobi Safari Walk, národní parky Tsavo, Masai Mara nebo Jezero Nakuru.

Tabulka č. 36 - Počet návštěvníků národních parků a rezervací v Keni 2005 – 2009 (v tis.)

Park/Rezervace	2005	2006	2007	2008	2009
Nairobi	99,9	101,8	93,0	91,8	102,7
Nairobi Safari Walk	127,5	170,8	205,8	202,1	258,5
Animal Orphanage	257,8	227,9	264,8	284,5	450,4
Amboseli	126,2	153,2	156,4	84,7	133,0
Tsavo West	105,7	130,9	134,8	71,2	102,7
Tsavo East	180,1	223,3	237,1	110,9	203,8
Aberdare	48,3	54,5	50,4	26,2	36,7
Lake Nakuru	344,6	327,0	346,8	137,7	189,3
Masai mara	285,2	316,5	279,7	60,0	157,9
Hallers' Park	100,8	128,4	140,9	135,2	137,3
Malindi Marine	32,8	38,3	40,3	29,7	43,4
Lake Bogoria	65,7	68,7	64,9	50,8	79,5
Meru	8,9	12,6	12,8	15,9	15,2
Shimba Hills	17,3	23,7	22,5	13,5	19,4
Mount Kenya	39,5	43,8	39,6	21,7	25,0
Samburu	7,3	8,2	24,9	17,1	18,9
Kisite/ Mpunguti	59,2	66,4	59,7	28,1	40,0
Mombasa Marine	36,2	33,2	39,2	26,6	27,9
Watamu Marine	32,4	40,8	32,2	17,4	16,5
Hells Gate	35,6	61,7	91,2	80,0	87,4
Impala Sanctuary	87,9	84,3	72,2	79,8	174,6
Mount Longonot	11,5	22,6	24,7	27,8	30,8
Ostatní	22,5	25,2	29,0	21,5	34,4
Celkem	2132,9	2363,8	2462,9	1634,2	2385,3

Zdroj: http://www.tourism.go.ke/ministry.nsf/pages/download_centre

Následující tabulka shrnuje základní rysy vybraných národních parků a rezervací a hlavní atraktivity, které lze v daných chráněných územích pozorovat.

Tabulka č. 37 - Základní charakteristiky národních parků (NP) a rezervací v Keni

Národní park/Národní rezervace	Popis	Hlavní atraktivity
Amboseli NP	Malý a často navštěvovaný, vyprahlé pláně, porostlé kosodřevinami. Nachází se	Sloni, hyeny, buvolí, zebry, hroši, žirafy, antilopy Poznávací zájezdy

	v blízkosti Kilimandžára	
Lake Nakuru NP	Jezero obklopené rozmanitou vegetací	Plameňáci, pelikáni, kočkodani, paviáni, lvi, levharti, mnoho druhů ptáků
Maasai Mara NR	Nejlepší rezervace v Keni co se týče pozorování zvířat, ovšem zároveň nejvíce navštěvovaná	Migrace divokých zvířat (srpen – září), lety balonem, rozmanitá příroda včetně „velké pětky“
Meru NP	Menší počet turistů, deštný prales, mokřiny, travnaté pláně	Lvi, sloni, buvoli, žirafy, zebry, bílí nosorožci Poznávací zájezdy, rybaření
Mount Kenya NP	Deštný prales, ledovcové svahy	Slézání hor, vysokohorská vegetace; sloni, buvoli, horská vegetace
Nairobi NP	Malý park v malé vzdálenosti od Nairobi; množství divoké přírody	Žirafy, lvi, gepardi, zebry, pakoni, nosorožci
Samburu NP	Poklidný a krásný park v suché nížině na sever od Mount Kenya	Levharti, sloni, žirafy, zebry, pštrosi, gepardi, krokodýli
Tsavo East NP	Největší národní park v Keni, populární díky levnému safari s tábořením	Sloni, nosorožci, Mudanda Rock, Aruba Dam, Lugard's Falls
Tsavo West NP	Rozlehlý park v okolí rozvinuté oblasti	Lávové vyvěřeliny, Mzima Springs s možností pozorování hrochů pod hladinou, Ngulia Rhino Sanctuary, sloni, zebry, žirafy, lvi, buvoli, kudu malý

Zdroj: Trillo 2006: 70 - 71

Zajímavé turistické atraktivity v Keni lze nalézt také na pobřeží, kde leží město Mombasa, brána na keňské pobřeží Indického oceánu. Ve starém přístavu města stále kotví arabská plavidla dhow a na trzích lze zakoupit tradiční výrobky vyhledávané turisty. Na pobřeží se rozvíjejí také moderní plážové rezorty, především v Malindi, které jsou navštěvovány turisty zvláště z Německa, Itálie, Švýcarska nebo Velké Británie (Boniface, Cooper 2009a: 431).

V oblasti pobřeží Indického oceánu lze nalézt také památky svahilské kultury, například Lamu, popsané již výše, nebo ruiny města Gedi, které jsou opředeny mnoha pověstmi. Toto město bylo založeno již ve 13. století a asi před třemi sty lety bylo opuštěno. Nachází se zde mimo jiné palác a velká mešita, nálezy z Gedi uložené v muzeu pak dokládají obchodní vztahy města se zámořskými kupci (Trillo 2009: 512 – 514).

5.5.2 Etiopie

Počet návštěvníků Etiopie roste každým rokem, největší počet turistů přijíždí za účelem trávení dovolené nebo z důvodu obchodu, což dokládá následující tabulka:

Tabulka č. 38 - Počet návštěvníků podle účelu cesty v letech 2001 - 2005

Rok	Obchod	Dovolená	Transit	Konference	Návštěva příbuzných	Celkem
2001	26577	41083	17216	5361	14913	148438
2002	32752	49339	20113	10612	17779	156327
2003	36571	53315	31414	11705	19895	179910
2004	35014	56790	34129	11379	18209	184079
2005	46008	63246	49558	16385	21732	227398

Zdroj: Sisay 2009: 261

Hlavní turistické atraktivity v Etiopii lze nalézt na severu země, v tzv. historickém okruhu, který zahrnuje následující města:

Bahir Dar – město leží v severní Etiopii na břehu jezera Tana, které je proslavené díky více než dvaceti klášterům, které se nacházejí na ostrůvcích a březích jezera a jejichž stáří dosahuje přibližně sedmi set let. Podle legendy je právě v jednom z nich uložena Archa úmluvy, kterou získal syn královny ze Sáby, Menelik, od svého otce, krále Šalomouna. Z Bahir Daru lze rovněž podniknout výlet k nedalekým vodopádům na Modrém Nilu, jež jsou popsány výše.

Gondar – hlavní turistickou atraktivitou v Gonderu je Fasil Ghebbi, neboli královský areál, který byl vystavěn v 17. století. Jedná se o mohutné stavby inspirované portugalskými a indickými vlivy a obehnané vysokými kamennými zdmi. V Gonderu se nachází několik kostelů, z nichž nejvýznamnější je Debre Birhan Selassie vyzdobený nádhernými malbami. V blízkosti Gonderu mohou turisté navštívit také vesnici Wolleka, kde se seznámí s životem etiopských židů, Felašů.

Aksum – město bylo sídlem významné Aksumské říše a dnes je známé především díky stéllovému poli, které se zde nachází a připomíná jeho minulost. Největší ze stél, připisovaná králi Remhaiovi vládnoucímu ve 3. století, je rozbitá a leží na zemi. V průběhu italské

okupace Etiopie ve 30. letech 20. století byla druhá nejvyšší stéla rozřezána na tři kusy, aby mohla být přesunuta do Říma. V důsledku vyjednávání mezi etiopskou a italskou vládou však byla v roce 2005 vrácena na své původní místo.

Lalibela – nejnavštěvovanější atraktivitou v Lalibele je třináct kostelů vytesaných do skály, z nichž jsou dokonce monolity. Nejznámější je Bet Giorgis vystavěný do tvaru kříže svatým Jiřím, jak uvádí pověst.. Vzhledem k jedinečné atmosféře je toto místo vyhledáváno turisty především v období oslav náboženských svátků Etiopské ortodoxní církve (Briggs 2009).

V Etiopii existují také možnosti provozování vysokohorské turistiky. Na severu země se nachází pohoří Simien s nejvyšší horou Etiopie Ras Dashen, 4620 m vysokou a množstvím endemických druhů, například gelada, což je druh paviána. Na jihu se nalézá pohoří Bale s nejvyšší horou Tullu Demtu měřící 4377 m, k jejímuž vrcholu vede dobře sjízdná cesta. Další možností v Bale jsou několikadenní treky na náhorní plošinu Sanetti, kde lze pozorovat endemický druh etiopského vlčka. Vzhledem k tomu, že jsou vrcholky tohoto pohoří vyhlášeny Národním parkem, jediná možnost přespání je ve vlastních stanech. V nižších oblastech, v okolí vesnice Dinsho, lze podnikat výlety na koních s ubytováním v chatkách.

Tabulka č. 39 - Počet návštěvníků podle formy cestovního ruchu (v tis.)

Region	1993	2000	2005	2010
Pouze Addis Abeba	10	30	50	65
Historický okruh	9	65	100	135
Safari	4	25	40	50
Poušť	1	15	30	50
Savana	1	15	30	50
Celkem	25	150	250	350

Zdroj: Sisay 2009: 232

Turisticky zajímavá je také jižní Etiopie s hlavním turistickým cílem v údolí řeky Omo, kde doposud žijí přírodní kmeny Etiopie, například Mursiové, zmínění výše. Další turisticky atraktivní částí Etiopie jsou východní oblasti s historickým městem Harar vystavěným ve stylu blízkovýchodních mědin.

6 Cestovní ruch v regionu jižní Afriky

Region jižní Afriky bývá vymezen různě. Regionalizace OSN počítá do zemí regionu jižní Afriky pouze Jihoafrickou republiku (dále jen JAR), Lesotho, Svazijsko, Namibii a Botswanu. Regionalizace africké rozvojové banky připočítává k zemím regionu jižní Afriky také Angolu, Zambii, Malawi, Zimbabwe, Mosambik, Madagaskar a Mauricius. V této práci vycházíme z vymezení Světové turistické organizace (WTO), která do regionu jižní Afriky zařazuje devět zemí, a to: Namibii, Botswanu, JAR, Lesotho, Svazijsko, Zimbabwe, Zambii, Malawi a Mosambik (UN WTO – Yearbook of Tourism Statistics).

Mapa č. 10 - Vymezení regionu jižní Afriky

Zdroj: Travel Africa 2012

Dle této regionalizace zahrnuje region jižní Afriky plochu 4,8 mil. km² a obývá jej v současné době 116 mil. obyvatel (World bank 2011). Jedná se tedy přibližně o plochu Evropy bez Ruska, ovšem s velmi nízkým počtem obyvatel, který odpovídá pouze součtu obyvatel Francie a Itálie. Důvodů nízkého počtu obyvatel je celá řada, ale mezi ty nejpodstatnější patří existence pouštních a polopouštních krajín v Namibii, Botswaně a severní části JAR, systém tradičního venkovského osídlení v Mosambiku, Zimbabwe i Zambii a vysoká úmrtnost populace v souvislosti s rozšířeným výskytem infekčních nemocí, zejména malárie, HIV/AIDS a nemocí šířících se nekvalitními zdroji pitné vody.

Nejlidnatější zemí v regionu je JAR, v níž žije více než 50 mil. obyvatel (takřka polovina obyvatel celého regionu). Druhou nejlidnatější zemí je Mosambik s populací čítající více než 20 mil. obyvatel a následuje trojice zemí s 12 mil. obyvateli Zambie, Zimbabwe a Malawi. Vyjma malých království Lesotha a Svazijska, jejichž rozloha je jako jedné z mála zemí v celé Africe menší než rozloha ČR, uzavírají v počtu obyvatel pořadí Namibie a Botswana. Jedná se sice o plošně rozsáhlá území (10x a 8x větší než ČR), jejich počet obyvatel však dosahuje jen pětiny obyvatel naší země. Co se kvality života týče, zařadil v roce 2011 index lidského rozvoje Botswanu na 118. místo na světě, na 120 příčce ji následuje Namibie a 123. místo obsadila JAR. Ostatní země regionu dopadly výrazně hůře a umístily se v kategorii padesáti nejméně vyspělých zemí světa (Human development report 2011).

Tabulka č. 40 - Srovnání rozlohy, počtu obyvatel a stupně rozvoje u zemí v regionu jižní Afriky v roce 2010

Stát	Rozloha	Počet obyvatel	HDI
JAR	1 221 037 km ² (25)	50 586 757 (24)	0,619 (123)
Namíbie	825 418 km ² (34)	2 100 000 (140)	0,625 (120)
Mosambik	801 590 km ² (35)	21 397 000 (52)	0,322 (184)
Zambie	752 614 km ² (38)	12 135 000 (71)	0,430 (164)
Botswana	600 370 km ² (44)	1 640 115 (146)	0,633 (118)
Zimbabwe	390 580 km ² (61)	12 521 990 (68)	0,376 (173)
Malawi	118 480 km ² (98)	12 158 924 (69)	0,400 (171)
Lesotho	30 355 km ² (141)	1 867 035 (144)	0,450 (160)
Svazijsko	17 363 km ² (158)	1 173 900 (153)	0,522 (140)

Zdroj: World bank 2011 a Human development report 2011

Země jižní Afriky patří v celoafrickém průměru k těm nejnavštěvovanějším a více turistů než JAR vykazuje z afrických zemí již jen Egypt. Nejvíce turistů směřuje do jižní Afriky především díky přírodním rezervacím a národním parkům, jakými jsou Krugerův národní park v JAR, národní park Etosha v Namibii či delta Okavanga v Botswaně, do nichž směřují návštěvníci za pozorováním zvěře. Další přírodní turistické magnety představují Viktoriiny vodopády, pláže Mosambiku či Stolová hora v Kapském městě.

6.1 Podmínky a předpoklady cestovního ruchu v regionu jižní Afriky

Příroda je v celém regionu velmi rozmanitá a přechází z pouští, jakými jsou Namib a Kalahari, přes polopouště Karoo a Vysokého Veldu, travnaté savany Mpumalangy a KwaZulu-Natalu, solné pláně Makgadikgadi, deštné lesy Mount Mabu či Tsitsikammy až po mokřady Santa Lucia či Okavango. Od pobřežních nížin a centrálních plání Velkého Karoo se místy zvedají pohoří vyšší než 2000 metrů (Brandberg, Mulanje) a v Dračích horách přesahují některé vrcholy i 3000 m.

Příroda vykazuje v oblasti jižní Afriky obrovskou druhovou pestrost. Jen v oblasti Západního Kapska se nachází více než 7700 rostlinných druhů, z nichž je asi 70 % endemických, tzn., že

se nevyskytují nikde jinde na světě. Právě tato obrovská biodiverzita dala vzniknout Kapské rostlinné říši. Vyjma ní pokrývá celý svět pouze pět dalších rostlinných říší. Kapská rostlinná říše je z nich nejmenší, ale zato svou druhovou pestrostí nejbohatší, když vykazuje nejvyšší známou koncentraci rostlinných druhů (1300 druhů na 10 000 km²). Druhý v pořadí je Amazonský deštný prales s koncentrací 400 druhů na 10 000 km² (UWCs Enviro facts Guide to Fynbos).

Krom nádherné přírody však region jižní Afriky nabízí rovněž památky předkoloniální epochy, například rozvaliny Velkého Zimbabwe, Svahilskou architekturu v Inhambane či mnoho jeskyní se skalními malbami Sanů (například v Tsodilu) či velmi cennou koloniální architekturu, například. Kapské město, Lüderitz, Kolmanskop, Swakopmund, Durban, Ilha de Moçambique či Maputo. Především v JAR, Namibii a Botswaně je vybudována na africké poměry také velmi kvalitní turistická infrastruktura s širokou nabídkou ubytovacích kapacit od těch nejluxusnějších hotelů až po levné ubytování v kempech za pár dolarů. Místní cestovní kanceláře mohou nabídnout služby od jednodenních výletů až po mnohatýdenní poznávací zájezdy napříč celým kontinentem. Region jižní Afriky je díky svému klimatu a krajině také ideálním místem pro celou řadu aktivit v přírodě - od klidných a relaxačních aktivit typu návštěvy vinic v Západním Kapsku až po outdoorové a adrenalinové sporty. Není proto divu, že do zemí regionu jižní Afriky směřuje každoročně již téměř 20 milionů turistů.

Tabulka č. 41 - Počet turistů v zemích jižní Afriky v roce 2010 (v tis.)

Země	Počet turistů v roce 2010
JAR	8 074
Namíbie	984
Mosambik	2 224
Zambie	815
Botswana	2 145
Zimbabwe	2 239
Malawi	746
Lesotho	414
Svazijsko	868

Zdroj: World bank 2012

6.2 Cestovní ruch v jednotlivých zemích regionu jižní Afriky

6.2.1 Namibie

Namibie získala nezávislost až v roce 1990 a představuje tak jednu z nejmladších zemí na africkém kontinentu. Od devadesátých let 19. století do konce první světové války byla spravována Německem jako tzv. Německá Jihozápadní Afrika a od roku 1921 byla „dočasně“ spravována jako Jihozápadní Afrika nejprve Jihoafrickou unií a poté JAR. Je vklíněna mezi poušť Kalahari na východě a jihovýchodě a pobřežím Atlantiku na západě. Namibie se dělí do tří hlavních topografických oblastí. Většinu pobřeží zabírá pouštní krajina Namibu, jež do vnitrozemí přechází v aridní centrální plošinu spadající na východě a jihu při hranicích s Botswanou a JAR v poušť Kalahari. Sever a severovýchod Namibie pokrývá hustě zalesněná savana v regionech Kavango a Caprivi, jejíž největší řeky Kunene, Okavango, Chobe a Zambezi mají dostatek vody po celý rok.

Tato topografie vytváří zajímavou kombinaci jedné z největších koncentrací zvěře na naší planetě spolu s jednou z nejnižších hustot zalidnění. Šíré obzory, klid, modré nebe, červeně zbarvené písečné duny se spolu s národními parky a zachovalou německou koloniální architekturou staly v posledních letech cílem mnoha turistů. Mezi nejvýznamnější turistická místa patří bezesporu Národní park Etosha na severu země, v němž je možné spatřit zástupce tzv. „velké africké pětky“ (lev, levhart, buvol, nosorožec a slon). Jedná se o jeden z největších afrických národních parků s rozlohou větší než 20 000 km², jež se rozkládá okolo stejnojmenné solné pláně. Do parku je možné přijet vlastním vozidlem a zaplatit za povolení vjezdu na jeden i více dnů nebo přijet s organizovaným zájezdem a strávit čas ve vozidle s průvodcem. Kromě hlavního města Windhoek se jedná o jedno z mála míst se zpevněnými silnicemi, jež jsou celoročně přístupné i pro vozidla s náhonem na dvě kola. Turisté navštěvující Etoshu obvykle podnikají jednodenní výlety do pohoří Erongo, ve kterém se nalézají množství jeskyní s prehistorickými skalními malbami Sanů.

V září a říjnu bývá navštěvován tzv. „zlatý trojúhelník“ Otjiwarongo. Jedná se o území mezi Windhoekem, Outjo a Swakopmundem, který je v těchto měsících proslavený kvetoucími Jacarandami a Bouganviliemi. Velmi navštěvovaný je národní park Namib-Naukluft, jenž je v Sossusvlei domovem až 300 metrů vysokých písečných dun, pouštních plání a jedinečné

flóry a drobné fauny. Proslulý je též národní park při pobřeží Koster a americkému Grand Canyonu podobný Fish River Canyon, který je s hloubkou 550 metrů nejhlubším africkým kaňonem. Jeho délka dosahuje 160 km.

Fish river Canyon a Sossusvlei

Zdroj: vlastní produkce autorů

Vedle přírody je Namibie navštěvována i kvůli koloniální architektuře z přelomu 19. a 20. století, která je nejlépe zachovaná ve Swakopmundu, Lüderitzu a Windhoeku. Zajímavým místem k návštěvě je Kolmanskop. V období před první světovou válkou se jednalo o město, jež bylo sídlem ředitelství diamantových dolů Německé Jihozápadní Afriky. V té době bylo jedním z nejbohatších měst, jež však začalo po první světové válce upadat a od roku 1956 bylo zcela opuštěno a pohlceno pouští. Dnes slouží toto město duchů jako turistická atrakce symbolizující zašlou slávu bývalých dolů a období německé koloniální správy.

I když teploty v těchto městech většinou přesahují 30 °C, nejsou Swakopmund ani Lüderitz vhodnými přímořskými letovisky pro trávení rodinné dovolené. Studený Benguelský proud totiž nedovolí ani v nejteplejších dnech, aby teplota vody dosáhla více než 15 °C, a tak se v moři koupou jen ti nejotužilejší turisté. Odlišnou koloniální architekturu má Walvis bay, město s populací čítající 65 000 obyvatel (druhé nejlidnatější město Namibie), jež bylo dlouhou dobu místem britské a jihoafrické námořní posádky a Namibii bylo navraceno až v roce 1992.

Lüderitz a Kolmanskop

Zdroj: vlastní produkce autorů

Namibie má širokou nabídku možností ubytování v cenové relaci od kempů za 5 USD/osoba až po luxusní pětihvězdičkové hotely. Nové hotely, hostely a kempy neustále přibývají, takže v turistických místech není problém nalézt ubytování přijatelné kvality a cenové úrovně. V posledních letech nejvíce roste počet farem, které poskytují ubytování v soukromí, jež dává vhled do života komunity místních zemědělců.

K cestě do Namibie potřebují občané ČR vízum, to vydávají zastupitelské úřady Namibie v zahraničí. Častým problémem je, že vízum nelze získat na pozemních hraničních přechodech ani na letišti ve Windhoeku. Vedle hlavního města existují turistická informační centra ještě v Lüderitzu, Swakopmundu, Walvis bay a při vstupech do národních parků.

Turistický ruch je pro Namibii velmi důležitý a v posledních desíti letech se jeho podíl na tvorbě HDP zdvojnásobil. Rovněž počet přímých pracovních míst v sektoru turismu se zvýšil z 10 000 v roce 2002 na 30 000 v roce 2012, což již dnes tvoří takřka 7 % celkového počtu pracovních míst v zemi. Zahraniční turisté představují 48 % všech turistů v zemi, více než polovina tak připadá na domácí návštěvníky (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Namibia 2012).

Graf č. 10 - Poměr turistického ruchu na HDP Namíbie a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Namíbii

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Namibia 2012

S ohledem na velkou rozlohu je při cestách autem nutno vozit s sebou zásobu pohonných hmot, neboť čerpací stanice jsou pouze u hlavních silnic. Při cestách do vnitrozemí je kromě toho bezpodmínečně nutné mít s sebou dostatečnou zásobu pitné vody. Pro návštěvu pouští a písčných oblastí na pobřeží je doporučováno použít auto s pohonem všech čtyř kol. Při cestách ve večerních a nočních hodinách je třeba věnovat řízení zvýšenou pozornost, neboť se na silnici často vyskytují zvířata. Přesto, že bezpečnostní situace je lepší než v JAR, doporučuje se dbát zvýšené obezřetnosti, a to zejména při cestách do hraničních oblastí s Angolou (MZV 2012a).

Turisté vládnoucí angličtinou nemají zpravidla problém se v Namibii domluvit. Vyjma Swakopmundu, kde je slyšet němčina ve větší míře a regionu Caprivi s větším zastoupením místní jazyků, je takřka v celé Namibii převládajícím jazykem angličtina. Do roku 1990 byly úředními jazyky vedle angličtiny také němčina a afrikánština. Když se Namibie osamostatnila od Jižní Afriky, nová vláda Namibie se chtěla vyhnout obvinění z upřednostňování afrikánštiny či němčiny, proto se angličtina stala jediným úředním jazykem Namibie. Afrikánština, němčina a oshiwambo byly uznány jako regionální jazyky.

6.2.2 Botswana

Botswana nabízí turistům možnost obdivovat rozmanitou krajinu, z níž většinu (okolo 85 %) tvoří poušť Kalahari. Na sever od ní se nacházejí solné pláně Makgadikgadi, na severu Botswany jsou mokřady Okavanga s největší vnitrozemskou deltou na světě a severovýchod země pokrývá travnatá vlhčí savana. Rozlohou je Botswana srovnatelná s Keňou či Francií, počet obyvatel však dosahuje pouhých 1,6 milionů.

Botswana představuje v afrických poměrech příklad nebývalého politického a ekonomického úspěchu. Od dosažení nezávislosti v roce 1966 neprošla země žádným konfliktem, vojenským pučem či ekonomickou recesí a botswanská ekonomika rostla v posledních čtyřiceti letech nejrychleji na světě. Demokraticky zvolené vlády a dobrá správa věcí veřejných zaručily Botswaně redistribuci příjmů z těžby diamantů a vysokou míru ekonomické stability, vysoký standard vzdělání a zdravotní péče, které jsou v subsaharské Africe zcela bezkonkurenční.

Většina evropských turistů navštěvuje Botswanu v zimním období (konec května až srpna), kdy jsou dny obvykle jasné, teplé a slunné, zatímco noci jsou chladné. Důvodem je, že v tomto období jsou teploty snesitelnější pro turisty, méně často prší a zvíř se zdržuje u vodních zdrojů, což zvyšuje šanci spatřit většinu volně žijících savců. V letním období (říjen až duben) je pozorování zvířete obtížnější a deště mohou způsobit neprůjezdnost prашných a písčitých cest. Léto je také dobou nejvyšší vlhkosti, horka a dusna. Denní teploty nad 40 ° C jsou v tomto období podobně běžné tak jako v Namibii.

Směrem k turistickému ruchu vykazuje botswanská vláda dlouhodobou strategii omezení počtu návštěvníků země, zvýšení kvality služeb, ekologické udržitelnosti a tím pádem i ceny vstupů do národních parků a nákladů na ubytování. V nejnavštěvovanějších místech, jako jsou národní parky Okavango, Kalahari a Chobe je jen obtížně sehnatelné ubytování pod 300 USD za dvojlůžkový pokoj. Vzhledem k omezenému množství ubytovacích kapacit doporučuje většina turistických agentur zamluvení noclehu s předstihem až šesti měsíců před plánovanou cestou (Lonely planet Southern Africa 2010).

V roce 2010 navštívily Botswanu více než 2 miliony turistů, přičemž je patrný kontinuální nárůst zájmu o tento vnitrozemský stát. Mezi hlavní důvody pro příjezd do Botswany patří především návštěva rodinných příslušníků, následuje volný čas, transit do okolních zemí a obchod. Velmi vysoký je počet turistů ze zahraničí. Zahraniční turisté tvoří 70 % všech turistů v zemi. Seckelmann (2002) přesto poukazuje na to, že domácí cestovní ruch nevyžaduje rozsáhlé investice a mohl se stát základním prvkem sociálně a ekonomicky udržitelného regionálního rozvoje. To naznačuje, že i když vládní politika v Botswaně podporuje zahraniční investice a zahraniční cestovní ruch, měl by být větší důraz kladen rovněž na domácí cestovní ruch.

Tabulka č. 42 - Důvod příjezdu turistů do Botswany v letech 2001-2008

Rok	Dovolená	Návštěva rodiny a přátel	Obchod	Transit	Ostatní	Celkem
2001	275 613	460 157	97 618	224 467	135 544	1 193 399
2002	177 909	513 408	123 159	223 045	236 293	1 273 814
2003	231 295	498 921	105 722	232 959	337 088	1 405 985

2004	247 998	470 858	79 633	180 085	544 273	1 522 847
2005	253 812	484 178	78 475	221 780	436 176	1 474 421
2006	259 626	497 498	77 316	263 475	328 079	1 425 994
2007	324 914	853 241	118 156	300 722	138 822	1 735 855
2008	390 681	984 297	146 801	400 033	179 106	2 100 918
Podíl v roce 2008 (%)	18,6	46,9	7,0	19,0	8,5	100

Zdroj: Research & Statistics Unit Department of Tourism

Nejvíce turistů, kteří přijíždí do Botswany, pochází z Afriky, především ze Zimbabwe, JAR a Zambie. Z evropských států převládají turisté z Velké Británie, Německa, Nizozemska a Francie. Turistů ze severní Ameriky a východní Asie je výrazně méně. Obecně by se dalo říci, že turisté z afrických zemí zde přijíždějí především z důvodu návštěvy svých rodinných příslušníků, turisté z ostatních zemí tráví v Botswaně svůj volný čas a vyhledávají především návštěvu národních parků. Podobně jako v případě Namibie platí, že zahraniční turisté se nezdržují pouze v Botswaně, ale většinou berou návštěvu Botswany jako součást delší poznávací dovolené po celém regionu jižní Afriky. V Botswaně tvoří turistický ruch dlouhodobě okolo 2,5 % HDP a zaměstnává více než 3 % obyvatel. Setrvalý stav vykazuje rovněž počet pracovních míst v turistickém ruchu, který se dlouhodobě pohybuje mezi 15-20 tisíci pracovními místy (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Botswana 2012).

Graf č. 11 - Poměr turistického ruchu na HDP Botswany a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti Botswany

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Botswana 2012

Jednoznačně největší turistickou atrakcí je delta řeky Okavango, která je se svými 16 000 km² největší vnitrozemskou deltou na světě. Se svými lagunami, kanály a ostrovy nabízí výborné místo k pozorování mnoha druhů endemického ptactva, stejně jako lvů, slonů, jaguárů, antilop, které je možné pozorovat nejen pěšími výlety, ale také mnoha výlety na lodích. Střediskem regionu je asi 40 tisícové město Maun, které tvoří bránu ke klenotu Kalahari, jak bývá někdy delta Okavanga rozlévající se do širokých plání pouště Kalahari místními nazývána. Město je plné turistických agentur, které zprostředkovávají výlety nejen do delty Okavanga, ale i dalších národních parků v zemi. Deltu Okavanga navštíví ročně více než 50 000 turistů (Mbaiwa 2002).

Delta Okavanga

Zdroj: Botswana tourist office 2012

Národní park Chobe je nejstarším chráněným územím v Botswaně. Jeho ochrana započala už ve třicátých letech v období britské koloniální správy, národním parkem se stal v roce 1968. Nejlepší doba k návštěvě Chobe je během období sucha (duben až říjen), kdy se volně žijící zvěř shromažďuje kolem stálých vodních zdrojů. Během období dešťů (leden až březen) je většina přístupových cest nesjízdná a celý region vykazuje vysoký výskyt malárie a spavé

nemoci. Národní park Chobe je domovem stabilních stád slonů a buvolů, početné jsou rovněž šelmy, například lvi, divocí psi, hyeny, gepardi a levharti. Po národních parcích v Keni a Tanzanii se jedná o jeden z nejvyhledávanějších národních parků pro pozorování šelem.

Aridní oblasti Kalahari zasahují do sedmi zemí: Demokratická republika Kongo (dříve Zair), Angoly, Zambie, Namibie, Botswany, Zimbabwe a Jižní Afriky, a tvoří tak jednu z největších fyzicko-geografických oblastí celé Afriky. Jen malá část Kalahari je klasifikována jako klasická poušť, většina je spíše polopouští přecházející do suché savany. V Botswaně tvoří Kalahari většinu reliéfu s obrovskými vzdálenostmi, vzácnou dopravní infrastrukturou a shluky několika málo vesnic v blízkosti vodních zdrojů. Největším národním parkem v této oblasti je Central Kalahari Game Reserve, který je se svou plochou 52 000 km² klasifikován jako plošně nejrozsáhlejší národní park na světě. Již tisíce let je tato oblast domovem pro kočovné Sany, kteří se postupně stěhují do osad na jihu rezervace a začínají ve větší míře profitovat z kulturního turistického ruchu a nechávají se zaměstnávat jako turističtí průvodci. Na hranicích s JAR je lokalizován národní park Gemsbok, který v JAR plynule přechází v jihoafrický národní park Kalahari Gemsbok. Jedná se o jeden z osmi hraničních parků v jižní Africe, které postupně začínají podporovat turistickou mobilitu a příhraniční spolupráci mezi jednotlivými zeměmi regionu.

Botswana má ve srovnání s jinými zeměmi subsaharské Afriky velmi nízkou míru kriminality, a tak mnohem větší nebezpečí představují v Botswaně přírodní podmínky v kombinaci s nedostatkem připravenosti. Kvůli prашným cestám ve vnitrozemí, častým defektům a velkým vzdálenostem je nutností s sebou vozit množství náhradních pneumatik a zásobu jídla a vody na několik dnů. Problémem zůstává rovněž vysoký počet osob nakažených HIV/AIDS. Mnoho odhadů počtu nakažených osob řadí Botswanu na druhé místo na světě, kdy se uvádí, že s virem HIV žije více než třetina dospělé populace. Pro vstup do země jsou potřebná víza, která vydávají zahraniční velvyslanectví Botswanské republiky. Česká republika nemá v zemi zastupitelský, generální ani honorární konzulát, teritoriálně příslušným zastupitelským úřadem je úřad v Pretorii a v Kapském městě v Jihoafrické republice.

6.2.3 Jihoafrická republika

Jihoafrická republika se nachází na jižním cípu Afriky, kde se rozkládá na ploše více než 1,2 mil. km² a populace již přesahuje 50 mil. obyvatel. Ze tří stran je lemována téměř třemi tisíci

kilometry pobřeží Atlantického a Indického oceánu, na severu hraničí s Namibií, Botswanou, Zimbabwe a na severovýchodě pak s Mosambikem a Svazijskem. Uvnitř jejího území se nachází samostatné království Lesotho.

Díky své velké rozloze má JAR velmi rozmanité přírodní podmínky. Na západě území se rozkládá poušť Kalahari, která velkou měrou sahá také do sousední Namibie, Botswany a dalších států. Ve střední části státu se rozkládá náhorní plošina Vysoký Veld. V oblasti Západního Kapska převládá středomořské klima, které je charakteristické svými horkými, suchými léty, přičemž zimy přinášejí podobně jako v jižní Evropě chladnější a deštivější počasí. Dračí hory významným způsobem ovlivňují klima Jižní Afriky, oddělují vlhčí pobřeží a suché vnitrozemí způsobené srážkovým stínem hor. Svě jméno dostaly podle špičatých vrcholů připomínajících dračí hřbet. Dračí hory dosahují výšky až 3500 m a také zde se nachází několik národních parků, z nichž nejvíce navštěvovaný je Royal Natal National park. Najdeme tu četné vodopády včetně nejvyššího afrického vodopádu Tugela (výška 948 m, šířka 15 m) nacházejícím se na stejnojmenné řece.

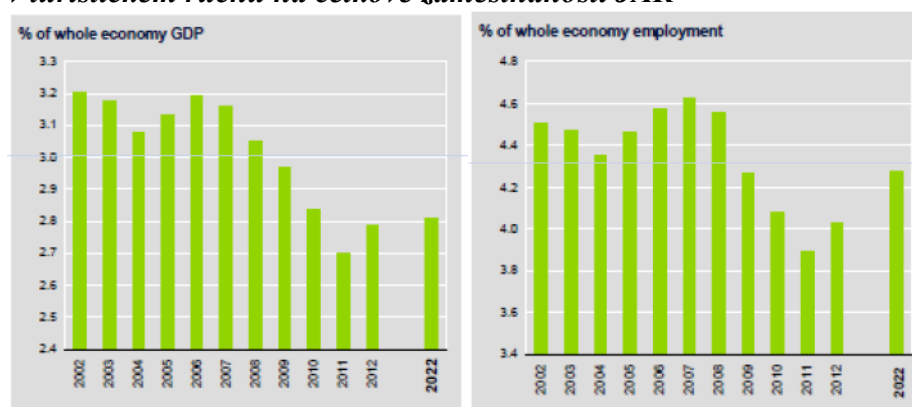
Dešťové srážky narůstají od západu na východ. Teplý Mosambický proud způsobuje vyšší průměrné teploty například v Durbanu, naopak západní pobřeží je ochlazováno studeným Benguelským proudem. Na severozápadě území nepřekračují roční srážky zpravidla 200 mm za rok, zato na východě Veldu ročně spadne 500 až 900 mm srážek, někdy dokonce až 2000 mm.

Svým ekonomickým potenciálem se JAR výrazně odlišuje od ostatních zemí kontinentu. Je ekonomicky nejvýznamnější zemí Afriky (ačkoliv se na tvorbě celosvětového HDP podílí pouze 0,5 %) a její význam v rámci afrického kontinentu je zřejmý z toho, že na ni připadá 23 % kontinentálního HDP a 21,2 % afrického exportu, přestože zaujímá pouze 4 % plochy a tvoří 6 % populace kontinentu. V JAR se vyrobí víc než 50 % celkové energie kontinentu a připadá na ni téměř 60 % všech telefonních linek a cca 50 % internetových připojení. Také rozsah infrastruktury (železnice, silnice, přeprava zboží přes jihoafrické přístavy a letiště) mnohonásobně překračuje africký průměr. Infrastruktura se však vyznačuje nestejnou hustotou a úrovní v jednotlivých částech země. JAR je demokratickou zemí, dobře přístupnou, její návštěva za turistickým nebo tranzitním účelem v délce trvání do 90 dní není pro české občany komplikována vízovou povinností (MZV 2012b).

Jihoafrická republika je velmi různorodá země z hlediska podnebí, kultury, turistických aktivit i infrastruktury, a tak dokáže splnit přání širokého spektra turistů - od těch preferujících ekoturistiku, přes milovníky přírody či kulturních památek, až k těm, kteří vyhledávají adrenalinové sporty. S ukončením apartheidu se země turistům více otevřela a cestovní ruch se stal jedním z nejrychleji rostoucích odvětví. Jednou z preferovaných oblastí rozvoje je tzv. obchodní turismus. JAR se snaží získat image země, jejíž mírné klima, krásná příroda a vybudována turistická infrastruktura představují ideální místo pro pořádání mezinárodních kongresů a konferencí. Země má více než tisíc konferenčních a výstavních míst nabízejících nepřeberné množství volnočasových aktivit.

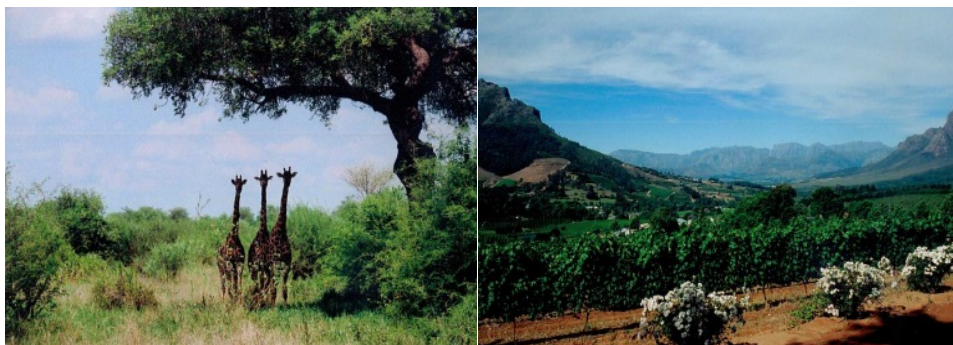
Dle statistik jihoafrického ministerstva pro cestovní ruch už přijíždí do JAR za pracovními důvody 35 % všech turistů, což v roce 2010 představovalo takřka tři miliony osob (Statistics South Africa, Tourism 2010). V souvislosti s finanční krizí navštívilo JAR v letech 2009-2011 méně turistů než v předcházejících letech, což se projevilo i v nižších příjmech z turistického ruchu a nižším podílu turismu na HDP, jehož poměr poklesl v roce 2011 až na dlouholeté minimum 2,7 %. I přes tento pokles však turistický ruch zaměstnává v Jihoafrické republice neuvěřitelných 500 000 lidí (World Travel & Tourism Council – Economic Impact South Africa 2012).

Graf č. 12 - Poměr turistického ruchu na HDP JAR a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti JAR

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact South Africa 2012

Krugerův národní park a vinice ve Stellenboschi

Zdroj: vlastní produkce autorů

Na území Jihoafrické republiky se nachází téměř 600 chráněných území, z toho 21 národních parků, mezi nimi i Krugerův národní park, který je nejstarší v Africe a dnes také jeden z nejnavštěvovanějších. K dalším významným parkům patří například národní park Santa Lucia lákající turisty na ekosystém mokřadů, národní park Tsitsikamma s nejjihněji položeným deštným pralesem v Africe či národní park Namaqua, jež je proslulý kvetoucími koberci květin. Právě výlety do národních parků a na safari s poznáním přírodních krás a možností fotografování bývají důvodem, proč turisté Jihoafrickou republiku navštěvují. Mezi další aktivity spjaté s přírodními atraktivitami země patří vysokohorská turistika, především v Dračích horách.

S přírodními podmínkami Jihoafrické republiky, konkrétně s vhodným podnebím, vynikajícím dostatečným slunečním svitem a půdou, je rovněž spojeno víno. Jižní Afrika patří svou výrobou vína na 9. místo na světě co se množství týče (3 % světové produkce) a také jeho kvalita neustále roste. Téměř tři čtvrtiny jihoafrických vinic jsou mladší 10 let, z čehož jasně vyplývá, že se jedná o boom posledních let. Tradici vinařství započali holanďtí kolonizátoři již v 17. století, konkrétně v oblasti Constantia. Dnes se většina vinic nachází v okolí Kapského města. Typickou jihoafrickou odrudou je Pinotage, který je pěstován v oblasti Stellenbosch. Mezi další hlavní pěstované odrůdy patří například Chardonnay, Merlot, Shiraz či Pinot Noir. Mimo vývoz těží JAR také ze stále módnější vinařské turistiky, od roku 2009 je dokonce vinařská oblast Kapsko zařazená na čekací listinu kulturních památek UNESCO (Platošová 2012).

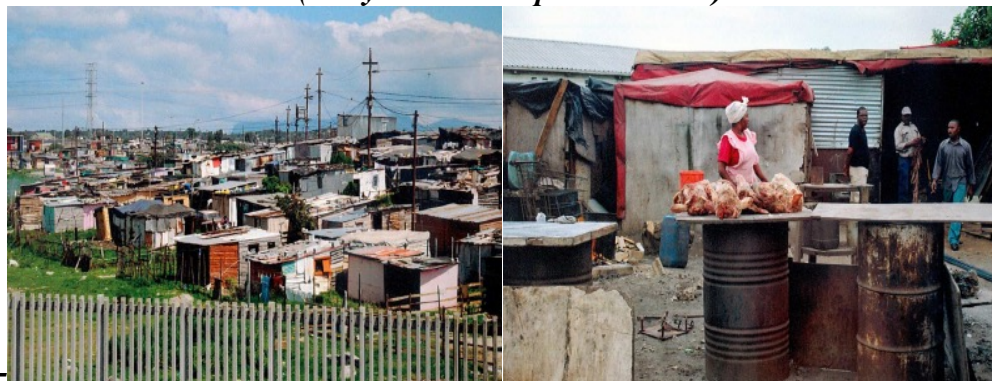
Simons town a Bo-Kaap

Zdroj: vlastní produkce autorů

Mezi turistická lákadla patří Kapské město. A to nejen pro známou Stolovou horu s botanickou zahradou Kirstenbosch a národním parkem s nádhernými výhledy na město, blízkost mysu Dobré naděje, ale také pro multikulturní atmosféru ve městě s koloniální i moderní architekturou. Vedle čtvrti Simons town se zachovalou Viktoriánskou architekturou mohou turisté obdivovat také čtvrť Bo-Kaap s pestrobarevnými nízkými domky malajských přistěhovalců či podniknout výlet do Langy, Nyangy a dalších černošských ghett v blízkosti centra Kapského města. Právě ghettoturismus je nyní velmi na vzestupu a seznamuje návštěvníky nejen s historií apartheidu, ale i současným životem obyvatel afrických slumů a černošskou kulturou, čímž napomáhá rozvoji těchto periferních oblastí (Binns, Nel 2002: 239). Obdobné aktivity je možné podniknout rovněž v Sowetu, legendárním černošském “townshipu” v Johannesburgu.

Ghettoturismus v JAR (Khayelitsha u Kapského města)

Zdroj: vlastní produkce autora

Kapské město a Johannesburg tvoří bránu pro turisty přilétající do celého regionu jižní Afriky. Je to dáno zejména levnějšími tarify leteckých společností do těchto dvou měst. Problematickou zůstává úroveň hromadné dopravy, kdy se z letiště nelze do centra měst dostat jinak než taxi službou, jež bývá mnohdy dražší než cena vnitrostátní letenky.

Problémem pro rozvoj turistického ruchu je také vysoká míra kriminality, a to zejména ve větších městech. Proto se nedoporučuje procházet se na osamělých místech a v centrech měst v podvečerních a večerních hodinách, kdy se turisté stávají častým cílem loupežných přepadení. Mimo krádeže vykazuje Jihoafrická republika rovněž nejvyšší počet znásilnění na světě. V této souvislosti je potřeba zmínit značný počet obyvatel nakažených pohlavními chorobami, především virem HIV. Je jím nakaženo okolo 5,7 mil. lidí, více než v kterékoli jiné zemi na světě. Navzdory současnému pozitivnímu marketingu cestovního ruchu existuje v Jihoafrické republice obava, že pokud osobní bezpečnost a bezpečnost turistů nebudou v brzké době koordinovaně řešeny, bude cestovní ruch v Jižní Africe nepříznivě ovlivněn právě bezpečnostní situací v zemi (Ferreira 1999).

Co se týče veřejné dopravy, tak ta se na rozdíl od české značně liší. Autobusové linky ve velkých městech nejsou jako prostředek dopravy turistům doporučovány. Z dálkových autobusových linek se doporučuje využívat pouze ty, jenž jsou provozovány renomovanou firmou (Greyhound, Intercap a TransLux). Používání příměstské vlakové dopravy je považováno za velmi nebezpečné zejména ve večerních a podvečerních hodinách, nedoporučuje se používat ani běžné vlakové linky. Za bezpečné se považují luxusní vlaky (Blue Train, Rovos Rail) spojující velká města, kde se však cena jízdenky pohybuje až v řádu mnoha tisíců korun.

6.2.4 Lesotho

Lesotho je malá a velmi hornatá země uhnízděná ve středu Jihoafrické republiky. Ve srovnání s pulzujícím životem jihoafrických velkoměst na pobřeží Indického oceánu nabízejí plně Lesotha únik z modernity a návrat k poklidu tradičního života. V zemi je možné obdivovat nejen nádherné horské scenérie, ale také tradiční řemesla obyvatel hrdých na svou původní kulturu. Do Lesotha je poměrně snadné dostat se z JAR. Přes průsmyk Sani vede asfaltová silnice, která je sjízdná po většinu roku (vyjma občasných sněhových kalamit) a běžně půjčená osobní vozidla ji bez problému projedou. Do většiny míst je možné dostat se i veřejnou dopravou. Vzhledem k malé rozloze Lesotha je velmi oblíbená také pěší turistika a výlety na basutských ponících.

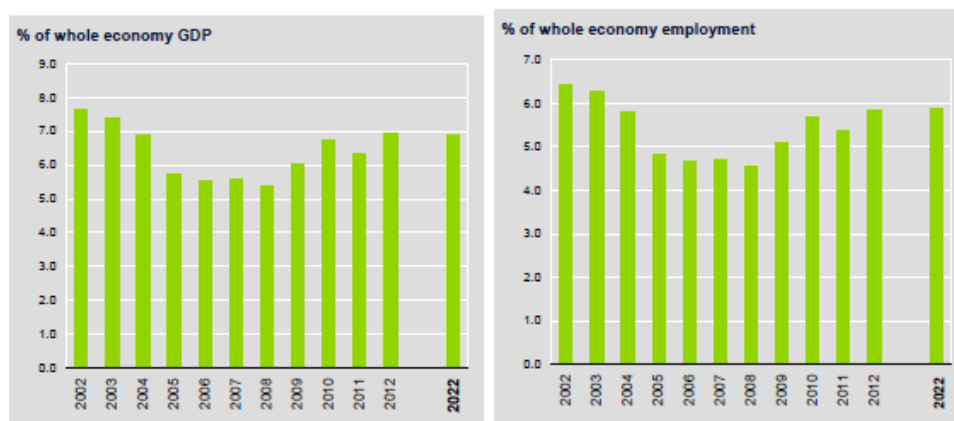
Nejlépeším obdobím pro návštěvu Lesotha je jaro a podzim. V létě (listopad - březen) jsou takřka na každodenním pořádku odpolední bouřky se silným deštěm, v zimě (červen - září) je

klima výrazně sušší, ale vzhledem k vyšším nadmořským výškám dosti mrazivé a se spoustou sněhu. Lesotho je politicky stabilní a poměrně bezpečnou zemí. Ekonomicky se však řadí mezi chudší země v regionu. Vzhledem k nedostatku nerostných surovin docházelo v průběhu 20. století k masivní pracovní migraci a 72 % mužů pracovalo v Jižní Africe nebo ji navštívilo za účelem hledání práce (Wentzel 2001: 171). Koncem devadesátých let došlo v JAR k restrukturalizaci těžebního průmyslu a v mnoha dolech byla utlumena těžba a proběhla mechanizace, což vyústilo v masivní propouštění. V současné době dosahuje nezaměstnanost v Lesothu 45 % a je vyšší než nezaměstnanost v okolních zemích. Naději pro ekonomické oživení představují v Lesothu Dohody o hospodářském partnerství (EPAs), jež podepsalo Lesotho s EU v roce 2007, a které by měly vést k vytvoření zóny volného obchodu, jež by měla pomoci oživit místní podnikatelský sektor.

Celé Lesotho leží v nadmořské výšce nad 1000 m n. m., což z něj činí zemi s celosvětově nejvýše položeným nejnižším bodem. Nejvyšší vrcholy Dračích hor se nacházejí na východě země, kde nadmořská výška mnoha vrcholů překračuje 3000 m. Kvůli vysokohorskému reliéfu se v Lesothu nenachází národní parky nabízející safari, jak je tomu zvykem ve všech ostatních zemích v regionu. Z národních parků je nejnavštěvovanější Sehlabathebe, jehož louky s alpskou vegetací, jezera, bažiny a ostré skalní útvary v nádherné divočině jsou oblíbeným místem pro pěší turistiku. Méně navštěvované parky nabízející podobné, jen hůře přístupné výhledy, jsou Bokong a Ts'ehlanyane. Velmi oblíbeným místem pro návštěvu je Teyateyaneng, který je vzdálen od hlavního města Maseru asi 45 minut jízdy autobusem. Stal se centrem tradičních řemesel i umění a turisté zde s oblibou nakupují suvenýry.

Maseru nabízí široký rozsah ubytování. Většina ostatních měst má malé hotely, které přežily ještě od protektorátních dní, v posledních letech vznikají nové chaty a B&B. V národních parcích a horských rezervacích bývá nejčastější kempování. Úředním jazykem v Lesothu je angličtina. Vláda Lesotha si uvědomuje, že nejvíce turistů přijíždí na krátkodobý pobyt během své dovolené v JAR, proto nedělá turistům žádné překážky při vstupu a zařízení víza je formalita, která bývá velmi rychle vyřešena na každém hraničním přechodu. Vzhledem k nízké výkonnosti místní ekonomiky se cestovní ruch podílí na HDP Lesotha 7 % a zaměstnává přibližně 31 000 lidí, což tvoří přibližně 6 % nabídky pracovních příležitostí. Zahraniční turisté představují jen 13 % všech turistů v Lesothu (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Lesotho 2012).

Graf č. 13 - Poměr turistického ruchu na HDP Lesotha a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Lesothu

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Lesotho 2012

6.2.5 Svazijsko

Svazijsko se rozkládá na hranicích mezi Mosambikem a Jihoafrickou republikou. Svazijské království je jednou z nejmenších zemí v Africe. Co chybí zemi ve velikosti, vynahrazuje Svazijsko turistům díky své bohaté kultuře, kulturnímu dědictví, uvolněné atmosféře a nízké míře rasové nenávisti. Svazijsko představuje jednu z posledních tří přežívajících monarchií v Africe. Návštěvníci přijíždějí povětšinou za kombinací tichých přírodních rezervací, adrenalinovým sportů a živých tradic a řemesel.

Vynikající dopravní systém umožňuje velmi snadnou dostupnost Svazijska i dopravu uvnitř této země. Ubytování zahrnuje slušnou síť ubytoven pro rodiny s dětmi, hotelů, chat i kempů v přírodních rezervacích. Mnoho cestovatelů projíždí Svazijskem při své cestě mezi Krugerovým parkem a Mosambikem. Svazijsko bývá navštěvováno celoročně, ačkoliv letní období (prosinec - duben) nabízí méně příhodné klima s teplotami přes 40 ° C, častými dešti a nebezpečím nákazy malárií.

Vedle vysoké nezaměstnanosti představuje obrovský problém Svazijska také nákaza HIV/AIDS, se kterou dnes žije třetina dospělé populace země a kriminalita je podobná úrovni v JAR.

Turistická místa ve Svazijsku odrážejí geografickou a kulturní rozmanitost této země. Nejvíce navštěvované je údolí Ezulwini v blízkosti hlavního města Mbabane, jež představuje 18 km

dlouhé údolí plné obchodů s tradiční keramikou, šperky a uměním. Národní park Hlane na východě země byl dříve uzavřenou oblastí, která sloužila lovu zvěře zdejšímu králi a vládě, dnes se jedná o hojně navštěvovaný park s vysokou koncentrací zejména nosorožců a lvů, který nabízí procházky přírodou s průvodcem či vyjížděky otevřeným safari vozem. Přírodní rezervace Malolotja je oblíbeným místem pro horskou turistiku. Řeka Usutu je populární mezi milovníky raftingu.

Cestovní ruch se podílí na HDP Svazijska méně než 2 %, což je nejméně ze zemí regionu jižní Afriky. Rovněž v počtu pracovních příležitostí nabízí odvětví cestovního ruchu práci pouze pro 6000 osob, což tvoří jen okolo 1,5 % nabídky pracovních příležitostí. Zahraniční turisté představují 20 % všech turistů ve Svazijsku (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Swaziland 2012).

Graf č. 14 - Poměr turistického ruchu na HDP Svazijska a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti ve Svazijsku

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Swaziland 2012

6.2.6 Zimbabwe

Zimbabwe je jednou z mála zemí subsaharské Afriky, která dlouhodobě plní titulky světových médií a dokonce se s články o Zimbabwe setkáme i v českých novinách. Nejčastěji zmiňovanými faktory posledních let byla hyperinflace, ekonomický kolaps, epidemie cholery, zfalšované volby, po nichž vytvořil dlouholetý prezident Robert Mugabe vládu národní jednoty se svým hlavním oponentem Morganem Tsvangiraiem, dále snižující se životní úroveň obyvatelstva, časté výpadky elektřiny ve městech atd. Před programem zemědělských reforem a zabíráním půdy bělošským farmářům bylo Zimbabwe jednou z nejnavštěvovanějších turistických destinací v celé Africe. Nicméně, politické otřesy a

následné hospodářské krize v posledním desetiletí poškodily atraktivitu země jako turistické destinace a počet přijíždějících turistů drasticky poklesl v souvislosti s faktem, že země začala být vnímána jako nebezpečná (Mkono 2010). To vytváří pro potenciální návštěvníky země pochmurnou a skličující atmosféru. Existuje celá řada objektivních i těch méně objektivních důvodů, proč média šíří negativní obraz Zimbabwe. Nicméně pokud přijede člověk do Zimbabwe jako turista, zažije zcela jiný obraz země, než jaký je vytvářen za hranicemi této země. Zimbabwe zůstává jednou z nejkrásnějších zemí Afriky, navíc s velmi přátelskými lidmi, v porovnání s JAR a Svazijskem s výrazně nižší kriminalitou a momentálně v poměru ke svému potenciálu představuje Zimbabwe dosti málo navštěvovanou a levnou zemi. Dnes se v Zimbabwe používá zejména americký dolar, jihoafrický rand a botswanská pula. Tím byla zastavena hrozivá hyperinflace v řádech miliard procent za rok, nicméně pro turisty se tímto opatřením ceny od roku 2009 zvedly. Úředním jazykem v Zimbabwe je angličtina. Používá se ve vládě, na úřadech i při obchodních jednáních, přesto je mateřským jazykem pro necelé 2 % populace. Většina obyvatel Zimbabwe používá šonštinu jako mateřský jazyk (hlavně na severu a východě) nebo ndebelštinu (ve středu a na západě). Anglicky však všichni rozumí.

Klima je po celý rok turisticky příznivé, byť v letním období (listopad - duben) více prší. Většina turistů navštěvuje Zimbabwe v zimním období, kdy menší úhrny srážek vysušují vodní zdroje, a divoká zvěř se stahuje k napajedlům, kde je pro turisty snáze pozorovatelná. Plochou je Zimbabwe přibližně pětikrát větší než ČR. Většina území se nachází na veldu v nadmořské výšce 900 - 1700 m n. m. Nízký hřeben táhnoucí se od severovýchodu k jihozápadu rozděluje celou zemi na rozvodí řek Zambezi a Limpopo. Severozápad se vyznačuje vlhčí savanou posetou lesy a skalnatými kopci. Horký a suchý veld jižního Zimbabwe se svažuje postupně k řece Limpopo a v krajině ubývá vlhkosti i vzrostlých stromů. Východní oblast při hranicích s Mosambikem je hornatá a nachází se tam i nejvyšší vrchol Zimbabwe, 2592 m vysoká Nyangani.

Většina národních parků v Zimbabwe je zapsána nebo usiluje o zapsání do Světového dědictví UNESCO. V Zimbabwe je zákonem chráněno téměř 20 % z celkové plochy země. Každý z národních parků Zimbabwe má svou specifickou atrakci. Hwange National Park je dobře známý pro své obrovské množství volně žijících živočichů (100 druhů savců a 400 druhů ptáků) a je jedním z míst největších stád slonů v Africe. Národní park Matobo má bizarní a ohromující krajinu kruhových balvanů a dlouho byl považován za centrum duchovní moci a síly v Zimbabwe. Národní park Chimanimani má svěží a bujnou vegetaci v horské krajině a

Mana Pools National Park láká na pěší túry za zvířaty nebo pádlování přímo kolem nich v kánoi po řece Zambezi. Ceny za vstup do národního parku se pohybují mezi 5-20 USD na den, což je až desetkrát méně než cena za povolení ke vstupu do nejznámějších afrických parků, například Serengeti, Ngoro-Ngoro či Krugerův park. Kvůli nedostatku návštěvníků se však potýkají národní parky v Zimbabwe s klesajícím počtem zaměstnanců parků, kteří tak mají problém chránit zvěř před pytláky. Zejména počty nosorožců pomalu klesají. Rovněž ceny ubytování jsou v zimbabwských parcích nižší než těch v JAR, Botswaně či Namibii.

Výjimku v tomto ohledu představuje jednoznačně největší turistická atrakce v Zimbabwe, Viktoriiny vodopády. Jedná se o nejširší vodopády na světě, jeden ze sedmi přírodních divů světa, přírodní památku zapsanou na Seznam světového dědictví UNESCO a hlavní reklamní tahák návštěvy celého regionu jižní Afriky. Není to jen jeden milion litrů vody, která na podzim spadne za sekundu dolů do 108 metrů hluboké soutěsky Zambezi, co dělá Viktoriiny vodopády tak úžasnými, je to celý přirozený kontext, ve kterém jsou vodopády lokalizovány. V roce 1905 byl navíc Cecilem Rhodesem dostavěn úsek transafrické železnice přes řeku Zambezi, který dává cestujícím příležitost dostat se do těsné blízkosti vodopádů.

Viktoriiny vodopády

Zdroj: Vic Falls 2011

Velmi navštěvovaným místem je také přehrada Kariba. S rozlohou 5000 km² a více než 180 miliardami tun vody se jedná o třetí největší umělou vodní plochu na světě. Přehrada byla vybudována v šedesátých letech jako významná hydroelektrárna. Kromě tohoto účelu se stala lokalitou mnoha přírodních rezervací a centrem vodních sportů pro domácí i zahraniční klientelu.

Z kulturních památek lákají turisty nejvíce rozvaliny Velkého Zimbabwe, jež bylo v 11. století bohatým a mocným státem, obchodujícím s obchodníky ze Svahilského pobřeží se zlatem a slonovinou výměnou za sklo, porcelán a tkaniny z Asie. Město bylo obydleno 10 000

- 20 000 obyvateli a jednalo se o největší středověké město v subsaharské Africe. Nicméně kvůli přelidnění, politické roztržitosti a častým vzpourám jeho moc od konce 14. století postupně upadala, až byla v 15. století nahrazena mocí království Monomotapa. Při příchodu portugalských misionářů v 16. století bylo již město zcela opuštěno.

Přehrada Kariba a Velké Zimbabwe

Zdroj: Zimbabwe tourist destinations

Ačkoliv je cestovní ruch v regresi, podílí se na celkovém HDP Zimbabwe téměř 6 % a přímo zaměstnává přibližně 45 000 lidí, což tvoří přibližně 4 % nabídky pracovních příležitostí. Dvě třetiny turistů v Zimbabwe tvoří zahraniční turisté (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Zimbabwe 2012).

Graf č. 15 - Poměr turistického ruchu na HDP Zimbabwe a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Zimbabwe

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Zimbabwe 2012

6.2.7 Zambie

Zambie, největší vnitrozemský stát v subsaharské Africe, se rozkládá na ploše přibližně desetkrát větší než ČR. Většinu území tvoří málo osídlená náhorní plošina v nadmořské výšce

900 až 1500 metrů, která je rozčleněna na menší celky mnoha říčními toky, při nichž je koncentrace lidských sídel výrazně vyšší. Nejvyšší místo se nachází v pohoří Manfinga Hills a dosahuje výšky 2329 m n. m. Nejnížší bod země leží na řece Zambezi na hranicích s Mosambikem ve výšce 329 m n. m. Na území Zambie zasahuje z Tanzanie a Demokratické republiky Konga (dále DRC) také několik jezer, z nichž největší jsou Tanganjika a Mweru. Na území Zambie jsou rozsáhlé bažiny, především v okolí jezer Mweru a Bangweulu a v povodí řeky Zambezi.

Vyšší nadmořská výška vytváří v Zambii příjemné klima. Existují zde tři různá roční období. Období sucha (od poloviny dubna do srpna) je chladnějším obdobím, kdy teploty dosahují průměrných hodnot 15 - 20° C, přičemž vyšší teploty jsou na severu země a nižší na jihu. V teplém suchém období (od září do poloviny listopadu), dosahují teploty na jihu 23° C na severu 27° C. V tomto období přijíždí do Zambie turisté zejména za pozorování zvěře v národních parcích. Období dešťů (od poloviny listopadu do poloviny dubna) vytváří kvůli horší sjízdnosti cest dopravní komplikace při cestách zejména na sever země. Celoroční srážkové úhrny se pohybují od 700 mm na jihu po 1500 mm na severu.

V Zambii, coby bývalé britské kolonii Severní Rhodesie, je úředním jazykem angličtina a dalších šest místních bantuských jazyků, z nichž jsou nejrozšířenější nyanja, bemba, tonga a lozi. Díky špatné turistické infrastruktuře, nekvalitním komunikacím (jen čtvrtina silnic je asfaltových), dlouhým vzdálenostem mezi největšími městy a turistickými cíli a jen omezeným dopravním značením, je nezávislé cestování po Zambii náročné. Velký dopravní i ekonomický význam tak leží hlavně na železnici Tazara a Tamzam, které spojují Zambii s tanzanským největším přístavem Dar-es-Salaamem. Tyto nedostatky v turistické infrastruktuře jsou kompenzovány krásou přírody s nedotčenými miombovými lesy, říčními nivami meandrujících řek, vodopády a nespočtem obrovských přírodních rezervací s velkou koncentrací a druhovou rozmanitostí volně žijících živočichů.

Velmi křehký ekosystém místních savan je ohrožen plošným kácením místních lesů a pytláctvím, proto přistupuje zambijská vláda v posledních desíti letech k rozšiřování chráněných přírodních rezervací, v nichž se snaží udržet si druhovou rozmanitost zambijské fauny. Chráněná území dnes tvoří již třetinu území Zambie, což je nejvíce v celé subsaharské Africe (Fernandez, Richardson, Tschirley, Tembo 2009). Z nich jsou nejvíce navštěvovány národní park jižní Luangwa, jeden z druhově nejrozmanitějších národních parků na

kontinentu, a plošně rozsáhlý národní park Kafue, který nabízí klasické africké safari na území o rozloze větší než Švýcarsko. Většina národních parků je otevřena celoročně, ovšem v období dešťů se mění v obtížně přístupné mokřady.

Mezi další turistická lákadla patří na hranicích se Zimbabwe už výše zmíněné Viktoriiny vodopády a vodní nádrž Kariba. Dlouhou dobu přijíždělo k Viktoriiným vodopádům více turistů ze strany Zimbabwe. Politická nestabilita a ekonomické problémy však v posledních letech vedou k nárůstu návštěvnosti z území Zambie, která začala více využívat svého potenciálu a kromě vyhlídkových letů zařadila do nabídky cestovních kanceláří řadu adrenalinových sportů, například bunjee jumping, slaňování či rafting.

Národní parky Luangwa a Kafue

Zdroj: Zambia ministry of tourism 2011

Vedle přírodních zajímavostí se mnoho turistů z celého světa sjíždí do Zambie také za kulturními svátky, z nichž hraje prim Kuomboka, jeden z posledních velkých místních festivalů v regionu jižní Afriky. Je to každoroční oslava kmene Lozi, lidé za zpěvů a tanců doprovázejí své kmenové autority ze sídla Lealui do výše položené Limulungy. Festival je velmi živý a není proto divu, že se stal v posledních letech cílem mnoha afrických i evropských návštěvníků. Koná se každoročně na přelomu března a dubna. Na severu Zambie probíhá v srpnu několikadenní festival Ukusefya pa Ng'wena, který je bembskou oslavou vítězství nad lidem Ngoni a slaví se hudbou a tancem už od roku 1830.

V Zambii, stejně jako i v okolních zemích regionu, existuje na africké poměry poměrně široká nabídka možností ubytování od levnějších hotelů, hostelů a kempů až po luxusní rezidence v turisticky atraktivních destinacích. Platí, že ceny v Lusace a Livingstonu u Viktoriiných vodopádů jsou až o polovinu vyšší než v ostatních destinacích. Velký boom zažívá v posledních letech ekoturismus, kdy se v národních parcích turisté ubytovávají v tzv. "bush kempech", které tvoří organickou součást místního ekosystému.

Všichni zahraniční turisté potřebují pro vstup do Zambie vízum, které je udělováno na počkání na všech hraničních přechodech, a to za 50 USD. Turistický ruch může těžit také z poměrně klidné a stabilní politické situace v Zambii a stabilního ekonomického růstu, přesto do země proudí mnohem méně turistů, než jaký potenciál Zambie díky svým přírodním podmínkám má. Kriminalita v zemi je na africké poměry poměrně nízká, místní ministerstvo turismu však příliš nedoporučuje cizincům navštěvovat oblast při hranicích s DRC, kde došlo v posledních letech k několika únosům západních turistů.

Díky malému počtu příjezdících turistů se cestovní ruch podílí na celkovém HDP Zambie pouhými 2 % a přímo zaměstnává pouhých 23 000 lidí, což tvoří přibližně pouhé 1,5 % nabídky pracovních příležitostí. Zahraniční turisté tvoří v Zambii pouhých 23 % (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Zambia 2012).

Graf č. 16 - Poměr turistického ruchu na HDP Zambii a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Zambii

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Zambia 2012

6.2.8 Malawi

Se svou délkou 900 km ve směru sever-jih a 80 - 150 km na ose východ-západ, představuje Malawi v afrických poměrech velmi malou zemi. Populace však dnes dosahuje již téměř 13 milionů, což znamená, že je Malawi jednou z nejhustěji zalidněných zemí afrického kontinentu, a také jednou z nejchudších zemí světa. Tato země má jediné období dešťů (od listopadu do dubna), kdy denní teploty dosahují průměrně 26° C a téměř každý den prší. Právě vysoké úhrny srážek v tomto období znamenají, že silniční komunikace jsou hůře sjízdné, a tak většina turistů přijíždí do Malawi v období sucha. To zde trvá od dubna do října.

Od severu k jihu prochází zemí Velká příkopová propadlina, v níž leží jezero Malawi, které tvoří asi 20 % plochy celé země. Z jižního konce jezera vytéká řeka Shire, ta se vlévá na jihu do Zambezi. Západně od Velké příkopové propadliny se krajina zvedá do 900 - 1200 m vysoké náhorní plošiny. Na severu má pohoří Nyika až 2600 metrů. Tato oblast byla zapsána do Světového fondu ochrany přírody díky formaci miombových lesů. Na jihu země je oblíbeným místem k návštěvě pohoří Mulanje, které je protkáno hustou sítí řek, vodopádů a pěších stezek.

V porovnání s národními parky v sousední Tanzanii a Zambii či plážemi a turistickými letovisky v Mosambiku, stojí z pohledu turistického ruchu Malawi na vedlejší koleji zájmu, a tak se o něm na mezinárodní scéně hovoří především v souvislosti s vysokým procentem HIV pozitivní populace a vysokých statistických hodnotách v míře chudoby. Je to škoda, protože Malawi může turistům nabídnout potápění, relax či jízdu na kajaku na jezeře Malawi, třetím největším jezeře Velké příkopové propadliny. Zdejší průzračná voda a nedotčené pláže v kombinaci s příjemnou atmosférou malých rybářských vesnic a zalesněných kopců vedly v posledních letech k vybudování ekologicky šetrných plážových komplexů chat a malých hotelů. V jezeře je více než 700 druhů ryb, což je více než v jakémkoliv jiném jezeře na světě. Většina z nich je z rodu cichlid, z nichž více než 95 % představuje endemity. Ryby z jezera Malawi tvoří 15 % celosvětové druhové biodiversity sladkovodních ryb (Environmental Affairs Department 2006). Jezero je hnízdištěm pro 600 druhů ptáků a pro svou obrovskou druhovou rozmanitost je tak jezero Malawi hojně navštěvováno přírodovědci.

Turistický ruch na pobřeží jezera Malawi

Zdroj: State bureau for tourism in Malawi

A turistické zajímavosti nekončí jen u jezera Malawi. Národní park Liwonde je známý pro svá stáda slonů, antilop a žiraf a představuje dobré místo k pozorování hrochů a krokodýlů. Krásnou přírodou se mohou pochlubit také národní parky Nyika a Kasungu. Přesto se safari v národních parcích a rezervacích v Malawi nemůže rovnat počtem ani druhovou rozmanitostí

národním parkům v okolních zemích. Klid a příjemná atmosféra však přesto mohou turisty oslovit.

Odlišný druh turistiky nabízí pohoří Mulanje v jižní části země, které má západu k východu 30 km a od severu k jihu 25 km. Jeho nejvyšší hora Sapitwa (3002 m) je nejvyšším bodem nejen v Malawi, ale vyjma Dračích hor, rovněž v celém regionu jižní Afriky. Husté lesy a výhledy do široké krajiny ve výše položených oblastech vytvářejí alternativu k dovolené u jezera Malawi či návštěvě národních parků.

Pohoří Mulanje

Zdroj: State bureau for tourism in Malawi

V téměř každém městě je možnost získat základní ubytování ve vládou budovaných motorestech, a to za velmi nízké ceny v rozmezí 2-8 USD. V národních parcích a podél pobřeží jezera Malawi existuje široká nabídka kempů, chat a hotelů v cenách od 3 do 400 USD. Pro stávající počet turistů je ubytování více než dostatek a není potřeba objednávat si nocleh v předstihu.

Malawi bylo jednou z nejbezpečnějších zemí na světě pro nezávislé cestovatele, a byť v posledních letech kriminalita pomalu narůstá, stále se jedná o nejbezpečnější zemi v regionu. Hlavní způsob, jak se dostat do Malawi, je po zemi ze Zambie, Mosambiku nebo Tanzanie. Mnoho turistů připlouvá také na lodích z Mosambiku či letecky z okolních afrických zemí. Podobně jako v případě Zambie, ani v Malawi dosud neexistují přímé lety mezi Lilongwe a Evropou či severní Amerikou. A tak nejjednodušším způsobem, jak se dostat do Malawi letecky z Evropy, je přestoupit na vnitrokontinentální let na některém z afrických leteckých uzlů (Nairobi, Johannesburg, Kapské město či Addis Abeba).

Díky malému počtu příjezdějících turistů se cestovní ruch podílí na celkovém HDP méně než 3 %, díky vybudované plážové infrastruktuře však přímo zaměstnává 80 000 lidí, což tvoří přibližně 2,5 % nabídky pracovních příležitostí. Zahraniční turisté tvoří v Malawi pouhých 14 % (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Malawi 2012).

Graf č. 17 - Poměr turistického ruchu na HDP Malawi a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Malawi

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Malawi 2012

6.2.9 Mosambik

Mosambik se rozkládá na ploše desetkrát větší než ČR a sousedí na severu s Tanzanií, na severozápadě s Malawi a Zambií, na západě se Zimbabwe, na jihu se Svazijskem a Jihoafrickou republikou. Celý východ země leží při Indickém oceánu, jenž lemuje mosambické pobřeží v délce 2500 km. Zhruba v polovině jej rozděluje delta Zambezi, která vytváří dvě zcela rozdílné topografické oblasti. Severně od řeky Zambezi se úzká pobřežní nížina zvedá směrem do vnitrozemí v nízkou náhorní plošinu, ze které vystupují při hranicích s Malawi a Zimbabwe vysočiny. Jižně od řeky Zambezi jsou nížiny širší. V jižní části Mosambiku je moře mělké s písčítým dnem a častými bažinami s mangrovovými porosty. Severní část Mosambiku má více korálových útesů, písčitých pláží a ostrovů.

Klima v Mosambiku je tropické. Průměrné roční teploty se pohybují v rozmezí mezi 24 a 27 °C. Období dešťů nastává v letní sezóně (prosinec – duben), ale srážky se objevují i jindy v průběhu roku. Jedná se však převážně o krátké tropické deště, po nichž se zase brzy vyčásí, takže turisté přijíždějí do Mosambiku také v tomto období. Na rozdíl od všech ostatních zemí v regionu, je Mosambik jedinou zemí, kde křesťané netvoří drtivou většinu obyvatel. S 35 % obyvatel jsou sice nejpočetnější skupinou, 30 % však představují rovněž muslimové a

přibližně 30 % připadá na příslušníky tradičních afrických náboženství. V zemi nepanují žádné náboženské rozkoly a díky dlouhému soužití všech skupin panuje viditelná náboženská tolerance. Totéž se dá říci i o rasové situaci, kde se turisté takřka nesetkají s rasismem mezi bělochy, asiaty, míšenci a černochy.

Mosambik není vhodnou destinací k safari. V porovnání se sousední JAR nebo Tanzanií se zde nevyskytují v takové míře velcí savci. Počty slonů, nosorožců, buvolů, zeber a žiraf byly zdecimovány v průběhu dlouhé občanské války, která skončila teprve před dvaceti lety. Počet volně žijících živočichů v současné době sice stoupá, nicméně obtížná dopravní dostupnost těchto míst, hustější vegetace i málo vybudovaná turistická infrastruktura vedou k výrazně menšímu zájmu turistů o tento v okolních zemích nejvyhledávanější sektor turistického ruchu. Výjimku tvoří znovu otevřený národní park Limpopo a zřízení otevřených hranic s Jižní Afrikou v Krugerově parku, který se tak stal dalším parkem, jenž se rozkládá na území více států.

Většina turistů přijíždí či přilétá do Mosambiku z JAR. Vstupní branou jim tak je Maputo (dříve Laurenço Marques). Ačkoliv se jedná o více než milionové hlavní město, vládne v něm klidná a přátelská atmosféra. Ta vynikne o to více, když sem člověk přijíždí z hektického a nebezpečného Johannesburgu. Středomořská koloniální architektura, široké třídy lemované Bouganviliemi a Jacarandou, nábřežními kavárnami, rybím trhem i řadou muzeí a galerií vybízejí turisty ke krátkému setrvání v Maputu.

Mosambik je v celém regionu proslulý pro krásu svého pobřeží, kde mohou turisté odpočívat po náročném poznávacím programu. Na rozdíl od všech okolních zemí s britskou koloniální minulostí, odráží moderní tvář Mosambiku jedinečnou fúzi afrických, arabských, indických a portugalských vlivů.

Prvním zastavením většiny turistů při cestě na sever bývá Inhambane, jež je jedním z nejstarších a nejzajímavějších měst v Mosambiku. Již dlouho před příchodem Portugalců se jednalo o významný přístav na Svahilském pobřeží, kde arabští kupci na svých plachetnicích (dhow) plavící se podél pobřeží směňovali látky, šperky a potraviny za slonovinu a otroky. Dnes se jedná o klidné maloměsto s tradiční svahilskou architekturou, mešitami a úzkými uličkami v orientálním stylu. V těsném zázemí Inhambane se nalézá Tofo, jež se díky malým hostelům a hotelům, kráse moře, široké nabídce vodních sportů, potápění k obřím býložravým

žralokům velrybům a snadné dostupnosti z Maputa stalo v posledních desíti letech nejnavštěvovanějším plážovým letoviskem v Mosambiku.

Inhambane a Tofo

Zdroj: Vlastní produkce autorů

Velmi oblíbeným místem (byť už z Maputa značně vzdáleným) je souostroví Bazaruto, jež je proslavené svými korálovými útesy, potápěním a ubytováním v chatách z palmového listí. Turisté milující historii a mající více času si většinou nenechají ujít návštěvu ostrovů na severu Mosambiku. Ilha de Moçambique je jednou z nejvíce fascinujících destinací v celém regionu. Jedná se o památku zapsanou na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Ostrov byl již ve středověku významným centrem obchodu s vazbami na Madagaskar, Persii, Omán a města Svahilského pobřeží. Vasco da Gama zde přistál v roce 1498 a o deset let později zde vznikla významná portugalská osada, ze které se brzy stalo hlavní město portugalské východní Afriky. Své postavení si Ilha de Moçambique udržel až do dvacátých let dvacátého století, kdy se hlavním městem stalo Maputo. Kaple Nossa Senhora de Baluarte postavená v roce 1522 je nejstarší stojící koloniální stavbou na jih od rovníku. Pevnost sv. Sebastião je nejstarší koloniální pevností v subsaharské Africe a na ostrově se nachází množství dochovaných domů ze 17. a 18. století.

Dalším významným městem pro turistický ruch v Mosambiku je Ibo. Jednalo se o muslimskou obchodní stanici a od příchodu Portugalců hlavní přístav pro obchod s otroky na jihu Svahilského pobřeží. Dnes jde o městečko s širokými ulicemi, jež lemují zchátralé vily a drobné domy pokryté mech.

Ilha de Moçambique a Ibo

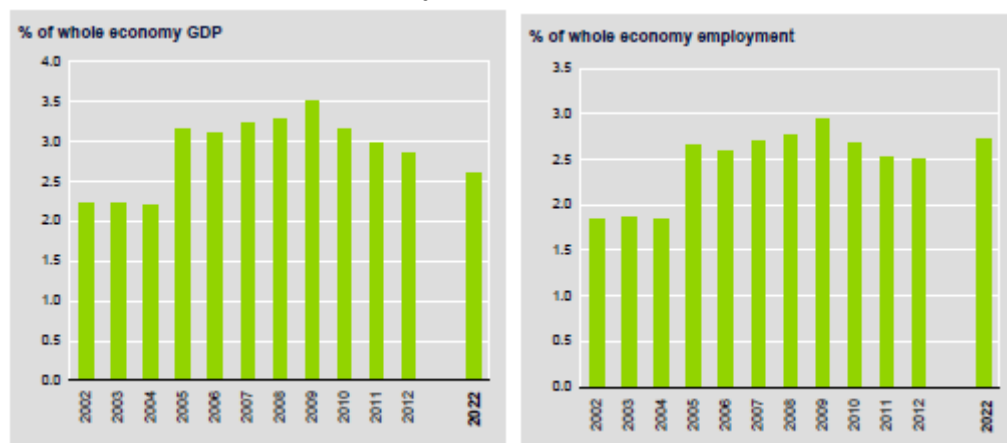

Zdroj: Moçambique agência de turismo

Jižní Mosambik nabízí dostatek ubytování ve všech cenových kategoriích. Čím více se turisté pohybují na sever, tím více ubývá levného ubytování a cena se ještě více zvyšuje na ostrovech na severu. Podobné je to se silniční sítí. Jižní Mosambik má už v současné době vybudovanou přímořskou dálnici mezi Maputem a Vilankulo. Dále na sever jsou cesty povětšinou nezpevněné, takže v období dešťů je dosažení severních měst, jako jsou Nampula či Nacala, po zemi velmi komplikované a zdlouhavé. Lépe je proto využít některých z pravidelných letů mezi Maputem a Beirou či Maputem a Nampulou.

Cestovní ruch se přímo podílí na HDP Mosambiku méně než 3 %. Celkem nabízí toto odvětví 240 000 pracovních míst, což tvoří okolo 2,5 % nabídky pracovních příležitostí. Zahraniční turisté představují 40 % všech turistů v Mosambiku (World Travel & Tourism Council – Economic Impact Mozambique 2012).

Graf č. 18 - Poměr turistického ruchu na HDP Mosambiku a poměr obyvatel zaměstnaných v turistickém ruchu na celkové zaměstnanosti v Mosambiku

Zdroj: World Travel & Tourism Council –Economic Impact Mozambique 2012

Závěr

V předešlém textu jsme se snažili seznámit Vás blíže s problematikou cestovního ruchu v oblastech, které se ne zcela běžně s touto formou trávení volného času spojují. Jak jsme však ukázali, Afrika a Blízký východ nabízí obrovský potenciál, jenž doposud není plně využit. Zejména jsme se pokusili vyzdvihnout nejen tradiční formy turismu a jeho masovou podobu, ale upozorňovat zejména na možné alternativní formy, odlišná místa, kde by bylo možno jednak turistický ruch rozvíjet, ale také případně návštěvníky zavést. Také jsme poukazovali na určitá úskalí, na která může rozvoj cestovního ruchu v regionu narážet, či jej mohou určitým způsobem limitovat.

U každé z oblastí jsme se zmínili o fyzicko-geografických charakteristikách a také o kultuře, politické a ekonomické situaci, či upozornili na některá specifika. V žádném případě jsme neměli v úmyslu taxativně vymezovat regiony podle daných specifik a podávat tak vševysvětlující hodnocení regionu. Ani jsme se nepokoušeli text koncipovat jako turistického průvodce, kterých na českém i světovém knižním trhu naleznete bezpočet. Naopak, všechny popsané lokality Vám pouze pomohou vytvořit si vlastní představu o regionu a možná Vám také mohou pomoci, pokud se v oblasti cestovního ruchu rozhodnete na daný region zaměřovat. Předpokládáme, že pokud byste se na region chtěli orientovat detailněji, budete potřebovat detailnější studie v oblasti fyzicko-geografické, klimatologické, biogeografické a rovněž v oblastech kultury, společnosti, ekonomiky a politiky. Nepostradatelným pomocníkem jsou také studie seznamující s teoretickým a konceptuálním vymezením cestovního ruchu či pojednání o určitých formách a typech cestovního ruchu, jež vám mohou napomoci vytvořit si komplexní obraz o světě, kde téměř jakékoliv místo má potenciál být zajímavým místem pro trávení volného času či pro poznání „jak to na to světě chodí“.

Literatura

- Actog(2010):La Guinée : Le tourisme. Dostupné z: <http://actog.org/LaGuinee/Tourisme.htm>
- Akama, J. (2000): The Creation of the Maasai Image and Tourism Development in Kenya. In Akama, J., Sterry, P. *Cultural Tourism in Africa: Strategies for the New Millenium*. Proceedings of the ATLAS Africa International Conference. Mombasa: Kenya.
- Auzias, D., Labourdette, J.P.(2010):*Tchad 2011/2012*. 3. vydání. Paris: Petit Fute. Dostupné z:http://books.google.cz/books?id=EGLydjKGM2YC&pg=PA222&dq=Tchad+guide&hl=cs&ei=3JDJTe2GOoqsgbBveTKBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CEcQ6AEwAw#v=onepage&q=Tchad%20guide&f=false
- Averbode (2010):Burkina Faso. Dostupné z: www.averbode.be/Images/MicroSites/.../DESTIN3_ES2146_Burkina.pdf
- Barnett, T.(2004):*The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-First Century*. New York: G. P. Putnam's Sons.
- Benintourisme(2008):Benin, terre mystère.Dostupné z: <http://benintourisme.com>
- Bigio,A.G., Licciardi, G. (2010):Urban Rehabilitation of Medinas. The World Bank Experience in the Middle East and North Africa. Urban development Series Knowledge Papers No 9. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTURBANDEVELOPMENT/Resources/336387-1169585750379/UDS9_Medina.pdf
- Binns, T. Nel, E. (2002): Tourism as a local development strategy in South Africa. The Geographical Journal 168 (3), 235-247.
- Boniface, B.G., Cooper, C. (2009a):*Worldwide destinations: the geography of travel and tourism*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Boniface, B.G., Cooper, C. (2009b):*Worldwide destinations casebook: the geography of travel and tourism*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Briggs, P. (2009): *Ethiopia*. The Bradt Travel Guide.
- Butler, J. (1993):*Bodies that matter: on the discursive limits of, sex*". New York: Routledge.

- Capelli, K., Evans, B.(2012):Exploding Lakes in West Africa. USGS. Dostupné z:
http://www.usgs.gov/blogs/features/usgs_top_story/exploding-lakes-in-west-africa
- Central bank of Egypt(2011):*Economic Review*51 (3). Dostupné z:
<http://public.cbe.org.eg/NR/rdonlyres/1B53FECA-A9EF-4D40-BE9B-337A7E29AE78/1224/EconomicVol51No3En.pdf>
- Cityzeum(2011):Les lieux touristiques au Bénin. Dostupné z:
<http://www.cityzeum.com/tourisme/a-voir-a-faire/benin/1>
- CK BlueStyle (2012): Egypt- země faraonů. Dostupné z: <http://www.blue-style.cz/egypt/zeme-faraonu>
- Department of tourism and commerce marketing (2012):Background.Dostupné z:
<http://www.dubaitourism.ae/en/about/background>
- Doby My, J.E.G.(2007):Le développement du tourisme durable au Tchad.Dostupné z:
www.pointafrigue.com/infos/pdf/tourisme_durable_au_Tchad.pdf
- East African Community infrastructure (2009). Dostupné z: <http://www.infrastructure.eac.int/>
- Ecotourism Kenya(2012):Linking communities, tourism and conservation. Dostupné z:
<http://www.ecotourismkenya.org/index.php>
- Engelhardt, M. (2010):*Keňa, Tanzánie, Zanzibar*. Praha: Jan Vašut.
- Environmental Affairs Department (2006): National Biodiversity strategy and action plan. Lilongve. Dostupné z: <http://www.cbd.int/doc/world/mw/mw-nbsap-01-en.pdf>
- Fernandez, A. et al. (2009): Wildlife Conservation in Zambia: Impacts on Rural Household Welfare.Food security research project, working paper No. 41. Dostupné z:
<http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/55053/2/wp41.pdf>
- Ferreira, S.L.A. (1999): Crime: A threat to tourism in South Africa. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment* 1 (3), 313-324.
- Finke, J. (2006):*Tanzánie*. London: The Rough Guides.

- Freedom House(2011): Map of Freedom: Middle East and North Africa. Dostupné z <http://www.freedomhouse.org/regions/middle-east-and-north-africa>
- Gregory, D. (2005): Performing Cairo: Orientalism and the city of the Arabian Nights. In Nezar, A., Bierman, I. and Rabbat, N. *Making Cairo medieval*. Oxford: Lexington Books, s. 69-94.
- Halliday, F. (2007): Yemen Murder Arabia Felix. Dostupné z: http://www.opendemocracy.net/gloablisation/global_politics/yemen_murder_arabia_felix
- Hulec, O. (1997): *Dějiny Jižní Afriky*. Praha: Lidové noviny.
- Human Development Report(2011): *Sustainability and Equity: A Better Future for All*. UNDP. Dostupné z: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/corporate/HDR/2011%20Global%20HDR/English/HDR_2011_EN_Complete.pdf
- Huntington, S. (2001): *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.
- Kaplan, R. (1994): The coming anarchy: how scarcity, crime, overpopulation and disease are threatening the social fabric of our planet. *Atlantic Monthly*: 44–74.
- Kenya tourist development corporation (2012): KTDC financing ingenuity. Dostupné z: <http://www.ktdc.co.ke>
- Lew, A.A., Hall, C.M., Timothy, D.J. (2008): *World Geography of Travel and Tourism. A Regional Approach*. Oxford: Elsevier.
- Lonely planet(2010): *Southern Africa Travel Guide*. 5th edition, London: Lonely Planet.
- Mbaiwa, J. E. (2002): The socio-economic and environmental impacts of tourism development in the Okavango delta, Botswana: A baseline study. Maun: Harry Oppenheimer Okavango Research Centre.
- Mkono, M. (2010): The Future of Tourism in Zimbabwe: Towards Sustainability? *Tourism Analysis* 15 (3), 387-391.

- MZV ČR (2012a): Namibie: specifika, bezpečnostní situace, doporučení turistům. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/namibie/cestovani/other.html
- MZV ČR (2012b): JAR – stručná ekonomická situace. Dostupné z: http://www.mzv.cz/pretoria/cz/obchod_a_ekonomika/jar_strucna_ekonomicka_situace/index.html
- MZV ČR (2012c): Egypt: doporučení k cestám. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/aktualni_doporuceni_a_varovani/egypt_doporuceni_k_cestam.html
- MZV ČR (2012d): Keňa: specifika, bezpečnostní situace, doporučení k cestám. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/kena/cestovani/other.html
- Notech Mag (2011): Le Bénin, nouvelle destination touristique d'Afrique de l'Ouest. Dostupné z: <http://tourisme-benin.notech-mag.com/index.php/tourisme-benin/office-tourisme-benin>
- Novák, O. (2008): *Analýza a hodnocení vývoje světového cestovního ruchu (geografické a ekonomické aspekty)*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Office National du Tourisme du Burkina(2007): Burkina Faso : Une autre facette de l'Afrique. Dostupné z: <http://www.zedcom.bf/annonces/ontb/ontb.htm>
- Outtara, I. (2009): Note de présentation du secteur du tourisme du Burkina Faso. Dostupné z: www.ccia.bf/IMG/Note_secteur_tourisme.pdf
- Ouedraogo, D. et al.(2010): Annuaire statistique 2009. Dostupné z: www.cns.bf/IMG/pdf/Annuaire_MCTC_2009.pdf
- Parkinson, T., Phillips, M. Gourlay, W. (2006): *Kenya*. 6th edition. Footscray: Lonely Planet.
- Perrings, C. (1991): The preservation of natural capital and environmental control. Paper presented at the annual conference of EARE, Stockholm.
- Platošová, J. (2012): *Jihoafriká republika, předpoklady pro mezinárodní cestovní ruch*. Ostrava: Ostravská univerzita.

- Principaud, J-P. (2004): Le tourisme international au Bénin: une activité en pleine expansion[online]. *Les Cahiers d'Outre-Mer*. Dostupné z: <http://com.revues.org/index529.html>
- Proinvest(2007a): Country Profile. Kenya. Regional Investment Conference on Tourism. Dostupné z: http://www.bk-conseil.com/espaceinformation/documentation/elements/Kenya_Country_Profile.pdf
- Proinvest(2007b): Tourism in East Africa and in the Indian Ocean. Regional Study. Regional Investment Conference on Tourism. Dostupné z: http://www.bk-conseil.com/espaceinformation/documentation/elements/Tourism_in_EAIO_Regional_Study.pdf
- Ranganathan, P., Foster, V. (2011): East Africa's Infrastructure: A Continental Perspective. Policy Research Working Paper, 5844. World Bank. Dostupné z: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSCContentServer/WDSP/IB/2011/10/13/000158349_20111013121848/Rendered/PDF/WPS5844.pdf
- Rapac(2008): République démocratique du Congo: Destination tourisme. Dostupné z: <http://www.rapac.org/index.php/component/search/?searchword=Destination+tourisme&ordering=&searchphrase=all>
- Raymond, E.M., Hall, C.M. (2008): The development of crosscultural (mis)understanding through volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 530–543.
- Ritzer, G., Liska, A. (1997): McDisneyization and Post-Tourism: Complementary Perspectives on Contemporary Tourism. In Rojek, C., Urry, J. *Touring Cultures: Transformations of Travel and Theory*. London: Routledge. Cit in Bryman, A. 1999 McDisneyfication of Society. The Editorail Board of Sociological Review. Dostupné z: www.canyons.edu/.../Disneyization%20of%20Society%20Article.pdf
- Rory, C. (2006): Satellite picture shows Africa's dying lake. *Guardian* 27 January. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2006/jan/27/rorycarroll.mainsection>
- Seckelmann, A. (2002): Domestic tourism - a chance for regional development in Turkey? *Tourism Management* 23(1), 85–92.

- Sharp, J. (2009): *Geographies of post-colonialism*. London: Sage.
- Sisay, A. (2009): *Historical Development of Travel and Tourism in Ethiopia*. Addis Abeba.
- Statistics South Africa, Tourism(2010): Report No. 03-51-02. Dostupné z: <http://www.statssa.gov.za/publications/Report-03-51-02/Report-03-51-022010.pdf>
- Šindler, P., Baar, V.(1988): *Regionální geografie světadílů a oceánů 1*. Ostrava: Pedagogická fakulta.
- Tourism Statistics 2006-2010. *Research & Statistics Unit Department of Tourism*. Dostupné z: <http://www.mewt.gov.bw/uploads/files/Tourism/Tourism%20Statistics%202006-2010%20V2%200.pdf>
- Transparency International(2011): *Corruption Perception Index*. Dostupné z: http://files.transparency.org/content/download/312/1260/file/CPI2011_map.pdf
- Trillo, R. (2006): *Keňa*. London: The Rough Guide.
- UN WTO Yearbook of Tourism Statistics(2010): *Data 2004 – 2008*. Madrid: WTO.
- UNESCO (2012): *World Heritage List*. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list>
- U.S. Geological Survey(2012): *Earthquake Hazards Program*. Dostupné z: <http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/map/>
- UWCS Enviro facts guide to fynbos. Dostupné z: <http://www.bcb.uwc.ac.za/envfacts/fynbos/>
- Vidome(2010): *Les Tata Somba du Bénin et du Togo*. Dostupné z: <http://www.vidome.com/le-benin/les-tata-somba-du-benin-et-du-togo-146>
- Wahab, S., Pigram, J. J. (1997): *Tourism, development and growth: The challenge of sustainability*. London: Routledge.
- Wentzel, M.E. (2001): Cross-border movement between Lesotho and South Africa: some perspectives. In Rule, S., Ntsoaki, M. (eds.) *Lesotho 2000: Public Perceptions and Perspectives*. Pretoria: Human Sciences Research Council.
- Williams, S. (2009): *Tourism geography: A new synthesis*. 2nd ed. London: Routledge.

Worldbank (2012): *Data Catalog*. Dostupné z:

<http://data.worldbank.org/indicator?display=default>

World Travel & Tourism council(2012):*Travel & Tourism 2011*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/traveltourism2011.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Botswana 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/botswana2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Lesotho 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/lesotho2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Malawi 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/malawi2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Mozambique 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/mozambique2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Namibia 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/namibia2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact South Africa 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/south_africa2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Swaziland 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/swaziland2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Zambia 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/zambia2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Zimbabwe 2012*. Dostupné z:

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/zimbabwe2012.pdf

World Travel & Tourism council (2012): *Economic Impact Research*. Dostupné z:

<http://www.wttc.org/research/economic-impact-research>